ALGEMEEN VERSLAG

VAN

DEN STAAT VAN HET SCHOOLWEZEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIE.

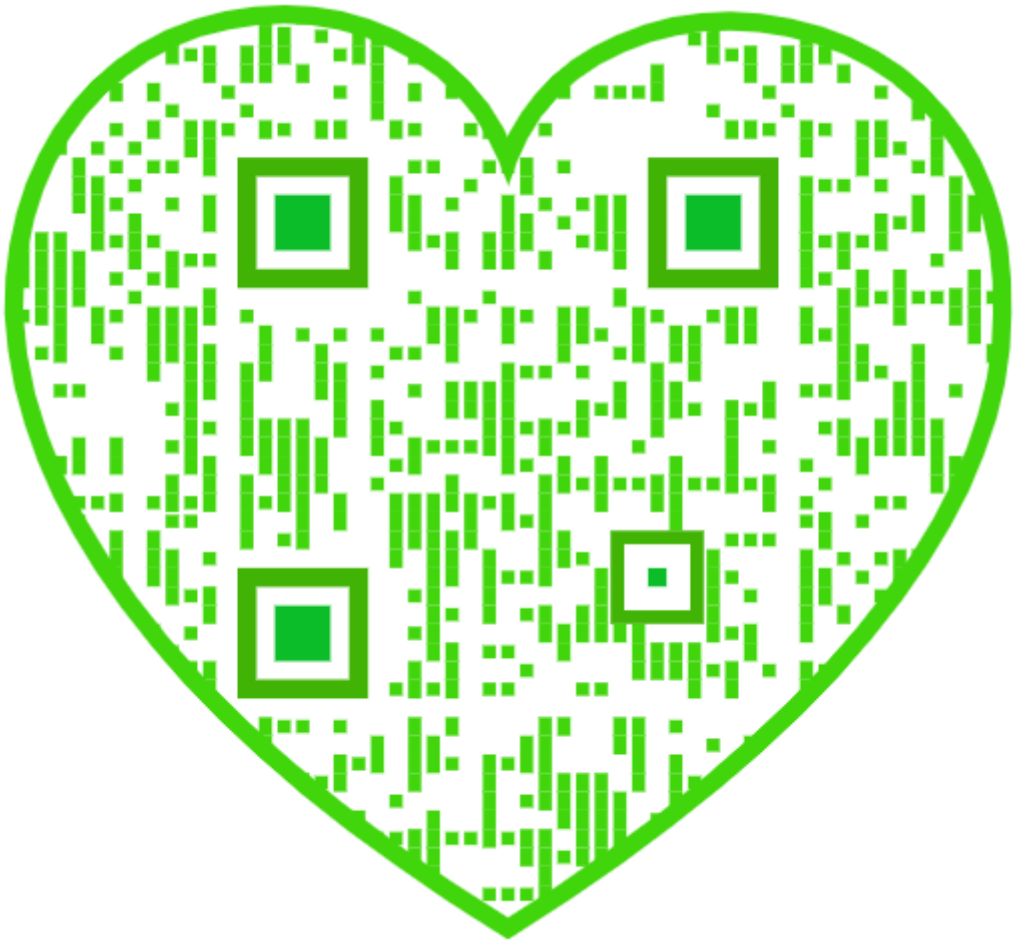

ALGEMEEN VERSLAG

VAN

DEN STAAT VAN HET SCHOOLWEZEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIE.

---

a.

VOOR EUROPEANEN EN INLANDSCHE CHRISTENEN,

OPGEMAAKT DOOR DE HOOFD-KOMMISSIE VAN ONDERWIJS.

b.

VOOR INLANDERS,

OPGEMAAKT TER ALGEMEENE SEKRETARIE.

AFGESLOTEN ONDER ULTIMO 1854.

BATAVIA,
TER LANDS DRUKKERIJ.
1855.

AFSCHRIFT.

No. 5.

EXTRAKT *uit het Register der Besluiten van den Gouverneur-Generaal van* Nederlandsch-Indie.

BUITENZORG, *den 17den Julij 1855.*

Gelezen de missives van de Hoofd-Kommissie van Onderwijs in *Nederlandsch-Indie.*

a. van 27 April 1855 No. $^{80}/_{76}$, strekkende ten geleide van het verslag van den staat van het Onderwijs of Schoolwezen in *Nederlandsch-Indie*, over het jaar 1854.

b. Enz.

De Raad van *Nederlandsch-Indie* gehoord;

Is goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk: Te bepalen dat het verslag van het Schoolwezen in *Nederlandsch-Indie*,

a. voor Europeanen en Inlandsche Christenen gedurende 1854, opgemaakt door de Hoofd-Kommissie van Onderwijs:

Aan
de Hoofd-Kommissie van Onderwijs
in Nederlandsch-Indie.

b. voor Inlanders over 1854, op te maken ter Algemeene Sekretarie: bij 's Lands Drukkerij te *Batavia* zal worden afgedrukt en alom verkrijgbaar gesteld, en dat van dit verslag *vier honderd en vijftig* exemplaren zullen worden gesteld ter beschikking van de Hoofd-Kommissie van Onderwijs, en een *vijftigtal* exemplaren zal worden gezonden aan het Ministerie van Kolonien.

Ten tweede: Enz.

Akkordeert met voorschreven register,
De Adjunkt Sekretaris van het Gouvernement,
(*was get.*) HOOGEVEEN.

No. $^{30}/_{76}$.

BATAVIA, *den 27sten April 1855.*

Wij hebben de eer Uwer Excellentie hiernevens aan te bieden het verslag van den staat van het Onderwijs of Schoolwezen in *Nederlandsch-Indie* over het jaar 1854.

De Hoofd-Kommissie van Onderwijs in Nederlandsch-Indie,

(*was get.*) C. A. DE JONGH,

President.

Ter ordonnantie van dezelve.

(*was get.*) J. A. PATTIJN.

Sekretaris.

Aan

Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indie.

HOOFDSTUK I.

BESTUUR VAN HET ONDERWIJS.

Hadden in de jaren 1852 en 1853 gedurige mutatien van de Leden der Hoofd-kommissie van Onderwijs plaats, belangrijk vooral waren de wisselingen, die dit Bestuur in 1854 onderging.

Bij Gouvernements besluit [1]) werd de President van de Hoofd-kommissie van Onderwijs in *Nederlandsch-Indie*, de Heer *P. van Rees*, op zijn verzoek en uithoofde van vertrek eervol ontheven van de verdere vervulling dier betrekking, onder dankbetuiging voor de in dezelve bewezene diensten.

Van April 1838 tot September 1851 als Vice-President der Hoofd-kommissie aan de zaken van het onderwijs in *Nederlandsch Indie* een werkzaam aandeel genomen hebbende, volgde hij den Raad van *Indie* Jhr. *J. P. Cornets de Groot van Kraaijenburg*, in het bestuur over het onderwijs in deze gewesten als President op [2]) ten gevolge van eene wijziging, gemaakt in het voorkomende bij Staatsblad 1827 No. 62, door het Koninklijk besluit van den 2den Julij 1849 No. 59, waarbij werd bepaald: « dat de Hoofd-kommissie van Onder-« wijs zal worden voorgezeten door een der Leden van den « Raad van *Nederlandsch-Indie*, of door zoodanig ander per-« soon, als wegens zijn maatschappelijk standpunt en zijne « wetenschappelijke kennis, daartoe bijzonder geschikt kan « worden geacht. »

---

[1]) dd. 20 April 1854 No. 10.

[2]) Gouvernements besluit dd. 25 September 1851 No. 1.

In de vergadering van den 11den April 1854, het bestuur nederleggende, bragt het oudste Lid der Hoofd-kommissie, de Heer Mr. *H. M. Merkus Willer*, namens zijne medeleden, den vertrekkenden President de welverdiende hulde toe in de volgende bewoordingen :

« Het is met leedwezen, geachte President, dat de Hoofd-« kommissie van Onderwijs van Uw aanstaand vertrek heeft « kennis genomen. Sedert zeven jaren hebt gij met doorzigt « en buitengewonen ijver de zaken van het onderwijs in « *Nederlandsch-Indie* behartigd. Gij moogt de zelfvoldoening « smaken, dat vooral in de laatste twee jaren onder Uw bestuur, « het onderwijs aanmerkelijk is uitgebreid niet alleen, maar « ook op vaste en duurzame grondslagen is gevestigd. »

« De Hoofd-kommissie herinnert hier aan de vele gunstige « Regerings besluiten, die zij in de laatste jaren vooral mogt ont-« vangen, als een bewijs dat Haar arbeid, zoo zij zich durft « vleijen, met de bedoelingen van het Gouvernement strookte. »

« Tot dien gunstigen stand van zaken hebt gij, Mijnheer de « President, wel het meest bijgedragen, door Uwe toelichting, « gemakkelijke en aangename leiding der werkzaamheden. »

« Eensgezindheid en welwillendheid zaten steeds bij onze « vergaderingen vóór. Wees verzekerd, dat zij bij ons in « aangename herinnering zullen blijven, dat wij het door U « verrigtte, ten nutte en vooruitgang van het onderwijs, op « hoogen prijs stellen, en wil de betuiging aannemen van « onze individuele vriendschap, met de beste wenschen voor « Uw volgend levensgeluk. »

Bij het bovenaangehaald Gouvernements-besluit van den 20sten April 1854 No. 10, werd nog besloten :

« buiten effekt te stellen de artikelen 2 en 4 van het besluit « van 26 September 1851 No. 1 (Staatsblad No. 47 ») waarbij was ingetrokken, de voorloopige bepaling van het besluit van 9 April 1838 No. 3, dat de Resident van *Batavia* steeds zal zijn Vice-President van de Hoofd-kommissie van Onderwijs, en mitsdien terug gekeerd tot het bij art. 2 van het besluit

van den Kommissaris-Generaal over *Nederlandsch-Indie*, van 22 Junij 1827 (Staatsblad No. 62) bepaalde getal van negen leden der Hoofd-kommissie van Onderwijs, waaronder de Resident van *Batavia* als Vice-President, en werd voorts benoemd tot President van de Hoofd-kommissie van Onderwijs in *Nederlandsch-Indie* Mr. *C. A. de Jongh*, Vice-President van het Hoog Geregtshof van *Nederlandsch-Indie*.

De Resident van *Batavia* bekleedt nu even als zijne voorgangers, bij de Hoofd-kommissie weder de betrekking van Vice-President.

Met het oog op de gedrukte en verspreide verslagen van het onderwijs over de jaren 1850, 1851, 1852 en 1853, werd in de vergadering der Hoofd-kommissie van Onderwijs van den 29sten Januarij 1854, de bijzondere tevredenheid te kennen gegeven aan Haren Sekretaris, den Heer *J. A. Pattijn*, over den ijver en de belangstelling die hij in het zamenstellen van die achterstallige verslagen heeft aan den dag gelegd, en zulks afgescheiden van zijnen gewonen en belangrijken arbeid.

Ten gevolge hiervan werd dan ook op het voorstel der Hoofd-kommissie van Onderwijs, 's Gouvernements tevredenheid aan dien ambtenaar betuigd, bij besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 15 Maart 1851 No. 4.

Uithoofde van vertrek werden verder in dit jaar, op verzoek eervol en onder dankbetuiging voor bewezene diensten, ontheven van hunne betrekkingen de leden der Hoofd-kommissie van Onderwijs:

Dr. *W. Bosch*, [1])
Kolonel *A. Meis*, [2])
A. A. Reed, [3])
Mr. *H. M. Merkus Willer*. [4])

Even zoo het Lid, Kolonel *P. H. Menu* [5]) uithoofde van

[1]) Gouvernements besluit dd. 19 Januarij 1854 No. 8.
[2]) » » » 22 Oktober » » 11.
[3]) » » » 2 December » » 6.
[4]) » » » 14 Januarij » » 13.
[5]) » » » 20 Oktober » » 11.

ziekte, terwijl het Lid, Oud-Sekretaris, de Heer *G. G. C. van Zijll de Jong* overleed.

Van President, Sekretaris en negen Leden, waaruit het bestuur over het onderwijs bestaat, bleven alzoo slechts drie Leden en de Sekretaris over.

Tot voorziening in eenige dezer ontstane vakaturen, werden benoemd de Heeren *A. A. T. Mounier*, [1]) Predikant te *Batavia*, *G. Wassink*, Kolonel, Chef over de Geneeskundige Dienst [2]) en *C. G. van Dentzsch*, Kolonel, Chef van het Wapen der Artillerie, [3]) zoodat de Hoofd-kommissie van Onderwijs thans zamengesteld is als volgt:

Mr. *C. A. de Jong*, President.

De tijdelijke Resident van *Batavia*, Vice-President.

J. C. Teengs,
E. A. Schill,
Mr. *J. de Wall*,
A. A. T. Mounier,
G. Wassink,
C. G. van Dentzsch,
} Leden.

J. A. Pattijn, Sekretaris.

Er ontbreken alzoo nog twee Leden, omtrent wier benoeming voorstellen aanhangig zijn.

GOUVERNEMENTS ONDERWIJZERS.

Op ultimo December 1853 bestond het in Gouvernements dienst zijnde onderwijzend personeel uit:

57 onderwijzers.
16 ondermeesters.
29 kweekelingen.

Totaal 102 personen.

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 22 Februarij 1854 No. 5.
[2]) » » » 14 December » » 12.
[3]) » » » 14 » » » 12.

Blijkens den hier achter gevoegden staat, bijlage lit. *B*, zijn op verzoek eervol ontslagen of uit de dienst getreden:

1 onderwijzer.
1 ondermeester.
6 kweekelingen, zoodat nog in dienst bleven
91 personen.

In den loop van 1851 werden door het Ministerie van Kolonien uit *Nederland* gezonden:

6 onderwijzers en
12 onderwijzers kweekelingen, voor de Oost-Indische dienst, waaromtrent uitvoeriger is gehandeld bij het hoofdstuk: *Uitbreiding van het Onderwijs;*

daarbij nu geteld de in dit jaar hier te lande aangestelde 2 onderwijzers en 7 kweekelingen, zoo geeft zulks eene vermeerdering van 8 onderwijzers en 19 kweekelingen, of 27 personen.

Van verlof uit *Nederland* kwamen twee onderwijzers terug en werden in het genot van wachtgeld gesteld.

Nog werd buitengewoon aangesteld, de binnenregent van het Protestantsche weeshuis te *Samarang*, doch spoedig daarop in die dubbele betrekking vervangen door een der van verlof terug gekeerde onderwijzers, zoodat het in Gouvernements dienst zijnde onderwijzend personeel op ultimo December 1851 bestond uit:

61 onderwijzers.
30 ondermeesters.
27 kweekelingen.

Totaal 121 personen; vide bijlage *D*

REKAPITULATIE.

1853		1851	
Totaal	102		94
af	8	bij	8 onderwijzers.
	94		19 kweekelingen.
		Totaal	121 personen.

Na behoorlijk afgelegd examen is hier te lande toegekend de 2de onderwijzersrang aan:

F. A. Corporaal;

de 3de onderwijzersrang aan:

L. A. de la Croix,

A. P. L. Boijer,

J. H. Toorop en

H. Buijer;

terwijl al verder akten van toelating zijn uitgereikt tot het geven van lager onderwijs aan:

Mevr. de wed. *Steup*,

Mejufvr. *Dujardin Prodrigo;*

en voor de oprigting van eene bewaar- of verzorgschool aan Mevrouw *Hendriks* geb. *Gasinjet*.

HOOFDSTUK II.

UITBREIDING VAN HET ONDERWIJS.

BANJOEMAAS.

De oprigting van eene Gouvernements lagere school werd hier in Junij 1853 toegestaan [1]), terwijl verder magtiging werd verleend tot opbouw van een schoollokaal en onderwijzers woning, [2]) en daarvoor beschikbaar gesteld eene som van *f.* 4,180:115.

Dit gebouw, hetwelk ruim en luchtig is, werd in het laatst van het jaar voltooid, en de Heer *A. de Bruijn* tot onderwijzer benoemd. [3])

Den 1sten Junij 1854 werd de school met 15 kinderen geopend, welk getal in de maanden Augustus en September tot op 22 kinderen klom, en thans reeds 38 bedraagt.

In den loop van dit jaar verlieten 2 kinderen de school; het eene uithoofde van vertrek zijner ouders en het andere wegens aanhoudende ziekte.

Drie kinderen genoten gratis onderwijs.

Van de kinderen die ter schole kwamen, hadden er slechts 4 vroeger eenig onderwijs genoten, doch waren zij, zoowel in het lezen als in het rekenen en schrijven, nog maar weinig gevorderd.

Het verstaan van, en natuurlijk nog meer het zich uitdrukken in de Nederduitsche taal, liet bij alle kinderen veel te wenschen over.

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 30 Junij 1854 No. 4.
[2]) » apostillaire dispositie 18 Februarij 1854 No. IX.
[3]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 23 Maart 1854 No. $^{60}/_{61}$.

Aanvankelijk verdeelde de onderwijzer hen in drie klassen. Met de twee meestgevorderde leerlingen begon hij voorloopig met het puntsgewijze lezen, ontleden en bespreken der lessen, waarbij zooveel mogelijk acht werd geslagen op de beteekenis en kracht der woorden en uitdrukkingen, het behandelen van de rekenkunde, in verband met het verklaren van het tientallig stelsel, en het oplossen van gemakkelijke vraagstukken.

Verder werd hun geleerd het vormen en ontleden van eenvoudige voorstellen, en werden zij in het schoonschrijven bijzonder geoefend.

De kinderen in de tweede klasse, lazen uit de 7de oefening naar de leesleerwijze van *Prinsen*, konden kleine getallen uitspreken en eenvoudige optellingen op het bord maken.

De 3de klasse, welke het grootste gedeelte der leerlingen uitmaakt, bestaat nog uit zeer jonge kinderen, die genoegzaam op gelijken trap van ontwikkeling staan, en voor het grootste gedeelte, toen zij op de school kwamen niets dan Maleisch spraken.

Om deze redenen is de onderwijzer begonnen hun volgens *Pestalozzis-boek* der moeders, te leeren opmerken, denken en spreken.

Hiertoe bezigt hij het ligchaam des kinds, de hem omringende voorwerpen, benevens prenteboeken.

Op den 22sten December jl. had het besloten examen plaats, en hoezeer de school op dat tijdstip slechts zes maanden bestaan telde, gaven de gemaakte vorderingen veel voldoening en worden de beste uitkomsten voorzien.

Gedurende het afgeloopen jaar kwamen de scholieren getrouw op, en zijn slechts twee, anders dan om reden van ziekte, enkele dagen afwezig gebleven.

De ouders betoonden veel belangstelling in de school, en ontbrak het van hunne zijde niet aan medewerking.

Het gedrag der kinderen was in het algemeen lofwaardig.

Een aantal kinderen van verder afwonende ouders, zijn bij den onderwijzer, die in deze taak door zijne echtgenoot onder-

steund wordt, in de geheele kost en inwoning, hetgeen op hunne vorming niet anders dan voordeelig kan inwerken.

PALEMBANG.

Nadat een geschikt lokaal tot schoolgebouw ingerigt, en de onderwijzer, bestemd om te *Palembang* onderwijs te geven, aangekomen was, werd op den 15den November 1851 de school geopend, en plegtig door den President van de Sub-kommissie, bijgestaan door de Leden en den Sekretaris, in bijwezen van het belanghebbend publiek, ingewijd.

Tot het genieten van onderwijs werden toegelaten 21 kinderen van 5 tot 11 jaren oud, waaronder 11 jongens en 13 meisjes.

De onderwijzer *W. Beerekamp* stelde dadelijk een onderzoek in naar de vorderingen, welke sommige kinderen hadden kunnen maken, door het genot van huiselijk onderrigt; het bleek dat van deze 21 kinderen slechts 7 kinderen eenig onderwijs hadden genoten, waarvan de helft ter naauwernood kon lezen; de overige 17 kinderen konden den onderwijzer niet verstaan, zoodat hij, met behulp van de Maleische taal, het onderwijs met de laatsten moest aanvangen.

De kinderen, die het meest ontwikkeld waren, hadden, op eenige uitzonderingen na, eenig begrip van de cijferkunst, en werkten kleine vraagstukken uit.

Op den 31sten December 1851 was het getal leerlingen vermeerderd met een meisje, dat vroeger nimmer eenig onderwijs had genoten.

De onderwijzer moest met een groot gedeelte van de leerlingen het onderwijs van voren aan beginnen; daardoor is hij, ook uit aanmerking van den korten tijd dat het onderwijs is aangevangen, er vooreerst niet toe kunnen geraken, om de leerlingen in klassen te verdeelen; eenige van hen, die te huis onderwijs hebben genoten, beginnen zich zeer te ontwikkelen en schijnen bevattelijk te zijn.

In het laatst van de maand December 1854 evenwel waren de leerlingen reeds verdeeld in drie klassen, welke naar de leerwijze van *Prinsen* onderwezen werden. Zij waren reeds zoo verre gevorderd, dat zij bijna allen den onderwijzer verstonden, zonder behulp van de Maleische taal.
Het toezigt over de school en het onderwijs is vastgesteld bij het reglement van orde, laatstelijk door de Hoofd-kommissie van Onderwijs gearresteerd, en wordt van de zijde der Subkommissie al het mogelijke gedaan, om het onderwijs en de goede leiding der leerlingen bevorderlijk te zijn.

TOEGESTANE SCHOLEN

TE

BEZOEKIE, AMBARAWA, JAPARA, BANGKALLANG.

De regeling der nieuw op te rigten school op de hoofdplaats *Bezoekie* is zooverre gevorderd, dat binnen eenige weken de onderwijzer voor die school bestemd, kan worden benoemd; alzoo zal ook deze inrigting van onderwijs spoedig in werking komen.

Nog is goedgekeurd de oprigting van eene school te *Willem I* (*Ambarawa*) [1]) en om de school te *Bangkallang* (eiland *Madura*), [2]) die sedert 1843 gesloten is geweest, weder te openen, terwijl eene Gouvernements beschikking wordt te gemoet gezien, om ook eene school ter hoofdplaats *Japara* op te rigten.

De opening der scholen te *Ambarawa* en *Japara* wacht op den bouw der schoollokalen, terwijl het noodige is verrigt om de school te *Bangkallang* spoedig in werking te doen komen.

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 15 September 1854 No. 8.
[2]) » » » 29 November » » 4.

ONDERWIJZERS-KWEEKELINGEN.

Op onderscheidene scholen werden van 40 tot 80 leerlingen door één leermeester onderwezen, en voortdurend in billijkheid aanzoeken gedaan, om nog een' tweeden onderwijzer te benoemen. De aanzienlijke kosten reeds aan het onderwijs besteed, gedoogden echter niet, daaromtrent aanhoudend voorstellen te doen, evenwel was hulp allernoodzakelijkst. Had nu de onderwijzer op eene school van b. v. 50 à 60 leerlingen een' bekwaam kweekeling, aan wien hij bij ziekte of ongesteldheid voor korten tijd de school kon toevertrouwen, en door wien hij onder gewone omstandigheden, krachtig bij het onderwijs werd bijgestaan, dan zouden alle moeijelijkheden zijn voorgekomen, daar het niet zelden gebeurde, dat de school moest gesloten worden, wanneer de onderwijzer slechts eenige dagen ongesteld was.

Met eene enkele gunstige uitzondering, zijn tot heden de in *Indie* gevormde kweekelingen niet in staat, bij buitengewone omstandigheden, eene school gaande te houden, als missende zij de noodige zelfstandigheid en gevorderde kennis van het onderwijs. Al verder was men gedwongen deze onbekwame leermeesters het onderwijs toe te vertrouwen der eerstbeginnenden, waar het vooral op de gronden het meeste aankomt, en moest hun eene vorming en ontwikkeling opgedragen worden, die zij zelven misten. Uit overweging van dit een en ander, werd aan de Regering voorgesteld, om twaalf Hollandsche kweekelingen te ontbieden voor de dienst van het schoolwezen in *Nederlandsch-Indie*.

Reeds in Augustus 1854 [1]) mogt de Hoofd-kommissie van Onderwijs van het Gouvernement, in antwoord op hare gedane voorstellen, de mededeeling ontvangen, dat op 's Konings magtiging 12 jongelingen waren benoemd op eene bezoldiging van *f* 75:— 's maands, ingaande met den dag van ontscheping te *Batavia*; voorts eene gratifikatie van *f* 400:— voor uit-

[1]) Gouvernements besluit dd. 4 Augustus 1854 No. 2.

rusting en vrij transport naar *Batavia*; waaromtrent werd bepaald, dat zij aan boord van het schip *Europa* de reis zouden doen, niet geheel als passagiers 2de klasse, maar onder genot van een verblijf gelijkstaande aan dat der 1ste klasse, en van eene afzonderlijke tafel, waarvoor ten behoeve van elk is bedongen de prijs van *f* 250:—, of het gemiddeld bedrag van hetgeen door het Departement van Kolonien gewoonlijk voor den overvoer van passagiers der 1ste en voor die van de 2de klasse wordt voldaan. Daar vóór de aankomst der kweekelingen de Hoofd-kommissie van Onderwijs bereids maatregelen had genomen tot aanwijzing der verschillende standplaatsen, zoo bleven zij slechts korten tijd te *Batavia*, en vertrok

J. A. C. Durieux naar *Serang*.
L. G. van der Hoek naar *Buitenzorg*.
A. Klasing naar *Tagal*.
D. P. Feikema naar *Pekalongan*.
J. Leegstra naar *Soerakarta*.
C. Over de Linden Jr. naar *Djokdjokarta*.
W. Broers naar *Poerworedjo*.
H. Vierdag naar *Grissee*.
H. Velu naar *Rembang*.
A. van Veltzen naar *Probolingo*.
R. Burg naar *Banjoewangie*.

En werd *F. E. de Vriese* aan de stadsschool te *Batavia* geplaatst.

Te kort zijn deze jongelieden nog in dienst, om over hen een oordeel te kunnen vellen; op eene enkele uitzondering na, zijn van allen voldoende berigten ingekomen.

Behalve deze niet onbelangrijke vermeerdering van hulppersoneel voor de scholen, werden uit *Nederland* voor de dienst in *Nederlandsch-Oost-Indie* benoemd [1]) tot onderwijzers der 3de klasse:

J. A. Immink,
J. A. P. de Visser,

[1]) Koninklijk besluit dd. 10 Januarij 1854 No. 75.

A. Kommissaris,
A. Reeders,
C. L. Plasberg,
J. Kunst Jr,,

van welke *Plasberg* reeds is benoemd te *Sumanap* en *J. A. P. de Visser* bestemd voor *Bezoekie*, terwijl door *A. Reeders* het verzoek is gedaan om eervol ontslag uit 's lands dienst, onder terugbetaling der voor hem uitgegevene passagegelden.

De drie overige onderwijzers zijn voorloopig, in afwachting eener latere bestemming, werkzaam gesteld aan de scholen te *Weltevreden* en *Batavia*.

BANDONG.

In het vorig verslag werd medegedeeld, dat de oprigting van eene Gouvernements lagere school te *Bandong*, afhankelijk was van het op te maken projekt met begrooting van kosten voor schoolgebouw en onderwijzers woning.

Terwijl deze stukken door den chef van den waterstaat en 's lands civiele werken werden opgemaakt, ontving de Hoofdkommissie van Onderwijs een schrijven van den Resident der *Preanger-Regentschappen*, waaruit bleek, dat na eene nieuwe opname der te *Bandong* aanwezige kinderen, voor alsnog het getal te gering was, om eene Gouvernements school op te rigten, zoodat het bedoelde voorstel vooreerst kan beschouwd worden als te zijn vervallen.

TJIANDJOER.

Om in de behoefte van onderwijs van eenige kinderen te *Tjiandjoer* te voorzien, werden door den Resident voorstellen gedaan tot oprigting eener partikuliere school.

Hoe gaarne de Hoofd-kommissie dit plan ook wenschte bevorderlijk te zijn, zoo kon zulks niet ten uitvoer worden gebragt, omdat tegen den als onderwijzer voorgestelden persoon, bedenkingen bestonden, en hij niet in het bezit was van eenige akte van rang.

NGAWIE.

Omtrent het oprigten eener school te *Ngawie* (residentie *Madioen*) kan alleen worden berigt, dat nog niet ontvangen is het verzochte projekt met begrooting van kosten, tot opbouw van een schoollokaal en eene onderwijzers woning, zoodat het voorstel hiervan afhankelijk blijft.

CHRISTELIJKE AMBACHTSSCHOOL TE BATAVIA.

Door de Heeren *J. F. G. Brumund*, Mr. *F. E. Anthing*, *A. H. Bloem*, *J. J. Brouwer*, *J. B. Drossaers*, *A. G. Elliot*, *A. Fraser*, *E. W. King*, *H. A. Klerks*, *G. F. de Bruijn Kops*, *J. L. Martens*, *F. G. Samuels*, en *F. W. H. van Straeten*, werd bij rekest aan het Gouvernement te kennen gegeven, dat zij zich onder voorzitting van den eerstgenoemde hebben vereenigd, met het doel om eenige kinderen, die buiten de mogelijkheid zijn eene Christelijke opvoeding te ontvangen, op te nemen, ten einde hen behoorlijk te doen verzorgen en opvoeden, en dat zij den naam van Christelijke ambachtsschool aan die vereeniging wenschen te geven ; waarop door de Hoofd-kommissie is geadviseerd, om de Christelijke ambachtsschool, zoo als zij bij de ingediende stukken wordt omschreven, te erkennen en toe te laten, mits het bestuur zich onderwerpe aan de bepalingen op het lager onderwijs.

In gelijken geest werd ook geadviseerd op het rekest van de Direktie van het gesticht voor verlaten kinderen op *Jattie* (ommelanden van *Batavia*); bestaande uit de Heeren *E. Francis*, *H. P. Barkmeijer*, *F. U. van Hengel*, *H. R. van Heekeren* en *J. Walen*, waarvan het doel is om verlaten en verwaarloosde kinderen, ook van inlanders, opvoeding en onderwijs te verschaffen.

HERWIJNEN.

Bij Gouvernements besluit van den 19den November 1854 is het Lid in den Raad van *Nederlandsch-Indie*, *P. J. B. de*

Perez, in kommissie gesteld, ten einde met de bestaande kommissie voor het instituut te *Herwijnen*, in overleg in treden omtrent de ondersteuning van die inrigting door het Gouvernement, naar de bij dat besluit uitgedrukte grondslagen.

Bij voortduring werden bij de Hoofd-kommissie van Onderwijs verzoekschriften van onderwijzers en voorstellen van Sub-kommissien van Onderwijs ontvangen, de strekking hebbende, om de toegestane indemniteiten van huishuur te verhoogen.

De Hoofd-kommissie, overtuigd dat de toegestane indemniteit in sommige residentien te gering moet worden geacht, vermeende evenwel, dat voor sommige residentien de huishuur geheel voldoende was.

Daâr hier alles van plaatselijke omstandigheden afhing, zoo diende, alvorens te dezer zake eene Gouvernements beschikking kon worden geprovoceerd, een algemeen overzigt plaats te hebben der bestaande behoeften.

Dientengevolge is door de Hoofd-kommissie eene cirkulaire aan de respektieve Sub-kommissien van Onderwijs gezonden, met uitnoodiging om op te geven, indien de huishuur van de onderwijzers te gering mogt worden beschouwd, tot welk bedrag deze indemniteit in billijkheid moet gebragt worden.

Bij missive van den Eersten Adjunkt-Sekretaris, dd. 11 December 1854 No. 2195, werd aan de Hoofd-kommissie van Onderwijs te kennen gegeven, dat het Gouvernement voornemens is, eenige jonge lieden naar *China* te zenden, ten einde, onder toezigt van den Nederlandschen Consul te *Kanton*, onderwijs te ontvangen in de Chinesche taal, om, na voltooijing der studien, dienst te doen als translateurs in die taal op *Java*, en anderen daartoe op te leiden.

De Hoofd-kommissie heeft hieraan voldaan door het indienen van eenen staat, waarop zich acht kandidaten bevonden.

Last ontvangen zijnde om te dienen van konsideratien en ad ijs op het rekest van *A. van Pers*, om tegen eene bezoldiging van *f* 300 (*drie honderd gulden*) 's maands, als algemeene teekenmeester aan de Gouvernements lagere scholen te *Batavia* te worden geplaatst, ten einde des avonds aan die scholen eenen cursus te openen voor jonge lieden van *twaalf* tot *achttien* jaren, in het regtlijnig en topographisch teekenen, en hun, door dat onderwijs, in de toekomst een nieuw en zeker middel van bestaan te verschaffen, zoo werd geadviseerd, dat het teekenen niet behoort tot de vakken van onderwijs op de Gouvernements lagere scholen in *Nederlandsch-Indie*, en voor alsnog daarbij niet kan worden opgenomen; dat het verzoek voor geene inwilliging vatbaar is, doch dat de adressant tot indiening zijner plannen kan worden overgewezen tot de onlangs te *Batavia* opgerigte Maatschappij van Nijverheid.

Het Nederlandsch-Indisch Onderwijzers-Genootschap bleef bij voortduring aan het voorgestelde doel beantwoordende, werkzaam in het belang van opvoeding en onderwijs en der onderwijzers. Het mogt dan ook blijken van belangstelling en medewerking ondervinden.

Het Gouvernement stond aan hetzelve bij besluit dd. 8 Februarij 1854 No. 5, voor ééns uit 's lands kas toe, eene som van *f* 1,200, ten einde te kunnen voorzien in de groote uitgaven voor de ter perse liggende nieuwe leermiddelen.

De naar *Prinsen* omgewerkte drie eerste leestafels, droegen de algemeene goedkeuring weg.

De plaatjes voor die leestafels, hier vervaardigd, mogen gerekend worden onder de schoonste voortbrengselen der lithographische pers in deze gewesten.

Nog werd een aanvang gemaakt met de uitgave van eene serie van rekenboekjes, van welke het eerste stukje is verschenen, en algemeen doelmatig wordt geacht.

Het Indisch schoolblad van Januarij 1853, door het Genootschap uitgegeven, zweeg sedert Augustus 1854.

Volgens ingekomen berigten, mag men hoop voeden dat de aangevangen taak weder zal hervat worden.

INSPEKTIE VAN Dr. S. A. BUDDINGH.

Omtrent het vervolg der inspektiereis van Dr. *S. A. Buddingh* over het onderwijs of schoolwezen, wordt verwezen tot dezerzijdsche hieronder aangehaalde missives, waarbij moet worden opgemerkt, dat voorstellen van huishoudelijken aard, en die welke betrekking hebben op de verbetering van het onderwijs, zoo in de geheele school als in iedere klasse of in ieder leervak in het bijzonder, hier gevoegelijk achterwege kunnen blijven; alléén worden dus aangeteekend zoodanige voorstellen, die eene Gouvernements beschikking noodzakelijk maken.

SOERABAYA

met hare onderafdeelingen *Grissee*, *Bangkallang* en *Sumanap*, werd behandeld bij missive dd. 17 Oktober 1853 No. $^{66}/_{60}$, en dientengevolge de 3de onderwijzer aan de 1ste school *J. F. Scholten*, bij Gouvernements besluit van den 1sten Augustus 1853 No. 2, gepensioneerd.

Het onderwijzend personeel aan de 2de school werd uitgebreid en bij Gouvernements besluit dd. 8 Mei 1853 No. 7, magtiging ontvangen, om nog een derden onderwijzer aan te stellen.

GRISSEE.

Ter voorziening in de behoefte aan een geschikt schoollokaal, werd aanbevolen om het huis van den Heer *van Vuerssen* te koopen; bij nadere onderhandeling bleek echter, dat die Heer ongenegen was tot den verkoop, zoodat thans voorstellen aan het Gouvernement in behandeling zijn, om een geheel nieuw schoollokaal benevens eene onderwijzers woning te bouwen.

BANGKALLANG.

De Gouvernementsschool alhier sedert 1844 gesloten zijnde, werd naar aanleiding der gehouden inspektie, van Dr. *S. A. Buddingh*, de wederopening aan de Regering voorgesteld. Daartoe werd magtiging ontvangen bij het Gouvernements besluit dd. 29 November 1854 No. 4.

PASSOEROEWAN EN MALANG

werden behandeld bij missive dd. 17 Oktober 1853 No. $^{66}/_{60}$.

De geheele ongeschiktheid van het schoollokaal te *Passoeroewan* berigt zijnde, zoo werden te dezer zake de noodige voorstellen gedaan.

KEDIRIE

werd behandeld bij missive dd. 17 Oktober 1853 No. $^{66}/_{60}$.

De onbruikbaarheid van het schoollokaal en de onderwijzers woning aangetoond zijnde, zoo werd, naar aanleiding hiervan, voorloopig toegestaan eene som van *f* 40 's maands voor den inhuur van een geschikt huis, bij Gouvernements apostillaire dispositie dd. 18 Augustus 1853 No. 11, en voorstellen in behandeling genomen, tot daarstelling van nieuwe gebouwen.

MAKASSAR

werd behandeld bij missive dd. 17 Oktober 1853 No. $^{66}/_{60}$.

Alvorens aan de Regering een gemotiveerd voorstel te kunnen doen, werd nog in overleg getreden met de Sub-kommissie van Onderwijs, om te *Maros* eene Gouvernements school op te rigten.

SAMARANG

werd behandeld bij missive dd. 20 Junij 1854 No. $^{39}/_{67}$.

Ten gevolge der ondoelmatigheid van de lokalen der 1ste en 3de school, werd, zooveel mogelijk, in de dadelijke behoefte

voorzien door de inhuring van een geschikt gebouw, terwijl thans voor de 3de school voorstellen in behandeling zijn tot daarstelling van een nieuw lokaal.

MENADO

werd behandeld bij missive dd. 30 Junij 1854 No. $^{39}/_{67}$.

Omtrent het voorstel tot vergrooting van het schoollokaal, is de Sub-kommissie aangeschreven, dat, in verband met de aangenomen ruimte voor iederen leerling, nadere voorstellen van haar worden te gemoet gezien.

TERNATE

werd behandeld bij missive dd. 30 Junij 1853 No. $^{39}/_{67}$, en dientengevolge de onderwijzer *J. C. Voorneman* in eene ondergeschikte betrekking overgeplaatst, met benoeming van *M. J. J. Op de Laeij* tot zijnen opvolger.

RIOUW

werd behandeld bij missive dd. 3 Januarij 1855 No. $^{60}/_{70}$.

Het Gouvernement der *Molukssche eilanden*, de *Sangir-* en *Talaut-eilanden*, het vervolg-rapport van de residentie *Menado*, de assistent-residentie *Gorontalo*, de eilanden *Bowano* en *Manipa*, werden behandeld bij missive dd. 3 Januarij 1855 No. $^{35}/_{73}$.

KOSTEN VAN HET ONDERWIJS

TEN LASTE VAN 's LANDS KAS,

VOLGENS HET VOORKOMENDE BIJ DE BEGROOTING.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.			Aanmerkingen.
	Recepissen.	Totaal.		
Onderwijs van Europeanen.				
Bantam.		*f* 1,620	—	
Batavia.		- 25,700	—	
Buitenzorg.		- 2,040	—	
Cheribon.		- 1,620	—	
Tagal.		- 1,860	-	
Pekalongan.		- 1,860	—	
Kadoe.		- 1,620	—	
Samarang.		- 19,300	—	
Soerakarta.		- 6,020	—	
Djokjokarta.		- 2,220	—	
Japara.		- 1,200	—	
Rembang.		- 1,620	—	
Bagelen.		- 1,620	—	
Madioen.		- 1,560	—	
Kedirie.		- 1,260	—	
Soerabaija.		- 17,560	—	
Passoeroewan.		- 3,420	—	
Bezoekie.		- 1,620	—	
Banjoewangie.		- 1,200	—	
Amboina.		- 12,863	—	
Banda.		- 3,348	—	
Ternate.		- 2,850	—	
Menado.		- 3,404	—	
Timor.		- 1,945	—	
Makassar.		- 4,860	—	
Z. en O. Afdeeling van Borneo.		- 1,708	—	
Riouw.		- 600	—	
Sumatra's Westkust.		- 3.485	—	
Benkoelen.		- 2.340	—	
Palembang.		- 1,560	—	
Transportere		*f* 133,883	—	

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		Aanmerkingen.
	Recepissen.	Totaal.	
Per transport		*f* 133,883 —	
In het algemeen.			
Voor ondermeesters en kweekelingen.		- 27,014 —	
Voor 5 en 10jarige traktementsverhoogingen, aandeelen in de schoolgelden, schrijfbehoeften, aanmaak en onderhoud van schoolmaterieel, enz.		- 37,500 —	
Voor schrijfbehoeften, boeken, schoolmeubelen en transport van goederen en boeken.		- 9,000 —	
Onderwijs onder de Inlandsche Christenen.			
Buitenzorg.	*f* 624 —		
Amboina.	- 9,408 —		
Z. O. en Z. W. eilanden	- 1,440 —		
Banda.	- 288 —		
Ternate en Batchian.	- 1,230 —		
Menado.	- 1,784 —		
Timor.	- 360 —		
Onderwijs van Javanen.			
Oprigting van scholen.	- 25,000 —		
Studie der Javaansche taal te Soerakarta.	- 23,471 —		
Transportere	*f* 63,605 —	*f* 207,427 —	

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		Aanmerkingen.
	Recepissen.	Totaal.	
Per transport	*f* 63,605 —	*f* 207,427 —	
Studie der Oostersche taal-, land- en volkenkunde te Delft.	- 10,000 —		
Kweekschool te Soerakarta, tot opleiding van Inlandsche onderwijzers op Java	- 5,600 —		
School voor Maleijers te Padang.	- 840 —		
School ter Z. en O. afdeeling van Borneo.	- 360 —		
		- 80,405 —	
		f 287,832 —	

KOSTEN VAN HET ONDERWIJS.

De ontvangsten der schoolgelden over *Nederlandsch-Indie*, gedurende het jaar 1853, hebben volgens de algemeene boeken bedragen . . . . . *f* 51,861: 35

terwijl de uitgaven voor het onderwijs of schoolwezen gedurende dit jaar hebben bedragen - 256,184: 58

zoodat de uitgaven de ontvangsten hebben overschreden met . . . . . *f* 204,323: 23

afgescheiden van hetgeen nog in *Nederland* mogt zijn betaald, en ook nog is uitgegeven voor schoolgebouwen, welke bij de algemeene boeken zijn gebragt ten laste van het hoofd: «*civiele gebouwen en waterstaats-materieel.*»

UITGAVEN GEDURENDE 1853 GEDAAN VOOR DE GEBOUWEN VAN HET SCHOOLWEZEN IN NEDERLANDSCH-INDIE.

Vernieuwen en herstellen der bijgebouwen der 2de onderwijzerswoning bij de 2de lagere school te *Weltevreden*	*f*	739: 64
Idem aan de 2de onderwijzerswoning bij de 1ste lagere school aldaar	-	7,492: 96
Vergrooten der pendoppe van het diakoniehuis op *Molenvliet*	-	4,516: 37
Bouw van een 3de Gouvernements-schoollokaal te *Samarang*, voortzetting	-	8,120: 49
Bouw van een schoollokaal te *Madioen* .	-	2,500: —
» » » » » *Amboina* .	-	4,169: 62
Zware reparatien aan het kerk- en schoolgebouw te *Benkoelen*	-	726: 90
Inrigting van de oude raadzaal te *Palembang* tot schoollokaal	-	1,098: —
Bouw van een schoollokaal te *Pekalongan*	-	2,212: 44
» » » » met een onderwijzerswoning te *Banjoemaas*	-	4,480:115
te zamen	*f*	36,056: 77

De uitgaven voor het schoolwezen zijn voor 1853 begroot op . . . . . *f* 276,855: —
en de ontvangsten op . . . . . - 44,159: —

blijft meerdere uitgaven . . . . . *f* 232,696: —
of . . . . . - 28,372: 97

meerder dan dezelve hebben bedragen . *f* 204,323: 23

Als bijlage is hierbij gevoegd de begrooting van uitgaven voor het onderwijs of schoolwezen in *Nederlandsch-Indie* over

1854, waaruit blijkt, dat de kosten voor het Indisch schoolwezen zijn begroot op . . . . . *f* 287,832: —

en dat van die som, na aftrek der uitgaven voor het onderwijs der Inlandsche Christenen . . . . . *f* 15,134: —

en dat voor de Javanen . - 65.271: — - 80,405: —

overblijft voor het gewoon lager onderwijs *f* 207,427: —

waarbij moet geteld worden de, uit een afzonderlijk hoofdstuk van 's Lands begrooting bestredene, in 1853 beschikbaar gestelde sommen voor schoolgebouwen en meubelen, ten bedrage van . . . . . *f* 36,056: 77

zoodat het geraamde totale cijfer van uitgaven voor het onderwijs der Europeanen in 1854 bedraagt . . . . . *f* 243,483: 77

Gedurende 1854 zijn de toegestane uitgaven vermeerderd met de ondervolgende posten:

Batavia. Traktement aan een 4den onderwijzer aan de 2de school te *Weltevreden* . . . . . *f* 1,200: —

Indemniteit van huishuur aan denzelven . - 360: —

Traktement aan een 1sten onderwijzer der stadsschool . . . . . - 2,400: —

Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer der stadsschool . . . . . - 360: —

Japara. Traktement aan een onderwijzer . - 1,200: —

Soerabaija. Idem aan een 3den onderwijzer aan de 2de school . . . . . - 1,200: —

Indemniteit van huishuur . . . . . - 360: —

Padang. Traktement aan een 2den onderwijzer . . . . . - 1,200: —

Indemniteit van huishuur . . . . . - 360: —

te zamen . . . . *f* 8,640: —

De kosten voor het onderwijs onder de Europeanen in *Nederlandsch-Indie*, hebben dus de ontvangene schoolgelden overschreden:

in 1848	*f* 121,000: —
» 1849	- 132,653:101
» 1850	- 133,332: 22
» 1851	- 152,208: 92
» 1852	- 191,731:113½
» 1853	- 201,323: 23
dus in zes jaren	*f* 938,252:114½
terwijl het geraamde cijfer van uitgaven voor het onderwijs in 1851 bedraagt . .	- 213,183: 77

HOOFDSTUK III.

PLAATSELIJK OVERZIGT OMTRENT DEN STAAT VAN HET GOUVERNEMENTS- EN VAN HET PARTIKULIER ONDERWIJS ONDER EUROPEANEN EN HUNNE AFSTAMMELINGEN, GETROKKEN UIT DE VERSLAGEN DER ONDERSCHEIDENE SUBKOMMISSIEN.

BANTAM.

Het onderwijs op de Gouvernements lagere school te *Serang*, is in dit jaar geregeld voortgegaan.

De kweekeling *J. A. Cantervisscher* bekwam op het daartoe door hem gedaan verzoek, ontslag uit zijne betrekking, en werd als klerk op het residentie bureau geplaatst.

De onderwijzer *A. G. van Velthuijsen* vond toen voornamelijk bij het onderwijs in de laagste klassen eenigen steun in twee der oudste leerlingen der school, die hem beurtelings behulpzaam waren. In het laatst van September werd hem een ondermeester van de uit *Nederland* aangekomen onderwijzers-kweekelingen, met name *J. A. Durieux*, toegevoegd.

Het getal der leerlingen bleef zich tot 30 bepalen, onder welke zich gemiddeld 20 betalende bevonden. In het begin van het jaar hadden zij veel van oogziekten te lijden, terwijl in de maand Julij de mazelen onder de kinderen begonnen te heerschen; gelukkig waren beide ziekten niet van dien ernstigen aard, dat daaruit eenige nadeelige invloed op het geregeld geven van onderwijs is ontstaan.

De gunstige resultaten welke de plaats gehad hebbende examens hebben opgeleverd, zijn even zoo vele bewijzen van den gunstigen staat van het onderwijs.

BATAVIA.

GOUVERNEMENTS EERSTE LAGERE SCHOOL TE WELTEVREDEN.

Onder de onderwijzers aan deze school, hebben in den loop van dit jaar geene veranderingen plaats gehad.

De 2de onderwijzer *R. Sleeswijk Veenstra* en de 3de onderwijzer *F. W. S. von Staedel*, hebben geregeld het onderwijs in hunne klassen kunnen voortzetten. Ofschoon de hoofdonderwijzer eenigen tijd ernstig ongesteld was, heeft zulks op den geregelden gang van het onderwijs geen invloed gehad, door dat de 2de onderwijzer *Veenstra* en de 3de onderwijzer *von Staedel* zich met veel ijver van hunne dubbele taak hebben gekweten.

Het openbaar examen in Julij door die onderwijzers gehouden, leverde bevredigende uitkomsten op. De hoofd-onderwijzer *B. Andeweg* heeft kort daarop weder zijne funktien aanvaard, zoodat ook op het gewone besloten examen in December geen nadeel van deze interruptie te bespeuren was. De onderwijzer voor de O. I. dienst *A. Kommissaris* werd, in afwachting eener nadere vaste bestemming, en ter beoordeeling zijner geschiktheid, aan deze school werkzaam gesteld. Gemiddeld ontvingen hier 68 kinderen onderwijs.

GOUVERNEMENTS TWEEDE LAGERE SCHOOL TE WELTEVREDEN.

Uithoofde van het steeds meer en meer toenemen der leerlingen, welker getal op ultimo 1854 is gestegen tot 222, werden de onderwijzers voor de O. I dienst *C. L. Plasberg* en *J. A. Immink* alhier voorloopig werkzaam gesteld.

De onderwijzer *Plasberg* is echter kort daarna naar *Sumanap* vertrokken, zoodat alleen de onderwijzer *Immink* tot hulp overbleef.

Later werd aan deze school nog tijdelijk werkzaam gesteld, in afwachting van latere beschikking, de tweede onderwijzer der stadsschool *J. H. Retel.*

Over het algemeen kan gezegd worden dat deze talrijke school in een' bloeijenden toestand verkeert. Even als verleden jaar bleven ook in 1851 aan deze school in dienst de 1ste onderwijzer *W. Retgers*, de 2de onderwijzer *H. R. van Heekeren*, de 3de onderwijzer *J. Malasch*, de 4de onderwijzer *J. Orth.*

STADSSCHOOL TE BATAVIA.

Deze school heeft, wat het uiterlijke betreft, in dit jaar eene geheel andere gedaante verkregen; zij is verbouwd, vergroot en aanmerkelijk verbeterd, zoodat zij thans voldoende ruimte voor de schoolgaande jeugd bezit.

Gelijk hierboven is gezegd, werd de onderwijzer *Retel* tijdelijk aan de tweede school te *Weltevreden* geplaatst, terwijl ter voorziening in de dienst nog werden werkzaam gesteld de onderwijzers voor de O I. dienst *J. A. P. de Visser* en *J. Kunst*, in afwachting van de hun later te geven vaste bestemming.

Het onderwijs heeft hier geregeld plaats gehad en wordt over het algemeen voldoende bevonden.

PARTIKULIERE SCHOOL TE MEESTER-CORNELIS.

Op de partikuliere school van den onderwijzer *B. A. Brassinga* te *Meester-Cornelis*, zijn voor Gouvernements rekening gemiddeld 20 kinderen 's maands onderwezen, zoodat kan gezegd worden, dat deze school vrij wel aan de behoefte van de in deze wijk wonende ouders voldoet. Om haar echter de waarborg van duurzaamheid te geven, zijn voorstellen in behandeling om van deze school eene Gouvernements inrigting te maken.

De school van *H. du Puij* is uithoofde van het vertrek van dien Heer opgeheven.

Het instituut van den Heer *G. Verhulp*, waarin onderwijs wordt gegeven in de Nederduitsche, Engelsche, Fransche en Hoogduitsche talen, blijft zich als de oudste inrigting van dien aard te *Batavia*, op haar bloeijend standpunt handhaven, en telt gemiddeld 80 leerlingen. De strenge inspanning, die de heer *Verhulp* zich steeds getroost heeft in het belang der hem aanvertrouwde jonge lieden, heeft hem dan ook grootendeels de bezwaren doen overwinnen, waardoor andere partikuliere scholen even spoedig te niet gingen als zij werden opgerigt.

Door het overlijden van den Heer *Nortier*, is deze school geheel overgegaan op zijne echtgenoot, Mevrouw de weduwe *Nortier* geb. *le Clerc de Courcelles*, die reeds in het bezit was eener akte van algemeene toelating als onderwijzeres en eene speciale admissie voor *Batavia*. Deze school verkeert in zeer gunstige omstandigheden, het getal leerlingen is aanmerkelijk toegenomen, en over het algemeen mag zich de institutrice verheugen in het vertrouwen van ouders en voogden harer leerlingen.

Het instituut voor jonge jufvrouwen van Mevrouw *Kussman* geb. *Wendt* op het Koningsplein naast de Willemskerk, heeft den goeden dunk bevestigd, dien men aanvankelijk van deze inrigting koesterde. Het getal jonge jufvrouwen op dit instituut bedraagt gemiddeld 50, die op de meest doeltreffende wijze onderwezen worden in die vakken, welke voor eene beschaafde opvoeding noodzakelijk zijn.

Bijzonder mag hier opgemerkt worden de oefenplaats voor de gymnastie, waardoor eene weldadige ontwikkeling des ligchaams en eene ongedwongene houding plaats heeft en de gezondheid zeer bevorderd wordt.

De school voor jonge jufvrouwen van Mevrouw *A. E. Sesseler* geb. *Oorthuis*, in 1853 opgerigt, is door de institutrice opgeheven.

Voorts is nog admissie verleend aan Mevrouw *Dujardin* geb. *Prodrigo* om op *Noordwijk* eene school op te rigten, uitsluitend voor de vakken van het lager onderwijs en de Fransche taal.

De school van Mejufvrouw *Guex de Coudray* werkt steeds voort, doch telt slechts weinige leerlingen.

BEWAARSCHOOL TE BAZAAR BAHROE.

Ook in dit jaar is deze school niet vooruitgegaan, en zou zij niet staande zijn gebleven, zonder de toelage van *f* 90 's maands, [1]) haar toegekend uit 's lands kas.

De Hoofd-kommissie van Onderwijs heeft zich met het toezigt over de bovenvermelde scholen bezig gehouden, en hebben Haar, zoowel de gehouden Julij- en December-examens op de Gouvernementsscholen, als het geregeld schoolbezoek van daartoe gekommitteerde Leden op de partikuliere scholen, de overtuiging gegeven, dat het onderwijs te *Batavia* goed en geregeld vooruit gaat.

BUITENZORG.

Het onderwijs is hier geregeld voortgegaan; volgens de laatste berigten gingen er 38 kinderen ter school.

Den onderwijzer *L. van den Bor Sr.* werd een der uit *Nederland* aangekomen onderwijzers-kweekelingen als ondermeester toegevoegd, met name *L. G. van der Hoek.* [2])

De school werd dit jaar gehouden in een daartoe gehuurd lokaal, waarvoor eene som van *f* 60 's maands is toegestaan. [3])

Plannen en begrootingen zijn echter thans in bewerking om een Gouvernements gebouw daar te stellen, geschikt voor schoollokaal en onderwijzerswoning.

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 14 September 1854 No. 4.

[2]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{68}$.

[3]) Gouvernements apostillaire dispositie dd. 18 Februarij 1854 No. XIII.

Over het algemeen mag de stand van het onderwijs bevredigend worden genoemd.

CHERIBON.

Het getal leerlingen heeft gemiddeld bedragen 31, van welke aan 20 gratis onderwijs is gegeven.

De ongunstige toestand van het onderwijs in deze residentie, blijkbaar uit het vorig verslag, is sedert eenigzins verbeterd, zoodat door de Sub-kommissie wordt berigt, dat over het algemeen de vorderingen der leerlingen thans vrij wel zijn.

Zij zouden echter beter geweest zijn, wanneer niet de onderwijzer met vele hinderpalen te kampen had, zoo als het dikwijls te huis blijven der kinderen (niet om bepaalde oorzaken) het spreken der Maleische taal in den gewonen omgang en in den huiselijken kring, en de onverschilligheid van sommige ouders en voogden.

De Sub-kommissie van Onderwijs heeft zich dan ook verpligt geacht, ouders en voogden bij rondgaanden brief aan te bevelen en aan te sporen, om van hunne zijde meer belangstelling in het onderwijs aan den dag te leggen.

In den loop van dit jaar is het lid der Sub-kommissie van Onderwijs *W. A. Jellinghaus* eervol ontslagen uit hoofde van vertrek, en benoemd *W. Bakhuis*. [1])

TAGAL.

Het aantal leerlingen op 's Gouvernements lagere school te *Tagal*, dat op ultimo December 1853 was verminderd op 33, is in den loop van het jaar 1854 tot op 26 gedaald, van welke 11 gratis onderwijs genoten, aangezien er gedurende dat tijdvak slechts 4 leerlingen zijn bijgekomen, terwijl er 11 de school hebben verlaten.

De meeste der leerlingen, die zich in den laatst verloopen tijd aan het onderwijs hebben onttrokken, waren meisjes,

[1]) Gouvernements apostillaire dispositie dd. 28 Julij 1854 No. IV.

voor welke de tijd daar was (volgens getuigenis harer ouders) om zich op het leeren van vrouwelijke handwerken toe te leggen.

In den loop van dit jaar is het lid der Sub-kommissie van Onderwijs *J. C. A. Simon Thomas*, wegens vertrek, onder dankbetuiging voor de diensten in die betrekking bewezen, eervol ontslagen, en vervangen door den Heer *A. C. van Maarseveen*, Predikant bij de Hervormde gemeente, alhier woonachtig. [1])

De benoemde ondermeester aan de Gouvernements lagere school *A. Klasing* [2]) heeft op het einde der maand Augustus zijne betrekking aanvaard.

In het algemeen gezegd, hebben al de leerlingen tamelijk bevredigende vorderingen gemaakt.

Door ontstentenis van een Gouvernements schoollokaal wordt het onderwijs in eene daarvoor geschikte pondoppe achter de woning des onderwijzers, gegeven.

PEKALONGAN.

Het nieuwe schoollokaal, waarvan sprake was in het vorig verslag, is op den 1sten December 1853 betrokken.

Het is in goeden staat en bevat ruimte voor 60 leerlingen.

Het getal leerlingen, hetwelk in het vorige jaar 32 bedroeg, is thans gestegen tot 42.

In de vakken waarin onderwijs gegeven wordt, is sedert het vorige jaar geene verandering gebragt, behalve in de middelste klasse, in welke de gewone breuken het laatste halfjaar niet zijn behandeld, doordien de eerste afdeeling dier klasse op het examen tot de tweede afdeeling der hoogste klasse is overgegaan.

De laagste klasse is sedert vier maanden onder de leiding van den voor deze school benoemden ondermeester *D. Feikema*, [3]) die in den beginne met de leerwijze van *Prinsen* onbekend

[1]) Gouvernements apostillaire dispositie dd. 7 December 1854 No. X.
[2]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{60}$.
[3]) » » » » » 10 » » » $^{44}/_{68}$.

was, doch op het voorbeeld van den onderwijzer zich al spoedig dien leertrant heeft eigen gemaakt. Daar de onderwijzer één dag in de week opzettelijk met de laagste klasse bezig is, kan hij de vorderingen wekelijks opmerken; in den natuurlijken leestoon en uitspraak heeft deze klasse in dit jaar veel gewonnen.

De leerlingen der middelste klasse, die bijna allen in de laatste vijf maanden op school zijn gekomen, en vroeger privaat-onderrigt van den onderwijzer *van der Wijk* hebben ontvangen en nog ontvangen, hebben hunne jaren in aanmerking genomen, goede vorderingen gemaakt.

Deze leerlingen, kinderen van de notabelste ingezetenen, spreken zeer goed de Nederduitsche taal, en maken zich bij gevolg het geleerde spoediger eigen.

Over het algemeen is de Sub-kommissie over de gemaakte vorderingen zeer tevreden.

Op den 29sten Junij 1854 is een openbaar examen gehouden.

De kweekeling *H. Hicks*, vroeger leerling der school, is als zoodanig op een traktement van *f* 10 's maands aangesteld. [1])

Door de plaatsing van deze jonge lieden is in eene sedert lang gevoelde behoefte voorzien, zoodat het onderwijzend personeel thans de goede waarborgen oplevert voor een geregeld en vruchtbaar onderwijs.

SAMARANG.

Niettegenstaande herhaalde aanschrijvingen werden van deze residentie geene opgaven ontvangen; uit de aangehoudene registers blijkt evenwel, dat de volgende veranderingen bij het onderwijzend personeel hebben plaats gehad.

Door de benoeming van *J. R. P. F. Gongrijp* tot zendeling-leeraar te *Depok*, werd in de bij Gouvernements besluit van den 28sten Augustus 1853 No. 1 vereenigde betrekking van binnen-regent en eersten onderwijzer der Hervormde wees-

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 15 Junij 1854 No. $^{66}/_{66}$.

huisschool, welke post door den Heer *Gongrijp* geruimen tijd was waargenomen, voorzien door de benoeming van den van verlof uit *Nederland* teruggekomen onderwijzer *D. C. de Bruijn* [1]) onder genot van *f* 200 's maands, voor de betrekking van binnen-regent en *f* 150 als 1ste onderwijzer, benevens de aanspraken op de gewone vijf- en tienjarige traktementshoogingen.

De 1ste onderwijzer aan de R. K. weeshuisschool *J. Valette*, op verzoek eervol uit 's lands dienst ontslagen zijnde, [2]) zoo werd in zijne plaats benoemd de onderwijzer van *Sumanap P. C. van Ghert*. [3])

De ondermeester *A. C. Pietersen*, werd met vermeerdering van inkomsten overgeplaatst van de R. K. weeshuisschool naar de Gouvernements 2de lagere school, [4]) en de kweekeling *L. A. de la Croix* van de 2de school, tot ondermeester bevorderd naar de R. K. weeshuisschool. [5])

De 1ste onderwijzer der 2de school *F. J. Klatt*, erlangde de eerste vijfjarige traktementsverhooging van *f* 75 's maands. [6])

Als kweekelingen zijn aangesteld *A. Calonne* op *f* 15 [7]) en *W. H. A. Harbrink* [8]) op *f* 10 's maands, terwijl de volgende traktementsverhoogingen zijn verleend:

L. E. Boijer van *f* 35 tot *f* 75 's maands; [9])

J. H. Toorop van *f* 25 tot *f* 40 's maands. [10])

De kweekeling *J. C. Klein* werd op verzoek eervol ontslagen, [11])

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 20 Julij 1854 No. 11.
[2]) » » » 23 Februarij 1854 No. 4.
[3]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 15 Mei 1854 No. $^{1}/_{66}$.
[4]) » » » » » 19 Oktober 1854 No. $^{53}/_{70}$.
[5]) » » » » » 19 » » » $^{53}/_{70}$.
[6]) Verbaal Direkteur-Generaal van Financien dd. 25 Oktober 1854 No. 7619.
[7]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 31 Maart 1854 No. $^{63}/_{64}$.
[8]) » » » » » 15 Junij » » $^{42}/_{66}$.
[9]) » » » » » 20 April » » $^{58}/_{63}$.
[10]) » » » » » 15 Junij » » $^{42}/_{66}$.
[11]) » » » » » 31 Maart » » $^{46}/_{64}$.

BAGELEN.

In 1854 was het getal scholieren gemiddeld 69, van welke 35 gratis.

Ten gevolge van dit aanzienlijk vermeerderd getal, werd de noodzakelijkheid geboren om aan den onderwijzer meerdere hulp toe te voegen, waartoe door de Sub-kommissie een voorstel werd gedaan, en waaraan gevolg is gegeven door de benoeming van *W. Broers* tot ondermeester bij die school, op een traktement van *f* 75 's maands. [1])

Bij het gehouden openbaar examen, dat op den 11den Augustus 1854 heeft plaats gehad, werd de overtuiging erlangd, dat de kinderen in verstandsontwikkeling en kennis waren vooruitgegaan, ofschoon niettemin moest worden erkend, dat die vorderingen van meerdere beteekenis hadden kunnen zijn, zoo de ouders meer ter harte hadden genomen de hun zoo dikwijls gedane aanbeveling, om hunne kinderen ook buiten de school de Hollandsche taal te laten beoefenen. Aan deze omstandigheid toch moet worden geweten, dat verscheidene scholieren zeer achterlijk zijn in het Hollandsch, en daardoor het geleerde wel gedeeltelijk onthouden, doch niet altijd grondig begrijpen.

De bij de school geplaatste kweekeling *Schultz*, bepaalt zich alleen tot het geven van onderwijs aan de eerstbeginnenden.

KADOE. (MAGELANG.)

Bij het einde van het jaar 1853 telde de Gouvernements lagere school gemiddeld 31 leerlingen, van welke 9 gratis onderwijs genoten.

Aan het einde van 1854 was het gemiddeld getal 39 leerlingen, alzoo een vooruitgang van 8 scholieren, waarvan als reden kan worden aangevoerd, dat ouders en voogden hier ter plaatse hoe langer zoo meer het voorregt beseffen van eene school te bezitten, waardoor hunne kinderen in de gelegenheid worden gesteld het zoo noodige onderrigt te erlangen, om eenmaal als nuttige leden in de maatschappij te kunnen optreden.

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{108}$

In het algemeen mogt zich de Sub-kommissie verheugen over den vooruitgang der huiselijke opvoeding, waarbij het Hollandsch spreken zoo veel mogelijk wordt betracht.

Als tot deze gunstige verandering veel te hebben bijgedragen, mag de omstandigheid worden aangeteekend, dat sedert eenigen tijd hier ter plaatse bij Mejufvrouw *Drinkhuizen* de gelegenheid is opengesteld, om meisjes van jeugdigen leeftijd in den namiddag les te doen ontvangen in het vervaardigen van handwerken, waartoe deze inrigting zich dan ook uitsluitend bepaalt.

Het rapport van het openbaar examen heeft doen zien, dat de scholieren allezins gewenschte vorderingen hebben gemaakt.

Op het gehouden besloten examen, hetwelk op den 23sten December jl. heeft plaats gehad, mogt dit der Sub-kommissie op nieuw blijken.

In het algemeen is het der Sub-kommissie voorgekomen, dat de meisjes meerdere vatbaarheid betoonen dan de jongens, eene opmerking, die ook de aandacht van den leermeester tot zich had getrokken.

De onderwijzer *J. M. Rosskopf* wordt bijgestaan door den kweekeling *F. Risa*, die zich uitsluitend bepaalt met het in orde houden van de laagste klasse.

Het schoolgebouw verkeert in goeden staat, en heeft in dit jaar, evenmin als in het vorige, reparatien van belang noodig gehad.

Bij het personeel der school heeft geene verandering plaats gehad dan het eervol ontslag, verleend aan den waarnemend kweekeling *J. H. Abel* [1]) en de daarop gevolgde benoeming van den jongeling *F. Risa* [2]) tot vervanger.

SOERAKARTA.

Onder het onderwijzend personeel dezer school heeft gedurende 1854 eenige mutatie plaats gehad.

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 8 Maart 1854 No. $^{62}/_{63}$.

[2]) » » » » » 19 Mei » » $^{71}/_{66}$.

Het bestuur over deze school is opgedragen gebleven aan den 1sten onderwijzer *H. Soeters*, met hulp van den 2den onderwijzer *C. H. Reijgers* en den ondermeester *J. J. W. Abell.*

Dit personeel was echter niet voldoende voor het behoorlijk geven van onderwijs aan het groot getal leerlingen op de school geplaatst, bedragende onder ultimo December 100 scholieren, onder welke 60 gratis, en gaf zulks aanleiding tot de aanstelling van den kweekeling *C. H. Coenraad*, [1]) bijzonderlijk in het belang van het te geven onderwijs aan de, zoo groote, laagste klasse, welke voordragt verder in verband stond met de toen op nieuw door de Sub-kommissie betoogde wenschelijkheid eener afscheiding van de *gratis* en de *betalende* scholieren.

De noodzakelijkheid tot eene splitsing der school is echter door de Hoofd-kommissie vooralsnog niet ingezien.

Verder is tot ondermeester aangesteld *J. Leegstra*, een der voor het lager onderwijs uit *Nederland* gezonden jonge lieden. [2])

Het personeel is alzoo ruim voldoende in verhouding tot het getal leerlingen, en kan van de kennis der onderwijzers voor alle klassen partij getrokken worden.

Met September 1854 is betrokken het gebouw, krachtens Gouvernements apostillaire dispositie van 7 September 1853 No. VIII, ingerigt voor Gouvernementsschool en woningen voor de daarbij geplaatste onderwijzers.

Hierdoor worden de indemniteiten van huishuur, ad *f* 130 's maands, bespaard.

Met betrekking tot het op de school gegeven onderwijs, valt aan te teekenen, dat de uitkomsten daarvan over het algemeen vrij bevredigend zijn.

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 22 Julij 1854 No. $^{21}/_{68}$.

[2]) » » » » » 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{68}$.

PARTIKULIERE SCHOOL VAN DEN HEER M. J. HANSENS.

Bij het laatste, van de leerlingen dezer school, afgenomen examen, bleek dat zij aan eene bijzonder goede leiding zijn toevertrouwd, terwijl de schoolbezoeken door de leden der Sub-kommissie van Onderwijs haar de overtuiging hebben gegeven, dat de onderwijzer *Hansens* niets spaart, om het door hem gegeven onderwijs goede vruchten te doen dragen.

Deze school telt thans 53 leerlingen.

DJOKDJOKARTA.

Gedurende 1854 was het gemiddeld getal leerlingen van deze school 68, van welke 13 gratis onderwijs genoten.

De mutatien onder de leerlingen hadden niet dan de gewone oorzaken. Een paar, zich voorgedaan hebbende gevallen, dat kortzigtige ouders hunne kinderen van de school wegnamen, omdat de onderwijzer trachtte de orde en tucht te herstellen, waarin hij door de Sub-kommissie krachtig werd ondersteund, verdienen hier geene bijzondere vermelding

De gezondheidstoestand van den onderwijzer *van der Meijden*, die in 1853 door eene ernstige leverziekte zoo zeer werd geschokt, was in 1854 steeds slepende, en naar hetgeen daaromtrent werd vernomen, is het te voorzien, dat voor zijn geheel herstel een verlof naar *Europa* noodzakelijk zal zijn.

De kweekeling *Dom*, die goede diensten bewees, is op zijn verzoek als zoodanig ontslagen en vervangen door den kweekeling *J. B. Coffa*. [1])

Als ondermeester is thans bij deze school geplaatst *C. Over de Linden Jr.*, een der onlangs uit *Nederland* aangekomen onderwijzers-kweekelingen. [2])

Aan het lokaal en het meubilair der school zijn in 1854

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 28 Mei 1854 No. $^{20}/_{66}$.

[2]) » » » » » 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{66}$.

de noodige voorzieningen bewerkstelligd. Het schoolgebouw had meer kapitale verbeteringen vereischt, doch daartoe is niet overgegaan om de geldelijke gevolgen, in verband met het voornemen der Sub-kommissie, om ten aanzien van dat, over het geheel ondoelmatig gebouw, later eene verandering voor te stellen.

Ten gevolge van de vakaturen, ontstaan door het overlijden van het lid *J. J. Bake* en het vertrek van het lid *J. Steijn Parvé*, zijn tot leden der Sub-kommissie benoemd de Heeren *J. Helmers* en *G. Weijnschenk*. [1])

Verder werd aan den militair *Nagelbach*, ter zake van bewezene diensten bij de school alhier, gedurende de ziekte van den onderwijzer, eene gratifikatie verleend van *f* 150. [2])

JAPARA. (PATTIE.)

Door het vertrek van den onderwijzer *J. van der Veer* naar de residentie *Rembang*, [3]) alwaar hij geroepen werd als onderwijzer op te treden, ten einde den onderwijzer *W. Arends* te vervangen, die, uithoofde van plaats gehad hebbende onaangenaamheden van standplaats moest veranderen, is de school te dezer hoofdplaats gedurende een' korten tijd gesloten geweest.

Tengevolge van dezelfde beschikking der Hoofd-kommissie, mogt de onderwijzer *W. Arends* deze school met een getal van 8 kinderen weder openen.

Het was voor de Sub-kommissie van Onderwijs zeer teleurstellend, dat zij door den tijdelijken stilstand in het onderwijs gedrongen is geworden, om op het einde der maand Junij, dan wel in het begin van Julij, het bepaalde openbaar examen uit te stellen. [4])

---

[1]) Gouvernements apostillaire dispositie dd. 28 Julij 1854 No. IV.
[2]) » besluit dd. 16 September 1854 No. 5.
[3]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 21 Februarij 1854 No. $^{41}/_{62}$.
[4]) » » » » » 16 Oktober » »

Daarentegen heeft zij in den loop der maand December een besloten examen doen plaats hebben. [1])

Het getal leerlingen, op dat tijdstip ter schole aanwezig, — en te boek gesteld in den verantwoordingstaat, door den onderwijzer overgelegd, — bedraagt 16, onder welke 8 betalende, en 8 kinderen welke gratis onderwijs ontvangen.

Zij waren verdeeld in drie klassen, doch door ongelijken tijd van aankomst, als ook door verschil van huiselijke opvoeding, is bij de behandeling van sommige vakken van onderwijs de afscheiding der klassen niet stiptelijk in acht genomen kunnen worden.

De proeven, op het besloten examen gegeven, kunnen nogtans, in aanmerking nemende het korte tijdsverloop dat onderwijs is gegeven, als bevredigend worden aangemerkt.

De 1ste klasse muntte uit in het duidelijk lezen, terwijl de daarbij gevraagde en daarop verkregene antwoorden de blijken gaven niet alleen van algemeene oplettendheid, maar vooral, dat er naar den gang der ontwikkeling werd gedoceerd.

Het rekenkundig gedeelte van het examen gaf mede blijken, dat, met het oog op de aangehaalde omstandigheid, ook daaromtrent de beste verwachting voor de toekomst kan worden gekoesterd.

Het is te verwachten, dat bij het in de maand Junij te houden openbaar examen, bewijzen van *goede* vorderingen in al de vakken van het lager onderwijs zullen worden gegeven.

Den onderwijzer is inzonderheid aanbevolen, een grondig onderrigt te geven wat de Nederduitsche taal betreft, en voor eene zuivere uitspraak te zorgen.

Het personeel van de Gouvernements lagere school te *Pattie*, bestond op ultimo December 1854 uit een' onderwijzer, die *f* 100 's maands aan vaste bezoldiging geniet, behalve *f* 40 's maands indemniteit van huishuur, waarvan echter *f* 10 per maand worden ingehouden, omdat hem een gedeelte van het temporair schoollokaal is toegeschikt.

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 16 Augustus 1854 No. $^{38}/_{68}$.

PARTIKULIERE SCHOOL VAN DEN ZENDELING-ONDERWIJZER DER DOOPSGEZINDE VEREENIGING.

De onderwijzer *P. Jansz* is thans gevestigd op de hoofdplaats der assistent-residentie *Japara*, en geeft aldaar slechts onderwijs aan drie kinderen, (meisjes) afstammelingen van Europeanen, en aan één Javaansch kind (jongen.)

Aan de drie eerstgenoemden geeft hij onderrigt in het Nederduitsch en Maleisch lezen, schrijven, rekenen en de Bijbelsche geschiedenis, en aan het Javaansche kind het Javaansch lezen, schrijven, rekenen en de Bijbelsche geschiedenis.

Uit het bovenstaande blijkt, dat deze onderneming op den duur niet opneemt.

REMBANG.

De benoemde onderwijzer *J. van der Veer* [1]) heeft in de maand Mei van dit jaar de school alhier geopend, welke door ziekte van den naar *Pattie* verplaatsten onderwijzer *W. Arends*, gedurende vier maanden als het ware gesloten is geweest.

Bij de opening der school waren er 26 leerlingen, onder welke 14 gratis onderwijs genietende. Dit getal is sedert toegenomen, zoodat er onder ultimo December 32 kinderen waren, waarvan 17 betalende en 15 niet-betalende.

De ijverige pogingen die door den onderwijzer in het werk worden gesteld om de school te doen vooruitgaan, worden op de meest gunstige wijze bekroond.

Het openbaar examen heeft in den loop der maand September 1854 eerst plaats kunnen vinden, en zal het besloten examen almede twee maanden later moeten gehouden worden.

De Sub-kommissie was het aangenaam omtrent het schoolwezen te dezer plaatse een gunstiger verslag te kunnen uitbrengen dan over 1853; doch zij vertrouwt, dat zulks in het

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 21 Februarij 1854 No. $^{4}/_{63}$.

volgende jaar aanmerkelijk beter zal zijn, en men nog bevredigender uitkomsten zal verkregen hebben, daar de tijd, welke de onderwijzer *van der Veer* werkzaam is geweest, te kort was, ook in aanmerking genomen de verwaarloosde opvoeding van vele der kinderen, om reeds nu de gewenschte vruchten van het onderwijs te plukken.

De toevoeging van den kweekeling *Velu* aan den onderwijzer, geeft het uitzigt dat daardoor eene werkelijke verbetering in het schoolwezen zal plaats grijpen.

MADIOEN.

Door de oprigting eener partikuliere school van Mevrouw *E. H. Fleur* geboren *Boëseke*, wordt hier in de dadelijke behoefte aan onderwijs voldoende voorzien, zoodat op voorstel der Sub-kommissie van Onderwijs het aanhangige voorstel tot oprigting eener Gouvernements lagere school, nog gehouden wordt in advijs.

KEDIRIE.

Het schooljaar 1854 heeft zich hier door geene buitengewone bijzonderheden gekenmerkt.

In het personeel der plaatselijke Sub-kommissie greep geene verandering plaats, terwijl de schoolbezoeken, die geregeld geschieden, stof gaven tot tevredenheid, en het schoolreglement gehandhaafd werd.

Verder wordt hier aangeteekend, dat de onderwijzer bij de school *H. J. Scheffer*, in het genot is gesteld geworden van zijne eerste vijfjarige traktementsverhooging ad *f* 50 's maands. [1])

Dat voorts in behandeling is een voorstel tot opbouw van een nieuw schoollokaal en eene onderwijzers woning.

---

[1]) Verbaal van den Direkteur-Generaal van Financien dd 11 Februarij 1854 No. 1099.

SOERABAYA.

GOUVERNEMENTS EERSTE LAGERE SCHOOL.

Bij het begin dezes jaars bestond het onderwijzend personeel dezer school uit den 1sten onderwijzer *J. van der Tang*, *R. Sleeswijk Veenstra* 2de onderwijzer, *J. F. Scholten* 3de onderwijzer en den ondermeester *F. C. de Graaff*.

De 2de onderwijzer *Veenstra* werd overgeplaatst als 2de onderwijzer aan de 2de school te *Weltevreden*, en de 3de onderwijzer *Scholten* werd gepensioneerd.

In hunne plaatsen waren reeds benoemd en zijn in den loop van dit jaar aangekomen en in funktie getreden, als 2de onderwijzer *W. Meijer*, en als 3de onderwijzer *H. van der Wulp*, zoodat het personeel op ultimo 1854 bestond uit:

den 1sten onderwijzer *J. van der Tang*,
» 2den » *W. Meijer*,
» 3den » *H. van der Wulp* en
» ondermeester *F. C. de Graaff*.

Op deze school was over 1854 het maximum der onderwezen wordende kinderen 87
en het minimum 64
het gemiddeld aanwezige getal 76
en werden gedurende 1854 aangenomen 60
leerlingen.

GOUVERNEMENTS TWEEDE LAGERE SCHOOL.

Het onderwijzend personeel der 2de school bestond op primo 1854 uit den 1sten onderwijzer *H. W. C. de Roock*, den 2den onderwijzer *H. van der Wulp*, die in Januarij als zoodanig vervangen werd door den 3den onderwijzer *L. van den Bor*, in wiens plaats de ondermeester *G. F. R. Portier* werd benoemd.

Tot ondermeester werd aangesteld de partikuliere onderwijzer van den 3den rang *J. M. Halewijn* [1]) die met 3

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 3 December 1853 No. $^{2}/_{11}$.

Januarij 1854 zijne funktie aanvaardde. In December 1854 werd voor deze school nog benoemd de ondermeester *Burer* [1]) die evenwel eerst met primo 1855 in funktie trad. Als kweekeling heeft de jongeling *K. F. Rabé* het geheele jaar gediend.

Op ultimo 1854 bestond dit onderwijzend personeel uit:

den 1sten onderwijzer *H. W. C. de Roock*,
» 2den » *L. van den Bor*,
» 3den » *G. F. R. Portier*,
» ondermeester *J. M. Halewijn* en
» kweekeling *K. F. Rabé*, die onderwijs gaven aan gemiddeld 229 kinderen, zijnde het maximum geweest 243 en het minimum 215.

Gedurende 1854 werden er 76 kinderen toegelaten, zoodat een sterke vooruitgang op beide scholen is te bespeuren, alzoo het maximum der kinderen op de vroegere Gouvernementsschool alhier tot 1851 niet meer dan 200 kinderen heeft bedragen.

De gebouwen bevinden zich in goeden staat.

Het schoolmeubilair en de leermiddelen zijn voldoende.

Het onderwijs op beide scholen is geregeld, volgens het reglement van orde, tucht en beheer, van 21 September 1834.

De gewone jaarlijksche examens vonden plaats den 31sten Julij en den 22sten December 1854. Even als vroeger heeft het onderzoek op beide scholen zeer bevredigende uitkomsten geleverd.

Het toezigt heeft over 1854 zijn geregelden loop gehad.

De aanwezig zijnde zeven leden der Kommissie zijn steeds belast geweest met het schoolbezoek bij maandbeurten. Hierdoor bestaat een geregeld toezigt bij de maandelijksche vergaderingen van het kollegie.

PARTIKULIERE SCHOOLINRIGTINGEN.

De alleroudste partikuliere school is die van *C. C. Werner*

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 24 November 1854 No. $^{10}/_{79}$.

geadmitteerd in 1822 bij Gouvernements besluit. Deze inrigting is echter van zeer geringen omvang.

De onderwijzer geeft onderwijs aan een 30tal kinderen, van minvermogende ouders, tegen een gering schoolgeld.

Van meer omvang is de tweede schoolinrigting volgens ouderdom. De onderwijzer *F. C. Willemsz* is in 1846 alhier geëxamineerd voor den derden rang; zijne school bestaat voor het meerendeel uit jongens van gegoede burgers, en het getal der leerlingen blijft op eene gewone hoogte van 50 tot 60. Hij wordt bijgestaan door een' sekondant en een' kweekeling.

Door gebrek aan mededinging voor de oprigting van jongensscholen, blijft deze inrigting op zekere hoogte.

De school van Mevrouw *Gersom* geb. *H. S. W. de Vries*, heeft in 1854 een gemiddeld getal van 20 — 25 leerlingen gehad, allen meisjes van bemiddelde ouders, die hier onderwijs genieten in de eerste beginselen en volgende vakken van het onderwijs, de Fransche taal en vrouwelijke handwerken. Het zijn deels kostkinderen; zij heeft tot ondermeester den gepensioneerden onderwijzer *J. F. Scholten*, vroeger 3de onderwijzer der Gouvernements school alhier.

Het onderwijs van Mejufvrouw *Robertson* bepaalt zich tot het geven van lessen aan kinderen van eenige vermogende familien, uitsluitend in de Engelsche en Fransche talen; zij is eene geboren Engelsche dame, alhier geëxamineerd in 1852.

BEWAARSCHOLEN.

De bewaarschool voor meisjes van Mejufvrouw *Asia van Timor*, wordt bezocht door een 25tal kinderen van welgestelde burgers; zij leeren aldaar verschillende vrouwelijke handwerken. De ondermeester *de Grauff*, van de Gouvernementsschool, geeft aan deze leerlingen, gedurende zijne vrije uren des namiddags, onderwijs in de eerste beginselen.

De weduwe *Francke*, eene 71jarige vrouw, die sedert meer dan 30 jaren kleine kinderen aan zich ziet toevertrouwd,

heeft een twintigtal meisjes en jongens onder hare zorg.

De aangenomene dochter van den zendeling *Emde*, een 70jarige grijsaard en ongeveer 50 jaren alhier woonachtig, heeft onder hare leiding een twintigtal kleine kinderen, wier gering schoolgeld wordt gestort in de kas van het zendeling-genootschap.

Van het zedelijk gedrag van al deze personen, heeft de Sub-kommissie steeds de beste getuigenissen ontvangen en ingewonnen. — De partikuliere schoolinrigtingen staan onder gestadig toezigt van de Kommissie, en worden op gezette tijden, (door H. H Leden Kommissarissen,) elke maand bezocht.

GRISSEE.

De onderwijzer van den derden rang *S. C. van der Bent*, heeft gedurende het geheele jaar 1854 aan het hoofd dezer school gestaan. Tot hulp had hij den kweekeling *H. van Garling* en den ondermeester *H. Vierdag*, welke laatste eerst sedert Augustus aan deze school is werkzaam geweest. [1]) Hij is een der uit *Nederland* aangekomen jonge lieden, die zich voor het onderwijs in *Indie* verbonden hebben.

Gedurende 1854 is de school wederom gehouden in het lokaal der kerk; te voren was zij bij den onderwijzer aan huis. Er is sinds een paar jaren een ontwerp gevormd, om te *Grissee* een Gouvernements schoolgebouw op te rigten. Men heeft echter tot dusverre niet kunnen slagen in de volvoering van dit voornemen.

Aanvankelijk wenschte men een geheel nieuw gebouw op te rigten; daarna viel de keuze op den aankoop van een doelmatig woonhuis. De onderhandelingen voor den aankoop mislukten evenwel, zoodat men weder de toevlugt nam tot het ontwerp van een geheel nieuw op te rigten gebouw.

De behoefte aan zulk een gebouw is zeer groot.

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{58}$.

Over 1854 bedroeg het getal der leerlingen op deze school
minstens 38
hoogstens 45
gemiddeld 41

De leermiddelen zoo wel als het meubilair, bevinden zich in goeden staat. Over 1854 zijn verscheidene voorwerpen vernieuwd en aangevuld.

Deze uitgaven zijn bestreden uit de som van *f* 100, voor gewoon onderhoud toegestaan.

Het onderwijs wordt gegeven naar dezelfde voorschriften als bij de scholen te *Soerabaïja*. Het openbaar examen vond plaats den 5den Augustus 1854, ten overstaan eener Kommissie van gekommitteerde Leden. Het toezigt berust bij den Assistent-Resident, als Lid der Kommissie.

SUMANAP.

Van het begin des jaars tot in Mei stond deze school onder het beheer van den onderwijzer *P. C. van Ghert*, [1]) die later werd benoemd tot 1sten onderwijzer der R. K. weeshuisschool te *Samarang*.

De school bleef door zijn vertrek vakant tot in September, als wanneer de onderwijzer *C. L. Plasberg* in zijne plaats werd benoemd. [2]) Hij trad in funktie den 1sten November.

De kweekeling *C. Fransz* is gedurende het geheele jaar 1854 bij de school werkzaam geweest.

Deze kweekeling ontving eene verhooging van inkomen van *f* 15 op *f* 20 's maands.

Er bestaat te *Sumanap* een Gouvernements schoolgebouw en onderwijzers woning. Dit is echter zeer oud en bouwvallig, en weinig geschikt voor het doel.

Over 1854 bedroeg het getal der leerlingen op
primo 44
ultimo 37
gemiddeld 41.

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 15 Mei 1854 No. $^{61}/_{60}$.
[2]) » » » » » 18 September 1854 No. $^{15}/_{70}$.

Het toezigt is even als te *Grissee*, en berust bij den Assistent-Resident, als Lid der Kommissie van Onderwijs te *Soerabaïja*. Het wordt er gegeven naar dezelfde voorschriften als ter laatstgenoemde plaats.

Het gewone schoolexamen kon niet worden gehouden, doordien in Julij de onderwijzersplaats vakant was.

BANGKALLANG.

De alhier in 1834 opgerigte school, werd in 1844, uithoofde van het gering getal kinderen, gesloten.

In 1853 deed zich evenwel weder de behoefte gevoelen aan eene heropening.

Er waren alstoen 24 schoolpligtige kinderen.

Ten gevolge der hieromtrent gedane voorstellen, is deze school dan ook op nieuw opgerigt geworden, [1]) doch was zij op ultimo 1854 nog niet in werking, daar alle noodwendigheden moesten worden aangeschaft, en nog bezwaren werden ontmoet in het verkrijgen van het daarvoor aanvankelijk bestemde lokaal, in de bijgebouwen der Assistent-Residents woning.

Het ressort der Sub-kommissie te *Soerabaïja* strekt zich thans uit over zes afdeelingen, bevolkt met ongeveer 3000 Europeanen en derzelver afstammelingen.

Het getal kinderen bedroeg over 1854 *een duizend drie honderd negen-en-zeventig.*

De Kommissie is voor de verantwoording der scholen rekenpligtig aan de Algemeene Rekenkamer, en ook strekt haar toevoorzigt zich uit tot het onderwijs der inlandsche Christenen, die in de afdeelingen *Soerabaïja*, *Modjokerto* en omstreken, over ongeveer 2,000 vierkante palen, in zeer kleine onderdeelen verspreid zijn, en wier getal ongeveer 800 zal beloopen.

[1]) Gouvernements besluit dd. 29 November 1854 No. 4.

De afstanden van den zetel harer Kommissie tot die der scholen onder haar ressort, zijn van elf tot honderd palen, zoodat alleen de digt bij gelegene (*Grissee*) een enkel maal door een lid van *Soerabaïja* kan worden bezocht, en daardoor het toezigt van het hoofd des plaatselijken bestuurs kan worden ondersteund.

Van de leden had de Sub-kommissie het verlies te betreuren van Ds. *J. Scheuer*, die in Augustus overleed. De Heer *F. N. Nieuwenhuïzen* werd overgeplaatst naar *Probolingo*, en de Heer *Wijnmalen* werd gepensioneerd.

Daarentegen werden in 1854 benoemd tot Leden der Subkommissie, de H. H.

1o. *M. A. Mangelaar Meertens;* [1])
2o. de eerstaanwezende Officier der Genie, zijnde de Majoor *J. C. R. Steinmetz;* [2])
3o. Dr. *H. H. Schiff;* [3])
en traden op als leden krachtens den aard hunner betrekking de H. H.
4o. *C. van de Velde*, Assistent-Resident van *Madura;*
5o. *A. F. Arriens*, Assistent-Resident van *Sumanap.*

PASSOEROEWAN.

Het onderwijs in het algemeen heeft hier bevredigende resultaten opgeleverd.

In het personeel der Sub-kommissie hebben geene mutatien plaats gehad. De leden hebben over de scholen behoorlijk toezigt gehouden.

Omtrent het schoolgebouw ter hoofdplaats *Passoeroewan*, is ten vorige jare gerapporteerd, dat het vergroot en verbeterd moest worden; het voorstel was daartoe bereids gedaan.

Sedert is een ambtenaar van *Soerabaïja* door den Chef van den Waterstaat belast, met een plaatselijk onderzoek,

[1]) Gouvernements apostillaire dispositie 6 Januarij 1854 No. I.
[2]) » » » 6 » » » 1.
[3]) » » » 2 December » » IV.

en is het voorstel door den Chef van den Waterstaat behandeld en het Gouvernement aangeboden, zoodat de verbetering van het schoollokaal vermoedelijk nog in 1855 zal afloopen.

De onderwijzer *J. Schoonderbeek* staat bij voortduring aan het hoofd dezer school, bijgestaan door den onderwijzer *J. Ciebrant* en den ondermeester *G. F. Seeman*.

De kweekeling *H. Burer* heeft, krachtens verleende autorisatie [1]) het, voor den derden onderwijzersrang bepaalde examen afgelegd, zoodat hem is uitgereikt eene akte van toelating als onderwijzer van den derden rang, [2]) waarop hij onmiddelijk is benoemd tot ondermeester aan de Gouvernements tweede lagere school te *Soerabaija*, op eene bezoldiging van *f* 50. [3])

In de plaats van *Burer* is tot kweekeling aangesteld de jongeling *H. F. Evers*, op eene bezoldiging van *f* 15 's maands.

Het getal leerlingen bedroeg onder ultimo December 1854:

jongens tegen betaling	31	
gratis	35	
		66
meisjes tegen betaling	13	
gratis	23	
		36
te zamen		102

Onder ultimo December 1853 bedroeg het getal leerlingen 94
zoodat eene vermeerdering plaats heeft gehad van . 8
schoolgaande kinderen.

In dit jaar heeft er bij de school geen openbaar, maar alleen op den 27sten December een besloten examen plaats gehad. In de maand Julij zou het openbaar examen gehouden zijn, maar ontbrak destijds een geschikt lokaal, vermits het kerkgebouw, hetwelk daarvoor altijd gebezigd

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 18 Maart 1854 No. $^{3}/_{64}$
[2]) » » » » » 15 Augustus 1854 No. $^{24}/_{68}$.
[3]) » » » » » 24 November » » $^{10}/_{70}$.

wordt, tot op den grond was afgebroken, en de school op verre na niet ruim genoeg is, om, behalve de leerlingen en de Kommissie, ook nog de ouders en in het onderwijs belangstellende personen, te kunnen bevatten. In December was de kerk nog niet voltooid, en is toen overgegaan tot het houden van een besloten examen in het schoolgebouw.

Bij het bedoelde besloten examen was de Sub-kommissie wel tevreden over de door de leerlingen gemaakte vorderingen.

MALANG.

De school en onderwijzerswoning zijn nog nieuw en verkeeren in goeden staat.

Bij deze school bleven in funktie *J. W. Bille van den Dungen* en de kweekeling *P. A. Robijn*.

Het getal leerlingen dezer school was onder ultimo December 1854:

jongens tegen betaling	6		
gratis	15		
		21	
meisjes tegen betaling	2		
gratis	5		
		7	
te zamen		28	

Dit getal was onder ultimo December 1853 . . . 19
eene vermeerdering in het laatste jaar alzoo van . 9
leerlingen.

In verband tot het deswege bij het vorig verslag medegedeelde, wordt thans aangeteekend, dat het te *Malang* daargesteld wordende rekonvalescentenhuis nagenoeg is voltooid; dat dus eerlang eene toeneming der Europesche bevolking van die plaats is te verwachten, en met deze, uit den aard der zaak, eene vermeerdering van het getal schoolpligtige kinderen.

PARTIKULIERE SCHOLEN.

Laatstelijk bestond hier eene partikuliere school, onder de leiding van Mevrouw de weduwe *Kiebert* geboren *Mooij*.

Men had de hoop gekoesterd, ter vervanging dezer school, eene nieuwe inrigting van onderwijs voor meisjes te dezer plaatse te zien openen.

Tot dat einde had zich eene geschikte persoon aangeboden.

Het schijnt echter, dat zij van deze plaats een overdreven denkbeeld had opgevat; althans nadat zij eenigen tijd onderwijs had gegeven, is zij weder naar *Soerabaija* vertrokken, zoodat op dit oogenblik geene andere inrigting bestaat dan de Gouvernementsschool.

PROBOLINGO.

Gedurende dit jaar kwam de nieuw benoemde Assistent-Resident *F. A. Nieuwenhuijzen* in de plaats van wijlen den Heer *M. J. Köhler*, terwijl het Lid, waarnemend Sekretaris *J. M. Admiraal*, wegens overplaatsing naar *Soerabaija*, eervol ontheven, en het sekretariaat voorloopig aan het Lid *C. Terwogt* werd opgedragen.

Aan den onderwijzer *J. C. Stoltenbach* werd de ondermeester *J. A. van Velsen*, onlangs uit *Nederland* alhier aangekomen, toegevoegd. [1])

Het getal onderwijs genietende kinderen bedroeg onder ultimo December 45, van welke 11 gratis.

De gemaakte vorderingen der kinderen dragen de goedkeuring weg der Sub-kommissie.

De tucht wordt met zachtheid, evenwel naar behooren, in de school onderhouden.

De ouders en voogden blijven niet achterlijk in het betalen der schoolgelden, maar mogten opmerkzamer wezen op het behoorlijk naar school zenden hunner kinderen, hetgeen nog

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{66}$.

van tijd tot tijd veel te wenschen overlaat, en welke nalatigheid de Sub-kommissie hun bij iedere gelegenheid steeds voor oogen houdt.

Het meubilair der school is voldoende, en levert het onderwijs in het algemeen alhier bevredigende uitkomsten.

BANJOEWANGIE.

Het cijfer der onderwijs genietende kinderen beliep onder ultimo December 29, alzoo 4 minder dan in 1853.

In 1854 zijn 6 kinderen bijgekomen en 10 afgegaan. Deze vermindering moet worden toegeschreven, omdat *één* hunner te *Soerabaija* is geplaatst, *zes* naar elders zijn vertrokken en *drie* meisjes den ouderdom hadden bereikt, op welken de ouders het wenschelijk achtten, haar van de school te nemen.

Gemiddeld zijn onderwezen 32 kinderen; over het algemeen heeft de Sub-kommissie reden om tevreden te zijn over het gedrag en de naarstigheid der scholieren. Zij maken goede vorderingen.

De onderwijzer *van Ooijen* [1]) als ook de kweekeling *R. Burg* [2]) zijn eerst in den loop van dit jaar alhier geplaatst; de eerste ter vervanging van den onderwijzer *W. Beerekamp*, die naar *Palembang* is verplaatst, de laatste is een der uit *Nederland* gezonden onderwijzers-kweekelingen.

PADANG.

Het schoolgebouw is reeds vroeger beschreven, en aangetoond, dat hetzelve voor het toenemend getal kinderen te bekrompen geworden is.

In dit gebrek zal echter voorzien worden, daar eene som van *f* 8,380.98 ingewilligd is, ten laste van het dienstjaar 1855, tot vergrooting van het lokaal. [3])

Er is echter een voorstel hangende, om de thans bestaande

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 18 Maart 1854 No. $^{18}/_{63}$.
[2]) » » » » » 10 Augustus 1854 No. $^{44}/_{85}$.
[3]) Gouvernements besluit dd. 30 November 1854 No. 13.

school te splitsen; wordt dit ingewilligd, dan kan de vergrooting vervallen, terwijl van het toegestaan krediet een tweede schoolgebouw zoude kunnen worden daargesteld, hetgeen de volgende voordeelen zoude opleveren:

1o. voldoende ruimte in de schoollokalen;

2o. betere regeling van het onderwijs;

3o. aanmerkelijke uitbreiding daarvan.

Het gebouw is overigens in vrij goeden staat. Bij de aardbeving op den 29sten Augustus 1854, had het eenige schade bekomen, die trouwens weder hersteld is.

De ondermeester *P. Tromp*, die bij deze school werkzaam was, heeft haar verlaten om redenen, die geene voordeelige getuigenis voor hem daarstellen.

In zijne plaats heeft de Hoofd-kommissie benoemd *F. L. de Vriese*, onlangs voor het schoolwezen uit *Nederland* aangekomen. [1])

De kweekelingen *A. Laarhuis* en *A. Gossieux* zijn thans werkzaam ter vervanging van *A. von Kotzau* en *L. de Scheemaker*, die beide eene plaatsing als klerk hebben kunnen bekomen.

Het getal leerlingen heeft gemiddeld 120 beloopen, van welke 36 betalende en 84 gratis werden onderwezen, dus 6 meer dan in 1853.

Uit overweging dat het wenschelijk is, dat aan de kinderen in de school opgenomen, behoorlijk gelegenheid worde gegeven om het godsdienstig onderwijs, bij of van wege de leeraars der gezindheid waartoe zij behooren, te kunnen ontvangen, is de Sub-kommissie uitgenoodigd, om aan de leeraren voornoemd mede te deelen, dat beurtelings, ten behoeve van iedere kerkelijke gezindheid, kan beschikt worden over het schoollokaal, vóór of nà het eindigen van den gewonen schooltijd, doch dat alsnu de stoornis aan het lager onderwijs te weeg gebragt, door het tusschen tijds bezoeken der katechisatien, behoort op te houden.

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 16 November 1854 No. $^{22}/_{71}$.

Op verzoek is ontslagen het lid *C. W. B. Voigt*, uithoofde van vertrek, en benoemd *M. F. Reiche.* [1])

Uit het vorenstaande blijkt, dat het onderwijs steeds toenemende is, een gevolg van den vooruitgang dezer plaats, even als van het vertrouwen, dat de ouders of naastbestaanden meer en meer in den eersten onderwijzer *P. van Geelen*, zoowel als in den tweeden onderwijzer *B. A. Willems* stellen.

Met genoegen kan dus ten slotte worden aangeteekend, dat de toekomst blijde mag worden genoemd, immers nu het lokaal zal worden vergroot, of wel nog eene tweede school zal worden opgerigt, blijft hier weinig meer te wenschen overig.

BENKOELEN.

Het getal der in de afdeeling *Benkoelen* levende Christenkinderen bedraagt 89, onder welke 37 schoolpligtigen.

Hiervan wonen er ter hoofdplaats *Benkoelen* 79 met 33 schoolpligtige kinderen.

Op de Gouvernements lagere school, aan welker hoofd de onderwijzer van den 3den rang *P. Jansen* geplaatst is, zijn 22 kinderen, onder welke 6 gratis leerlingen.

Volgens de laatste, van Dr. *S. A. Buddingh* ontvangen berigten, staat de school van *Benkoelen* verre achter bij de meeste scholen in *Nederlandsch-Indie*, zoodat er op de vorderingen der scholieren niet zeer te roemen valt.

De oorzaak van den achterlijken toestand der school ligt echter voor de hand.

Over het algemeen komen de kinderen slecht ter school, hetwelk deels te wijten is aan de *onverschilligheid* der ouders en deels aan de armoede waarin zij verkeeren; deze armoede belet hun dikwijls hunne kinderen behoorlijk *gekleed* naar school te zenden.

---

[1]) Gouvernements besluit dd. 8 Augustus 1854 No. I.

De tweede hinderpaal, welke het onderwijs ontmoet, is het gebruik der Maleische of Engelsche taal, die de kinderen met hunne ouders en betrekkingen, en buiten schooltijd met andere kinderen of met bedienden altijd spreken, zoodat de onderwijzer verpligt is, zijne lessen en vragen in het Maleisch te verduidelijken; terwijl Dr. *S. A. Buddingh* bij zijne schoolinspektie niet verstaan werd, als hij met de kinderen Nederduitsch wilde spreken.

Het schoollokaal is een der beste in *Nederlandsch-Indie*, en verkeert in uitmuntenden staat. Het is met het kerkgebouw zoodanig vereenigd, dat het hiervan slechts door een tusschenmuur gescheiden is.

De leermiddelen zijn in goeden staat.

De Sub-kommissie van Onderwijs vergadert eenmaal per maand, en door President en Leden wordt voor den geregelden gang van het onderwijs zorg gedragen.

Reeds herhaaldelijk heeft zij de overige elf schoolpligtige, doch niet ter school gaande kinderen, tot het bijwonen der lessen aangezet. Hare pogingen hebben echter op de onverschilligheid en den onwil der ouders schipbreuk geleden.

BANDJERMASSIN.

Behoudens eene enkele uitzondering, bestaat de ter school gaande jeugd meestal uit kinderen van gepensioneerde of reeds overledene militairen, die bij hunne inlandsche moeders te huis behooren.

Zonder daarover in beschouwingen te treden, bewijst dit reeds genoeg, met welke hinderpalen het onderwijs hier te worstelen heeft, namelijk totaal gemis aan gelegenheid voor de kinderen om te huis te onderhouden, hetgeen in de school geleerd is.

De ouders of voogden vermeenen genoeg te doen, door hunne kinderen ter school te zenden, en begrijpen niet, dat het schoolonderwijs bijna geheel verloren gaat, wanneer niet

te huis dezelfde band de kinderen noodzaakt, even als in de school, Hollandsch te spreken.

Maar niettegenstaande dezen stand van zaken, moet de Sub-kommissie erkennen, dat de pogingen van den onderwijzer *Obertop*, bijgestaan door den kweekeling *Eman*, hier en daar, goede vruchten dragen.

De kinderen komen trouw ter schole, zijn gehoorzaam, zindelijk, en hebben geenen tegenzin in het leeren.

De halfjaarlijksche examens onder ultimo Junij en December gehouden, hebben de Sub-kommissie de overtuiging geschonken, dat sommigen vrij goede vorderingen gemaakt hebben.

Op 1 Januarij 1854 was het aantal betalende leerlingen 10, en de gratis onderwijs genietende 20, terwijl onder ultimo December dit cijfer respektievelijk 12 en 22 bedroeg.

Het schoolgebouw en meubilair wordt goed onderhouden en verkeert in goeden staat.

RIOUW.

De gepensioneerde onderwijzer *J. IJzelman* geeft hier bij voortduring voldoend onderwijs aan een tiental leerlingen, tegen genot der hem toegestane subsidie van *f* 600 's jaars.

MAKASSAR.

Het onderwijs op de twee alhier aanwezige Gouvernements lagere scholen, heeft in het jaar 1854 geene bijzondere veranderingen ondergaan.

Beurtelings werden de scholen door de Leden der Sub-kommissie bezocht, die van hunne bevinding in de vergaderingen verslag deden.

Onder de Leden der Sub-kommissie hebben vele mutatien plaats gehad door verandering van woonplaats. De Kommissie bestaat uit een President, zes Leden en den Sekretaris, zijnde

dus een Lid minder dan in 1853, welk getal evenwel als voldoende is beschouwd.

Ten aanzien van de vorderingen der kinderen, heeft de Sub-kommissie ook nu weder moeten aanteekenen, hetgeen in het verslag over 1853 is medegedeeld; namelijk, dat in het algemeen de ouders weinig m dewerken om bij hunne kinderen te onderhouden, hetgeen deze in de school geleerd hebben. Zoolang echter het Maleisch of Makassaarsch uitsluitend in de familien wordt gesproken, kan dit kwaad niet verholpen worden, doch zal het eerst dan verminderen, wanneer met meerdere beschaving het meer algemeen gebruik der Nederduitsche taal in den boezem der huisgezinnen zal doordringen; thans moet men zich getroosten, dat veel van het onderwijs verloren gaat.

Aan het hoofd der eerste school bevindt zich bij voortduring de onderwijzer *Veuger Kuiper*, die bijgestaan wordt door eenen kweekeling met name *A. G. Nitschke*.

De Sub-kommissie betreurde het, dat de toegestane ondermeester, op een traktement van *f* 50 's maands, nog niet is aangesteld, hetwelk evenwel moet toegeschreven worden aan de behoefte van geschikte personen, welke bij voortduring voor hulppersoneel op de scholen bestaat.

Aan het hoofd van de 2de school staat de onderwijzer *Corporaal*, die in het afgeloopen jaar tot den 2den onderwijzersrang is bevorderd. [1])

Hij wordt in het beheer van de aan zijne zorgen toevertrouwde school ter zijde gestaan door den ondermeester *J. A. van Solingen*, die bij de 2de school is gedetacheerd, en door den kweekeling *A. A. J. Niels*. [2])

De onderwijzer van de 1ste school heeft de eerste vijfjaarlijksche traktementsverhooging erlangd. [3])

---

[1]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 20 November 1854 No. $^{18}/_{71}$.
[2]) » » » » » 24 Oktober 1854 No. $^{26}/_{70}$.
[3]) » Directeur-Generaal van Financien dd. 9 September 1854 No. 6453.

Op de 1ste school gaan gemiddeld tusschen de 25 en 30 kinderen, en op de 2de school tusschen de 90 en 100 kinderen.

BONTHAIN EN BOELEKOMBA.

In het verslag over den jare 1853 is melding gemaakt van het onderwijs, hetwelk door de zendeling-leeraren *Hessel*, *Rooker*, *Donselaar* en *Goudswaard*, respektievelijk te *Bonthain* en *Boelekomba* gevestigd, gegeven werd, en daarbij tevens aangeteekend, dat in het verslag over 1854 daarover meer zoude kunnen gezegd worden, aangezien de zaak toen in hare kindschheid was.

Het volgende moge thans tot mededeeling strekken:

Het schoolgebouw te *Bonthain* is wel is waar een bamboezen lokaal, doch verschillende omstandigheden hebben den Heer *Donselaar* belet een nieuw gebouw te plaatsen; hij hoopt echter, dat binnen weinige maanden het nieuwe gebouw verrijzen zal, waarvan de materialen reeds in voorraad liggen.

Het aantal kinderen van Europeanen en derzelver afstammelingen is tot 25 geklommen, welk getal in dit jaar met 5 à 6 van *Bonthain* en even zooveel van *Boelekomba* zal vermeerderen; de te *Boelekomba* gevestigde ouders zijn door den zendeling uitgenoodigd hunne kinderen naar *Bonthain* te zenden, ten einde aan het onderwijs deel te nemen, waaraan door hen gevolg zal worden gegeven.

Van leermiddelen is de zendeling genoegzaam voorzien, terwijl over de vorderingen der kinderen, vooral in het schrift, met veel lof wordt melding gemaakt. In het spreken der Hollandsche taal worden even als ter hoofdplaats weinig vorderingen gemaakt, hetwelk aan dezelfde reeds vermelde oorzaken behoort te worden toegeschreven.

BIMA.

Het onderwijs te *Bima*, door *Melchior*, is ook nog in den-

zelfden toestand, zonder dat het mogelijk is geweest daarin eenige verandering te brengen.

MAROS.

De talrijke jeugd te *Maros* (*Noorder-distrikten*) wacht nog steeds op eenen onderwijzer, om hen uit de onwetendheid, op den weg der beschaving te brengen, en hoewel verschillende omstandigheden de uitvoering van dit reeds vroeger geopperd voornemen vertraagd hebben, zoo is nu de tijd aangebroken, waarop een onderwijzer te *Maros* van werkelijk nut zal zijn. Voorstellen tot voorziening worden van de Subkommissie te *Makassar* te gemoet gezien.

AMBOINA.

Het bestuur over het onderwijs onderging in den loop van dit jaar eenige veranderingen; de Heer *van Haeften* verving den Heer *Hanegraat* als Lid, maar in zijne medewerking mogt de Sub-kommissie zich niet lang verheugen, daar hij reeds eenige maanden later wegens ziekte naar *Java* vertrok; ook het Lid *Kam* verliet deze plaats voor eene andere bestemming, en werd ter vervanging van deze beide vertrokken Leden, benoemd de Heer *van den Berg*, Predikant, zoodat nog altijd eene vakature overblijft, ter voorziening waarin, eerlang eene voordragt zal gedaan worden.

Door het vertrek van het Lid *Hanegraat* werd eene nadere beschikking betreffende de plaats gehad hebbende oneenigheden met den onderwijzer *van Eijbergen* niet meer noodig.

De voorgeschrevene examina's werden geregeld gehouden, waarvan de verslagen eveneens zijn ingediend.

Het onderwijzend personeel bleef in 1854 onveranderd. De onderwijzer *H. C. van Eijbergen* had nu en dan veel te lijden van het, vooral voor hem, zeer vijandig klimaat, zoodat hij zich genoodzaakt heeft gezien om, na een bijna 12-

jarig verblijf, in November een geneeskundig certifikaat in te dienen, waarbij eene spoedige overplaatsing naar *Java* dringend noodzakelijk werd geoordeeld; ook de kweekeling *Vonk* werd in de maanden Januarij tot Mei door eene longontsteking aangetast.

In de eerste maanden des jaars 1854 heerschte op *Amboina* veel ziekte en sterfte onder de kinderen; dit was ook van invloed op de school.

Uit de dagelijksche aanteekeningen bleek, dat het getal zieke leerlingen gemiddeld 30% bedroeg.

Uit deze opgave kan geoordeeld worden over de moeijelijkheden, waarmede een goed klassikaal onderwijs jaar op jaar te worstelen heeft, en moet men de volharding van het onderwijzend personeel prijzen, dat bij zoo ongunstigen toestand, toch in het onderwijs goede resultaten heeft geleverd.

Hoewel sedert 1851 fondsen toegestaan waren tot den opbouw eener nieuwe school, en terrein was aangekocht, kon daaraan geen begin gemaakt worden, zoo door gebrek aan materialen, als door ontstentenis van een ambtenaar van het civiel bouw-departement.

De school werd tot medio 1854 gehouden in een gehuurd huis, doch alstoen was men genoodzaakt wegens den slechten toestand van dat lokaal, de school te verplaatsen.

De onderwijzer, die tegelijkertijd zijn huis moest ontruimen, bood aan, eene grootere woning te betrekken, en de helft daarvan ten dienste der school af te zonderen, welk aanbod is aangenomen, tot dat de opbouw der nieuwe school zou voltooid zijn.

Die opbouw is in de maand September begonnen, en zal men in den loop van 1855 zich in het bezit van een eigen schoollokaal mogen verheugen. Het was tevens noodzakelijk het schoolmeubilair te doen veranderen naar de lengte en breedte der nieuwe school, waarom is geautoriseerd om uit de toegestane som van *f* 100 voor kleine wisselvallige uitgaven, zoodanige vertimmeringen en veranderingen aan de school-

tafels en banken te doen, als met den vorm en de inrigting der nieuwe school noodzakelijk zal bevonden worden.

BANDA.

Het onderwijzend personeel heeft te *Banda* in dit jaar geene veranderingen ondergaan. Aldaar zijn aanwezig 58 leerlingen, van welke 15 gratis.

De toestand van het onderwijs op deze school is, in weerwil der langdurige ziekte van den onderwijzer, niet ongunstig.

Het schoollokaal is ruim en luchtig, doch heeft, bij de in het vorig jaar plaats gehad hebbende aard- en zeebeving, zeer veel geleden, zoodat het eene groote reparatie noodig heeft.

De onderwijzer woont thans in een huisje van bamboe en gaba-gaba, dewijl zijne woning verwoest is.

De meubelen en leermiddelen zijn goed en toereikend.

De kinderen zien er gezond en zindelijk uit.

De Sub-kommissie van Onderwijs heeft in de laatste jaren geene vergaderingen gehouden; de tegenwoordige Resident is evenwel voornemens om de Leden weder geregeld en op bepaalde tijden ter behandeling der aangelegenheden van het onderwijs, op te roepen.

In den loop van dit jaar is het Lid *J. W. J. Piper* vervangen door den Heer *C. J. A. de Quay*.

De onderwijzer *Marcks* bestuurt deze school, bijgestaan door den kweekeling *Bell*.

Omtrent het traktement van den onderwijzer moet worden aangeteekend, dat het bij de begrooting is uitgetrokken op *f* 200 's maands, doch dat de tegenwoordige onderwijzer slechts eene bezoldiging van *f* 150 genoot, aangezien den onderwijzer *Sleeswijk Veenstra* bij zijne verplaatsing naar *Soerabaija* eene personele toelage van *f* 50 uit dit traktement was toegekend.

Laatstgenoemde, in den loop van dit jaar naar *Batavia*

overgeplaatst zijnde, is deze toelage komen te vervallen, en de onderwijzer *Marcks* te *Banda* alzoo in het genot gesteld van het volle traktement, aan zijne betrekking verbonden van *f* 200 's maands. [1])

TERNATE.

De nieuw benoemde onderwijzer *M. J. J. Op de Laeij* [2]) heeft in de maand Mei van dit jaar de school overgenomen van den naar *Samarang* verplaatsten onderwijzer *J. C. Voorneman*, met een getal van 15 leerlingen.

In de eerste dagen van zijn onderwijs kwamen er evenwel slechts zeven kinderen ter school, hetgeen moet toegeschreven worden aan de kort te voren geheerscht hebbende ziekte.

Langzamerhand nam het getal scholieren echter toe, zoodat zij op ultimo Mei allen present waren.

Bij het in de maand Julij gehouden examen, was er weinig vooruitgang bij de leerlingen te bespeuren, doch in de maand December merkte de Sub-kommissie eenige verbetering op.

Over het algemeen kan gezegd worden, dat de school hier zeer achterlijk is, en de nieuw benoemde onderwijzer *Op de Laeij* veel gelegenheid zal hebben om te toonen, of hij voor zijne betrekking de noodige geschiktheid bezit.

GOUVERNEMENTS LAGERE SCHOOL TE MENADO.

Deze school mag gezegd worden in bloeijenden toestand te verkeeren.

Het onderwijs aldaar gegeven, leverde ook in 1854 bevredigende uitkomsten.

Eenige der oudste leerlingen van de eerste klasse verlieten, uithoofde van verschillende omstandigheden, de school. Dit verlies deed zich gevoelen, doch zal, naar vertrouwd wordt, weldra zijn aangevuld door even ver gevorderde leerlingen.

[1]) Gouvernements besluit dd. 15 September 1854 No. 1.

[2]) Besluit Hoofd-kommissie van Onderwijs dd. 7 Januarij 1854 No. $^{143}/_{60}$.

Men zou het evenwel een gebrek kunnen noemen, dat de jongelingen, uitgelokt door de zucht om zich vrijer te bewegen of een begin van bestaan te verwerven, de school te vroegtijdig verlaten, en juist op een tijdstip, dat meerdere bevattelijkheid het onderrigt meer vruchtbaar doet zijn.

De onderwijzer *H. C. Dircks* bestuurt de school, bijgestaan door den ondermeester *A. C. Winckler*.

De behoefte aan degelijke hulp voor het onderwijs op de Gouvernements lagere school, bijzonder tot daadzakelijke verligting van den last des onderwijzers, en tot voorziening in geval van diens ontstentenis, ten gevolge van ziekte als anderzins, bleef onvervuld, alzoo nog gedurig op *Java* zelf behoefte bestaat aan hulppersoneel op de scholen, en de uit *Nederland* gezonden onderwijzers-kweekelingen, reeds allen op scholen geplaatst zijn, waar hunne hulp het dringendst benoodigd was.

De beletselen, welke in 1853 bestonden tegen het gebruik maken van de verleende magtiging om voorstellen te doen tot vergrooting en verbetering van het schoollokaal, werden gedurende het afgeloopen jaar niet opgeheven, doch zullen nu denkelijk weldra zijn uit den weg geruimd.

In 1854 werden de gewone examens gehouden. Een openbaar in de maand Julij en een besloten in December.

TIMOR.

Het cijfer der onderwijs genietende kinderen beliep volgens de laatste berigten 30.

Over de belangstelling in het onderwijs door de ouders, valt evenmin te roemen als bij vroegere verslagen.

De moeijelijkheid, waarmede de onderwijzer daardoor te worstelen heeft in aanmerking genomen, zoo kan de Subkommissie niet anders dan hare tevredenheid betuigen over de betrekkelijk gemaakte vorderingen.

Aan twee leerlingen is de school ontzegd, omdat zij in

drie jaren tijds volstrekt geene vorderingen hadden gemaakt, en daardoor, even als door hun ongeregeld ter school komen, een slecht voorbeeld gaven, zijnde zij, niettegenstaande herhaalde vermaningen, zoo aan hen als hunne ouders, in het laatste halfjaar 73 en 78 dagen van de school gebleven, zonder voorkennis van den onderwijzer.

Het gewone openbaar Junij-examen heeft ook hier geregeld plaats gehad.

HOOFDSTUK IV.

STAAT VAN HET SCHOOLWEZEN ONDER DE INLANDSCHE CHRISTENEN, ONTLEEND AAN DE RAPPORTEN VAN Dr. S. A. BUDDINGH EN DE ONDERSCHEIDENE SUB-KOMMISSIEN VAN ONDERWIJS.

INSTITUUT VOOR INLANDSCHE ONDERWIJZERS VAN DEN HEER B. J. N. ROSKOTT TE AMBOINA.

Digt bij de stad *Amboina* vindt men, te *Batumera*, het instituut voor inlandsche onderwijzers, aan welks hoofd de Heer *B. N. J. Roskott* staat, geassisteerd door den inlandschen onderwijzer *Jacob Picauli*. Een getal van 29 jongelingen ontvangt ten zijnen huize dagelijks des morgens van 8 tot 1 uur en des avonds van 7 tot half tien ure onderrigt in de vakken van lager onderwijs zoowel als in de bijbelsche geschiedenis, de geloofs- en zedeleer, en de verklaring van het nieuwe testament, terwijl zij bovendien nog theoretisch en praktisch geoefend worden in de muzijk en den zang. Tot dit laatste worden door den Heer *Roskott* gebezigd de hand leidingen van den Heer *Smits* en die van den Heer *Bastiaans* voor het vierstemmig koraalgezang.

De kweekelingen, moerid genaamd, bestemd om eenmaal in de negorijen het onderwijs der jeugd te eiden, en de Christelijke gemeente des Zondags in de kerk voor te gaan, zijn verdeeld in drie klassen, tellende de 3de klasse thans 11 kweekelingen, de 2de klasse 10 en de 1ste klasse 8 leerlingen.

De élèves der 1ste klasse, wier getal 18 behoort te zijn, doch welke onlangs een verlies leed van 14 jongelingen, wonen als kweekelingen ten huize van den instituteur, terwijl de 2de en 3de klassen bestaan uit dagleerlingen.

Het onderzoek, hetwelk in dit gesticht werd ingesteld, heeft ongemeen voldaan. Er werd in al de klassen bijzonder goed gelezen, geschreven, gerekend, en het begrip en oordeel was zeer voldoende ontwikkeld. Groote en vele proeven van gelukkige vordering waren hier te zien, zoowel als treffelijke blijken van de bekwaamheid en den volhardenden ijver van den Heer *Roskott*.

Het rekenen bepaalde zich in de 3de klasse tot de bewerking der vier hoofdregelen; in de 2de klasse tot de kennis der gewone breuken, en in de 1ste klasse tot die der interest-rekening, gezelschaps-rekening, enz.

Vooral behaagde in de 2de en 1ste klasse het oordeelkundig rekenen, en evenzeer de gewoonte, dat ieder kweekeling, voor het schoolbord geplaatst, bij beurten als onderwijzer bij zijne medeleerlingen moet fungeren, en zulks onder het opzigt en de leiding van den Heer *Roskott*.

De verklaringen van het 1ste hoofdstuk van het evangelie van JOHANNES en van het 5de en 27ste hoofdstuk van MATTHEUS, werden in deze klasse met veel juistheid en vlugheid gegeven, en van het *Heilige land* hadden de leerlingen grondige kennis opgedaan. In één woord, deze gansche inrigting overtrof verre de verwachting, — verdient allen lof en aanmoediging, en kan niet anders dan de heilzaamste vruchten afwerpen voor de Christen-bevolking in den *Molukschen archipel*. Ook nadat de kweekelingen het instituut verlaten, en eene plaatsing als goeroe op het eiland *Ambon* ontvangen hebben, blijven zij aan den Heer *Roskott* verbonden, komende zij elken eersten Donderdag der maand naar de hoofdplaats, ten einde in het kerkgebouw vergaderd hem verslag te geven van den toestand van school en kerk in de jongst verloopen maand, ieder voor zoo veel zijne negorij aangaat.

INLANDSCHE CHRISTEN-SCHOLEN IN DE MOLUKKO'S.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOOL TE HATIVE, TER HOOFDPLAATS AMBOINA.

GOUVERNEMENTSSCHOOL.

De inlandsche Christenschool te *Hative*, ter hoofdplaats *Amboina*, bevattende de kinderen der wijken en negorijen *Hative Bezar* en *Tawierie*, telt 135 leerlingen, en wordt door den inlandschen Christenmeester *J. J. Latumahina* bestuurd, hierin bijgestaan door 4 ondermeesters. De kinderen ontvangen van 8 tot 12 uur des morgens en van 2 tot 4 uur des middags onderwijs.

Het examen op deze school gehouden, werd door den Gouverneur der *Molukko's* ten einde toe bijgewoond.

Het getal inlandsche Christenkinderen ter hoofdplaats bedraagt 977, van welke er 302 schoolpligtig zijn. Het getal burgerkinderen is 856.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOOL TE MARDIKA, TER HOOFDPLAATS AMBOINA.

GOUVERNEMENTSSCHOOL.

De school van *Mardika*, bevattende de kinderen der negorijen en wijken *Mardika* en *Soija-dibawa*, telt 55 leerlingen, verdeeld in 4 klassen. De onderwijzers bij deze school wisselen elkander af, en worden genoemd *goeroe-koeliling* of ommegaande onderwijzers.

De reden hiervan is deze: de kweekelingen van het instituut voor inlandsche onderwijzers van den Heer *Roskott* ondergaan, bij het verlaten dezer inrigting, gedurende 2 jaren eene proef als leermeesters, daartoe worden zij bij de school van *Mardika* aangesteld, van welke school zij bij de gewone scholen worden ingedeeld, wanneer zij in den loop van den proeftijd blijken van geschiktheid en goed gedrag gegeven hebben.

De tegenwoordige jeugdige onderwijzer bij deze school, waarin bijna uitsluitend kinderen van burgers (*orang bejbas*) onderrigt ontvangen, en die ook werkelijk eene burger school is, heet *P. de Queljoe*, hij is een geschikt en voor zijn vak vrij bekwaam persoon.

Het schoollokaal (tevens kerk voor de oefeningen in dat gedeelte of buurt der hoofdstad, en dus als het ware buurtkerk kunnende genoemd worden) benevens het meubilair en de leermiddelen, zijn voldoende.

Bij de kinderen is veel ijver, en het is merkwaardig, hoe sterk het geheugen der Ambonsche kinderen in het algemeen gescherpt is. Zij leeren geheele bladzijden van buiten, en zeggen die woordelijk en zonder eenige hapering op.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOOL TE NOUSSA-NIVI, TER HOOFDPLAATS AMBOINA.

GOUVERNEMENTSSCHOOL.

De school van *Noussa-Nivi*, almede ter hoofdplaats *Amboina*, bevattende de kinderen der negorijen *Noussa-Nivi*, *Latuhalat Seilalé* en *Urimessing*, telt 176 leerlingen, verdeeld in 4 klassen. Zij staat onder het bestuur van den onderwijzer *C. L. Huwai*, wien 4 *marinjo's* zijn toegevoegd, dat zijn personen, die in de negorijen rond gaan, om de kinderen, die de school verzuimen, tot hunnen pligt te brengen.

Het schoolgebouw, tevens buurtkerk, het meubilair en de leermiddelen, waren in goeden staat.

Merkwaardig overigens is de belangstelling, welke de bevolking van *Amboina* in de zaak van onderwijs en schoolwezen betoont. Het onderzoek, hetwelk Dr. *S. A. Buddingh* in de drie bovengemelde scholen hield, werd door eene talrijke menigte van mannen en vrouwen, van den aanvang af tot aan het einde toe, bijgewoond.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN IN DE BINNEN- EN BUITENBAAI VAN AMBOINA, TE LEYTIMOR EN HITOE.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE RUMATIGA (HITOE.)

De school te *Rumatiga*, bestuurd door den onderwijzer *A. L. Souhoka*, is bevolkt met 49 kinderen van burgers en negorij-menschen, verdeeld in 4 klassen. Van deze 49 kinderen komen er echter gewoonlijk slechts 28 ter school, dewijl de burgers te onverschillig zijn voor het onderwijs van hun kroost, en tevens te hoogmoedig op hun privilegie van *burgerschap*, dan dat zij hunne kinderen zouden willen zien onderwijzen in eene en dezelfde school met de kinderen der *orang negri*.

Daar de vakken, welke op de inlandsche scholen in den ganschen *Molukschen Archipel* onderwezen worden, overal en altijd dezelfde zijn, en desgelijks bijna de verdeelingen in vier klassen, zoo wordt ter verkorting, alleen van het belangrijkste van iedere school mededeeling gedaan.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE POKA (HITOE.)

Te *Poka* wonen 46 Christen-kinderen, van welke er 20 schoolpligtig zijn, en vroeger ter school gingen. Sedert 4 jaren is er geen goeroe geweest, doch toen Dr. *S. A. Buddingh* die plaats bezocht, was de gepensioneerde onderwijzer van *Oma* (*Haroekoe*) *J. Manusama* weder in dienst gesteld bij de school te *Poka*, en was hij daags te voren aldaar aangekomen.

De kinderen hadden alles vergeten, wat zij vroeger geleerd hadden.

Het schoolonderwijs wordt alhier in het kerkgebouw gegeven.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE WAIHEROE (HITOE)

De school van *Waiheroe*, bestuurd door den onderwijzer *J. A. Tonamal*, bevat ook de kinderen van de negorijen *Nania*,

Dorianpatta, en *Ilhunoth*, en is bevolkt met 105 kinderen, terwijl nog 56 kinderen in gezegde doussons, meestal van burgers, aan het onderwijs geen deel nemen, zoodat van de zoo even genoemde 105 kinderen slechts 30 ter school komen.

Het onderwijs is hier zeer ten achteren, niet alleen door het verzuim der kinderen, maar ook door den minderen ijver en slechts middelmatige geschiktheid van den leermeester.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PASSO (HITOE)

De school te *Passo*, bestuurd door den onderwijzer *J. Anakotta*, is bevolkt met 38 leerlingen.

De 50 kinderen van burgers (*orang bejbas*) welke op den dafter of schoolrol zijn ingeschreven, komen gewoonlijk niet ter school.

De overige leerlingen zijn bijzonder weinig ontwikkeld, en in alle vakken van het lager onderwijs, zoo als die in de Indische scholen op deze eilanden onderwezen worden, zeer zwak en achterlijk. De schuld hiervan ligt bij den onderwijzer, die wel ijverig is in het kerkelijk werk, maar zonder twijfel zijne pligten omtrent het schoolonderwijs verzuimt, althans niet genoeg behartigt.

Het getal kinderen der Christenen in deze negorij bedraagt 114.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HATOE (HITOE.)

Te *Hatoe*, gelegen aan de buitenbaai van *Ambon*, wonen 112 Christenkinderen, waarvan er 55 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *J. S. Korputij*.

Het onderwijs is hier niet zeer bloeijend, alleen de 1ste klasse der leerlingen was goed gevorderd.

De kinderen der burgers komen slecht ter school.

Er is een nieuw schoollokaal in aanbouw.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LILIBOOY (HITOE.)

In de negorij *Lilibooij* wonen 214 Christenkinderen, waar-

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE WAAY (HITOE.)

Te *Waaij* zijn 2 scholen. De eerste wordt bestuurd door den eersten goeroe *D. Leinitoe*, en de tweede door den tweeden goeroe *P. R. Hukum*. Op de eerste school zijn 109 en op de tweede 127 kinderen.

Daar de gelegenheid zich zelden voordoet om een vergelijkend examen te houden, zoo is door Dr. *S. J. Buddingh* daarvan gebruik gemaakt om de kinderen der beide scholen te gelijker tijd in het kerkgebouw te vereenigen, en een onderzoek naar den stand van het onderwijs op beide scholen te doen. Er was echter geen onderscheid. De 1ste en 2de klassen waren in beide scholen goed en even zoo de 3de en 4de klassen in beide scholen slecht. Het heette, dat de kinderen der 3de en 4de klassen veelal ziek waren geweest.

De beide schoollokalen te *Waaij* zijn in zeer goeden staat.

Het geheel getal Christenkinderen te *Waaij* bedraagt 368, van welke er 236 ter school gaan.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE SOELY (HITOE.)

Te *Soelij* wonen 229 Christenkinderen, van welke er 111 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *J. A. Siwalette*. Het onderwijs is hier tamelijk.

Er zal eerlang een nieuw schoollokaal gebouwd worden.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TIAL (HITOE.)

Te *Tial*, behoorende onder *Soelij*, wonen 15 Christenkinderen, waarvan er 9 ter school gaan bij den goeroe der 4de klasse *J. L. Nanlohij*. Het onderwijs is hier vrij goed. Het schoollokaal is redelijk.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HUTUMURY (LEYTIMOR.)

In de negorij *Hutumurij* wonen 299 Christenkinderen, van welke er 189 ter school gaan bij den goeroe der 4de klasse

N. Ririmasse. De goeroe dezer negorij *E. C. Pattiasina* verplaatst, doch nog niet vervangen zijnde, zoo heeft de evengenoemde meester *Ririmasse* gedurende 2 maanden het onderwijs op de school alhier waargenomen, zijnde hij bestemd voor de *Aroe-eilanden*, werwaarts hij eerlang vertrekken zal.

De stand van het onderwijs is over het algemeen gunstig.

Het schoollokaal is in goeden staat.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE RUTONG (LEYTIMOR.)

Te *Rutong* wonen 92 Christenkinderen, van welke er 47 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *J. L. Maitimoe.* Het onderwijs is hier zeer goed, en over den ijver van den meester zoowel als over de vorderingen der leerlingen, waren redenen tot tevredenheid. Het kinderlijk denkvermogen was zeer goed ontwikkeld.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LEAHARY (LEYTIMOR.)

Te *Leahary* wonen slechts 37 kinderen, van welke er 24 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *J. Latuheru.* Het onderwijs op deze school is bijzonder goed. Er werd goed gelezen en gerekend, en het denkvermogen was zeer gunstig ontwikkeld.

De goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering voorgedragen.

Het schoollokaal is almede in goeden staat.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE EMA (LEYTIMOR.)

In de negorij *Ema* wonen 222 Christenkinderen, van welke er 118 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *A. S. Makatita.* De staat van het onderwijs is hier niet zeer gunstig.

Het schoollokaal is ruim en zeer goed.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HUKURILA (LEYTIMOR.)

In de negorij *Hukurila* wonen 35 Christenkinderen, van welke er 20 ter school gaan bij den goeroe der 4de klasse *J. M. Tallane*.

De staat van het onderwijs op deze kleine school is zeer gunstig, en de verstandsontwikkeling mede zeer voordeelig.

De kinderen hadden allen eene bijzondere vlugheid van begrip, en daarbij eene gepaste vrijmoedigheid in het antwoorden. De goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

De kerk dient in deze negorij tevens tot schoollokaal.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KILANG (LEYTIMOR)

Te *Kilang* wonen 122 Christenkinderen, van welke er 76 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *S. J. Kaijadoe*. Deze school is eene der beste in de *Molukko's*. Er werd uitmuntend gelezen en het gelezene goed begrepen. Het rekenen was almede zeer goed, zoo ook het schrift. De spelling was meestal zuiver, en de aardrijkskunde van *Palestina* was goed beoefend.

De meester is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Het schoollokaal is redelijk.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE NAKOE (LEYTIMOR.)

In de negorij *Naku* wonen 112 Christenkinderen, waarvan er 77 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *W. Noija*. Het onderwijs in deze school is uitmuntend. De kinderen waren zeer goed geoefend in al de vakken, die er onderwezen worden, en hadden eene gewenschte vrijmoedigheid in het antwoorden. De meester is bij de Sub-kommissie van onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Het schoolgebouw is zeer goed.

Er wonen te *Naku* 86 burgers, wier kinderen gezet ter school gaan.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HATALAY (LEYTIMOR.)

Te *Hatalaij* wonen 133 Christenkinderen, van welke er 73 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *L. P. Talahatoe*. De staat van het onderwijs is hier gunstig. Vroeger was deze school zeer achterlijk, doch door de zorgen van den Heer *Roskott* is zij veel verbeterd. De Heer *Roskott* detacheerde namelijk van tijd tot tijd een' zijner bekwaamste élèves naar *Hatalaij*, om den goeroe behulpzaam te zijn. De tegenwoordige goeroe is eerst sedert Julij 1853 werkzaam.

Het schoollokaal is vrij goed.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE SOYA-DIATAS (LEYTIMOR.)

Te *Soija-diatas* wonen 28 kinderen, van welke er 22 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *S. H. Pattij*. De staat van het onderwijs is hier ongunstig. Dr. *S. A. Buddingh* heeft den goeroe, die vrij kundig is, over zijn gebrek aan ijver onderhouden. Vroeger te *Halong* in de binnenbaai van *Ambon* geplaatst, voldeed hij bijzonder goed, en werd zijne geschiktheid geroemd.

Hij is thans ernstiglijk tot zijn' pligt gewezen.

Het schoollokaal is goed.

De schooltuinen, welke in de meeste negorijen bestaan hebben, zijn thans in geheel de *Molukko's* verlaten en meestal geheel uitgeroeid.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP HET EILAND AMBON.

HILA.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LARIEKE.

Te *Larieke* wonen 42 Christenkinderen, van welke er 14 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *M. P. Latuasan*. Deze school is zeer middelmatig. De goeroe, ofschoon slechts 11 kinderen te onderwijzen hebbende, is traag.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HILA.

Te *Hila* wonen 46 Christenkinderen, van welke er 16 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *M. Tehupicorij*. Deze school is even slecht als de eerste school te *Allang*. De kinderen weten bijna niets, en begrijpen van het gelezene geen enkel woord. Het schrift is meestal slecht. Aan het rekenen wordt niets gedaan. De meester verstaat hier niets van; in het zingen zelfs waren de kinderen onbedreven. Deze goeroe kan niet langer in dienst blijven. Het schoolonderwijs wordt gegeven in het huis van den onderwijzer.

Het geheele getal burgers op het eiland *Ambon* bedraagt p. m. 3,700.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP HET EILAND SAPAROEA.

(VROEGER GENAAMD HONIMOA.)

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE SAPAROEA EN THIOUW.

Te *Saparoea* en *Thiouw* (welke beide negorijen aan elkander aansluiten) wonen 800 Christenkinderen, van welke er 203 ter school gaan. Hieronder zijn begrepen 666 kinderen van burgers of zoogenaamde *orang bejbas*, in onderscheiding der negorijmenschen of *orang negri*. Voor beide deze negorijen of gemeenten is er eene school, bestuurd door den goeroe besar *J. H. Nanlohij*, geassisteerd door den rondgaanden goeroe (goeroe koeliling) *P. P. Risakotta*. Het schoolgebouw is hier zeer goed, en over het onderwijs was Dr. *S. A. Buddingh* zeer tevreden

De goeroe besar is wel niet zeer kundig, maar hij geeft zich veel moeite, en de goeroe *Risakotta* staat hem ijverig ter zijde.

Bij het bezoek van Dr. *S. A. Buddingh* werd een driestemmig lied, begeleid door dwarsfluiten, zeer goed gezongen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE OUW.

In de negorij *Ouw* wonen 564 kinderen, van welke er 253

ter school gaan bij den goeroe der eerste klasse *J. Kuhuwael.* Deze school mag uitstekend goed genoemd worden. Er is vooral veel ontwikkeling van het denkvermogen, en de goeroe legt er zich op toe, om den kinderen alles, wat ze lezen, begrijpelijk te maken. De pattie van *Ouw* staat godsdienst en onderwijs met al zijn vermogen voor. Het schoollokaal zal eerstdaags vergroot worden.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE ULLATH.

Te *Ullath* wonen 420 kinderen, van welke er 161 ter school gaan. De goeroe der 4de klasse *J. P. Ruhulessen* is een zeer geschikt en bekwaam onderwijzer, en de vorderingen der kinderen waren mede zeer goed. Vooral was ook hier, even als te *Ouw*, het begrip goed ontwikkeld. Het schrift der 1ste klasse was bijzonder goed. Daar deze verdienstelijke onderwijzer slechts den 4den rang bezit, heeft Dr. *S. A. Buddingh* hem bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Het schoollokaal was onlangs geheel vernieuwd.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE SERRY-SORRY.

Te *Serry-Sorry* wonen 301 kinderen, van welke er 131 ter school gaan. Deze school, bestuurd door den onderwijzer der 4de klasse *J. L. Watimena*, is uitstekend goed. Het lezen geschiedde met den juisten leestoon, en het gelezene werd goed begrepen. Het schrift was uitmuntend, en de kaart van *Palestina* was goed beoefend. Men rekende hier in de 1ste klasse tot en met den regel van drieën, en de beginselen van de leer der breuken. Dit is op de inlandsche scholen in de *Molukko's* een zeer zeldzaam verschijnsel.

De kundige goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Het schoollokaal is goed, doch zal eenige reparatien ondergaan na afloop van den pluk der nagelen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PAPÉROE.

In de negorij *Papéroe* wonen 368 kinderen, van welke er 137 ter school gaan. Er is hier een nieuw en groot schoollokaal in aanbouw, doch het onderwijs steekt ongunstig af bij dat in de vier bovengemelde negorijen op dit eiland (*Saparoea.*) De goeroe der 3de klasse *S. M. Hukum*, is niet zeer bekwaam.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE BOOY.

Er wonen te *Booij* 337 Christenkinderen, van welke er 128 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *D. M. W. Lokolloh.* Het onderwijs is hier goed. Het schrift was meestal zeer goed, en het denkvermogen vrij wel ontwikkeld. Er is een nieuw steenen schoollokaal in aanbouw.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE NOLLOTH.

Te *Nolloth* leven 379 kinderen, van welke er 211 ter school gaan. Het onderwijs, alhier door den goeroe der 4de klasse *J. H. Mustuma* gegeven, is bijzonder goed, doch er zijn verscheidene kinderen, die slecht ter school komen. De goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Eerdaags zal men beginnen met den opbouw van een nieuw schoollokaal.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE IHAMAHOE.

Ihamahoe heeft een getal van 401 kinderen, van welke er 199 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *J. H. Pattiwael.* Het onderwijs, dat hier in verachterden toestand was, heeft Dr. *S. A. Buddingh* thans veel reden tot tevredenheid gegeven, waarom de oude goeroe, die vroeger nalatig moet geweest zijn, thans ter aansporing, om op den nu door

hem ingeslagen weg voort te gaan, bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* is aanbevolen.

Het schoollokaal was in uitmuntend goeden staat.

Onder de scholieren waren 34 kinderen van burgers (*orang bejbas*.)

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TUHAHA.

Een getal van 390 kinderen leeft er te *Tuhaha*, van welke er 223 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *M. S. Nahumurij*. Het onderwijs, door hem gegeven, is zeer goed. Het begrip was goed ontwikkeld.

Dr. *S. A. Buddingh* heeft aan de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* in overweging gegeven om den goeroe te bevorderen.

Het schoollokaal, tevens kerkgebouw, wordt geheel vernieuwd, het zal een ruim en sierlijk gebouw worden.

PARTIKULIERE SCHOOL TE MAHUW.

In de kleine Christen-kampong *Mahuw* geeft eene weduwe, genaamd *F. Latumahina*, onderwijs aan 42 kinderen in het lezen en schrijven, en in de waarheden des Christendoms. Zij doet dit reeds sedert 1819, en geniet daarvoor eenen onderstand van *f* 25 's jaars. Thans is zij hoog bejaard, en heeft eenigen meerderen onderstand noodig, waartoe zij dan ook, bij de komst van Dr. *S. A. Buddingh* in hare school, het verzoek gedaan heeft.

Er is tusschen hare scholieren en de leerlingen der overige scholen een groot onderscheid, en het valt den bezoeker dadelijk in het oog, hoe net en zindelijk hare leerlingen er uitzien, en hoe fatsoenlijk en vrijmoedig zij zijn in het spreken.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HAWAKA.

Te *Hawaka* wonen 329 kinderen, van welke er 150 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *P. Latupeirissa*.

Het onderwijs is in zeer goeden staat, en de kinderen komen gezet ter school. De goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot verhooging aanbevolen.

Het schoollokaal is zeer goed.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PORTO.

Te *Porto* wonen 234 kinderen, van welke er 108 ter school gaan. Bij het bezoek van Dr. *S. A. Buddingh*, in December 1853, waren er niet minder dan 68 kinderen ziek. Het onderwijs is hier in verachterden toestand, en de goeroe *F. L. Manusama* der 3de klasse, weinig ijverig en weinig bekwaam. Er is een nieuw schoollokaal in aanbouw.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HARIA.

In de gemeente *Haria* wonen 605 kinderen, van welke er 255 ter school gaan bij den ijverigen en bekwamen goeroe der 2de klasse *A. A. Mustammu*. Het onderwijs, door hem gegeven, is bijzonder goed, en het denkvermogen der kinderen zeer gunstig ontwikkeld.

Het schoollokaal is een goed en ruim gebouw.

Men vindt in deze negorij 173 kinderen van burgers, van welke er 76 ter school gaan.

Het geheele getal burgers op het eiland *Saparoea* bedroeg het cijfer van 3,294 zielen.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP HET EILAND HAROEKOE.

(VROEGER GENAAMD BOEANG-BISSIE.)

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HULALIUW.

Te *Hulaliuw* wonen 345 Christenkinderen, van welke er 182 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *D. P. Tomasouw*.

Het onderwijs is hier niet zeer bloeijend, dewijl de goeroe weinig ijver heeft. Onder de scholieren zijn 16 kinderen van burgers.

Het schoollokaal is een bijzonder goed en ruim gebouw.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KARIOE.

Te *Karioe* wonen 105 Christenkinderen, van welke er 56 ter school gaan bij den niet zeer bekwamen, doch ijverigen goeroe der 3de klasse *J. L. Wattimena*. De school wordt in de kerk gehouden.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HAROEKOE EN SAMETH.

Te *Haroekoe* en *Sameth*, twee aan elkander verbonden negorijen, hebbende ééne kerk en ééne school voor beide gemeenten, wonen 414 Christenkinderen, van welke er 181 ter school gaan bij den goeroe besar of opperschoolmeester *C. M. Haulussij*, geassisteerd door den goeroe-koeliling *C. Nanlohij*.

De negorij *Haroekoe* heeft 237 kinderen, van welke er 108, en de negorij *Sameth* 97 kinderen, van welke er 46 ter school zijn.

Onder bovenstaand cijfer van 414 kinderen zijn gerekend 80 kinderen van burgers, van welke er 27 ter school gaan. Het onderwijs, alhier gegeven, is niet bijzonder goed. Er zijn verscheiden scholen in de *Molokko's*, die in veel beteren staat zijn dan deze. De goeroe-besar is wel bekwaam, maar niet ijverig genoeg.

Het schoollokaal is nieuw en bijzonder goed.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE ABOROE.

In de negorij *Aboroe* wonen 273 Christenkinderen, van welke er 133 ter school gaan bij den goeroe der 3de klasse *L. J. Riawaruw*. Het onderwijs is hier redelijk.

Het schoollokaal is in goeden staat.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE WASSOE.

In de negorij *Wassoe* wonen 133 kinderen, van welke er 73 ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *D. F. Siahaija*.

Deze onderwijzer is weinig bekwaam en niet zeer ijverig.

De kerk, tevens schoollokaal, is geheel nieuw opgebouwd.

De goeroe is onlangs tot pensioen voorgedragen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE OMA.

Te *Oma* wonen 303 Christenkinderen, van welke er 138 ter school gaan bij den goeroe der 1ste klasse *P. Pastora*.

Deze school is almede eene der besten in de *Molukko's*. De kinderen lezen zeer goed, en hetgeen ze lezen, wordt bijzonder goed begrepen. Het rekenen gaat zeer vlug en goed, en het schrift is meestal fraai.

Het schoollokaal is voldoende.

Het getal burgers op het eiland *Haroeko* bedraagt 378 zielen.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP HET EILAND NOUSSALAUT.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE SILA EN LEINITOE.

De negorijen *Sila* en *Leinitoe*, op het eiland *Noussalaut*, grenzen aan elkander.

Te *Sila* wonen 140 kinderen, van welke er 28 ter school gaan, en te *Leinitoe* wonen 263 kinderen, van welke er 51 ter school gaan; of te zamen 79 schoolkinderen. — Voor beide negorijen is er éene school, bestuurd door den goeroe *S. L. Floris*, een goed en bekwaam onderwijzer van den 2den rang. Over de vorderingen der leerlingen was men zeer tevreden. Er werd zeer goed gelezen, en het gelezene goed begrepen. Ook het schrift was goed, en in het rekenen waren de kinderen goed gevorderd.

Het schoolgebouw in vervallen toestand zijnde, heeft Dr. *S. A. Buddingh* de beide patties van *Sila* en *Leinitoe* ver-

zocht, daaraan de noodige reparatien te doen, hetwelk zij beloofden te zullen verrigten dadelijk na den bijna afgeloopen pluk der kruidnagelen.

De meester *Floris* is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot verhooging van rang aanbevolen, zijnde hem reeds in 1842 eene onderscheiding beloofd.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TITAWAY.

Te *Titawaij* wonen 426 kinderen, waarvan er 233 ter school gaan. Het onderwijs wordt gegeven door den meester van den 3den rang *J. Hutuselan*, bijgestaan door zijn' zoon *Joesuf*. Deze laatste geniet evenwel geene bezoldiging.

De vorderingen der leerlingen waren zeer goed, en het begrip was gunstig ontwikkeld. De onderwijzer, een oud man, vol ijver en volharding en groote verdiensten, is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen. Gedurende 21 jaren heeft hij, uithoofde van gekrenkte verstandsvermogens, zijn ambt niet kunnen waarnemen. Daarop hersteld zijnde, heeft hij met allen lof zijne betrekking waargenomen.

Er wordt een nieuw schoollokaal van steen opgerigt, hetwelk een sierlijk en ruim gebouw zal worden.

De kinderen komen getrouw ter school, en zijn vrijmoedig in het antwoorden,

De zoon van den onderwijzer, die veel lust en geschiktheid toont voor het vak van goeroe, is daarvoor bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* aanbevolen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE ABOEBOE.

In de negorij *Aboeboe* wonen 216 kinderen, van welke er 112 ter school gaan. Het onderwijs, hetwelk de goeroe der 1ste klasse *J. M. Manusama* geeft, is in het algemeen goed. De goeroe roemde hunne gezetheid in het schoolgaan.

Het schoollokaal is in goeden staat.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE AKOÖN.

Te *Akoön* leven 116 kinderen, van welke er 52 ter school gaan.

De goeroe der 3de klasse *J. L. Riawaroe*, geeft goed onderwijs.

Het gelezene werd hier goed verstaan, het rekenen ging vrij vlug, en het schrift was meestal zeer goed. De kinderen komen gaarne en vlijtig ter school.

Een nieuw schoollokaal is in aanbouw.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE AMETH.

In de negorij *Ameth* wonen 462 kinderen, van welke er 206 ter school gaan. De goeroe der 3de klasse *J. H. Soumokil* geeft uitmuntend onderwijs, en is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

Het schoollokaal, de leermiddelen en meubelen zijn in goeden staat.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE NALAHIA.

De negorij *Nalahia* telt 208 kinderen, van welke er 86 ter school gaan. De meester *J. L. Hehanussa* is slechts een middelmatig onderwijzer. De vorderingen zijner leerlingen zijn dan ook niet zoo groot, als die der overige scholen op *Noussalaut*. De school van *Nalahia* munt echter in één opzigt uit: de kinderen schrijven namelijk bijzonder goed, en eenige hunner hebben eene waarlijk fraaije hand. De goeroe heeft slechts den 3den rang.

Er is te *Nalahia* een nieuw en zeer goed schoollokaal gebouwd, hetwelk, tijdens het bezoek van Dr. *S. A. Buddingh*, bijna voltooid was.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP DE ZUIDKUST VAN HET EILAND CERAM.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LOKY. (BEHOORENDE ONDER DE ASSISTENT-RESIDENTIE HILA.)

Te *Loky*, op de zuidkust van het eiland *Ceram*, wonen 65 Christenkinderen, van welke er 17 onderwijs genieten op de school aldaar, onder de leiding van den goeroe *P. J. Huka*. Het onderwijs is hier slecht.

LOEHOE.

Te *Loehoe*, mede op die zuidkust gelegen, heeft vroeger eene school bestaan, doch sedert den opstand van *Saparoea* is de Christengemeente van ruim 100 zielen tot op 21 zielen verminderd. Sedert dat jaar is er ook geen goeroe meer geweest.

Het getal Christenkinderen bedraagt er slechts 9.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PIRU, TONUNU EN ETTY.

Te *Piru* wonen 103 Christenkinderen, van welke er 44 schoolonderwijs genieten. Te *Tonunu*, behoorende onder *Piru*, wonen 22 kinderen, van welke er 5 onderwijs genieten, en te *Etty*, mede tot *Piru* behoorende, wonen 12 kinderen, van welke er 4 onderwijs genieten.

Deze drie negorijen hebben ééne school te *Piru*, bestuurd door den onderwijzer *P. J. Hukumahu*.

Het onderwijs is hier beter dan te *Loky*.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KAYBOBO (BEHOORENDE ONDER DE ASSISTENT-RESIDENTIE SAPAROEA EN HAROEKOE.)

Te *Kaijbobo* wonen 480 Christenkinderen, van welke er 196 ter school gaan. Het onderwijs, onder de leiding van den goeroe der 2de klasse *S. Hukom*, is hier bijzonder goed. Het kinderlijk begrip was goed ontwikkeld. De kinderen

schrijven allen, en altijd op schrijfplankjes, en maken hunne sommen in het zand.

De bevolking van *Kaybobo* bestaat geheel uit Christenen, die allen negorij-menschen (*orang-negri*) zijn.

Dr. *S. A. Buddingh* heeft aan de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* voorgesteld, den onderwijzer *S. Hukom* te bevorderen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE WAYSAMO.

Te *Waysamo* wonen 41 Christenkinderen, van welke er 21 ter school gaan. Deze school is opgerigt door wijlen den zendeling *Vonck*, die te *Waysamo* voor p. m. 20 jaren eene gemeente stichtte.

Het onderwijs is slecht, en de goeroe, genaamd *A. M. Nusaalij*, schijnt weinig geschikt te zijn.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE HATUSUA.

In de Christengemeente *Hatusua* wonen 143 kinderen, van welke er 48 ter school gaan. Deze school, bestuurd door den goeroe der 4de klasse *J. C. Picauly*, is tamelijk goed.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KAMARIAN EN SERUAWAN.

In de gemeenten *Kamarian* en *Seruawan*, welke negorijen zich aan elkander sluiten, leven 435 kinderen, van welke er 105 ter school gaan. Te *Kamarian* namelijk, wonen 358 kinderen, van welke er 81 ter school zijn, en te *Seruawan* leven 77 kinderen, van welke 24 onderwijs genieten. Beide gemeenten hebben ééne school, en worden door den goeroe der 2de klasse, met name *A. S. Wattimina*, geleid. Het onderwijs is tamelijk goed, doch bij de ouders en het dorpsbestuur is ook hier, gelijk bijna overal elders op de zuidkust van *Ceram*, geene medewerking.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TIHULALE.

Te *Tihulale* leven 85 kinderen van Christenen, van welke er 56 ter school gaan. De onderwijzer der 4de klasse ***H. P. Matulapelwa*** is vrij geschikt voor zijne taak.

Het schoollokaal is hier een, van de kerk afgescheiden gebouw van *gabba-gabba* en *atap*.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE RUMAKAY.

Het getal Christenkinderen te *Rumakaij* bedraagt 171, van welke er 84 onderwijs genieten. De goeroe der 3de klasse, genaamd ***L. H. S. Sahupala***, is een geschikt onderwijzer, en de goede verstandhouding tusschen hem en den orang-kaija of het dorpshoofd, bevordert zeer het onderwijs der jeugd. Er werd hier goed gelezen, gerekend en geschreven. Ook een hoofdstuk van het nieuwe testament werd goed begrepen. De menschen zijn hier minder onbeschaafd dan op de overige plaatsen van *Ceram's* zuidkust.

De goeroe is bij de Sub-kommissie van Onderwijs te *Amboina* tot bevordering aanbevolen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PAULOHY EN SOMUSURU (ELPAPUTY) BEHOORENDE ONDER SAPAROEA.

In de beide, zich digt aansluitende negorijen *Paulohy* en *Somusuru*, wonen 359 Christenkinderen, van welke er 126 ter school gaan.

De goeroe der 4de klasse, genaamd ***J. M. Hityahubessy***, is een vrij goed onderwijzer, doch ondervindt veel tegenwerking van de zijde der ouders. Het onderwijs is dan ook slechts tamelijk. Het denkvermogen der kinderen was zeer weinig ontwikkeld, doch de tegenwoordige goeroe is eerst onlangs hier gekomen, en heeft dus geen schuld aan den minder goeden stand van het schoolonderwijs.

Digt bij liggen twee Alfoersche negorijen, genaamd *Mata-*

terissa en *Ahilatoe*. Beide deze dessa's zijn zeer onbeschaafd; zij komen echter met die der Christenen meer en meer in aanraking.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE AMAHEY EN SOUHUKOE.

In de negorijen *Amahey* en *Souhukoe* (naauw aan elkander verbonden, zoodat men *Souhukoe* de verlenging van *Amahey* kan noemen) leven 438 Christenkinderen, van welke er 210 ter school gaan. *Amahey* telt 339 kinderen, onder welke 160 scholieren, en *Souhukoe* telt 99 kinderen onder welke 50 scholieren. Beide deze gemeenten hebben ééne school, bestuurd door den goeroe der 1ste klasse *L. A. Tanasale*. Deze school is met die van *Kaybobo* de beste op *Ceram's* zuidkust, en de goeroe verdient, even als die van *Kaybobo*, veel lof, daar beiden eene sterk bevolkte school te besturen hebben. Er werd zeer goed gelezen en geschreven, ook goed gerekend. Het begrip der kinderen was goed ontwikkeld, doch het hoog-maleisch werd bijna niet verstaan.

Er is een nieuw en bijzonder goed schoollokaal, half van steen opgetrokken.

Een der leerlingen der 1ste klasse, die veel lust en geschiktheid betoonde voor de betrekking van goeroe, is bij de Subkommissie van Onderwijs te *Amboina* aanbevolen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE MAKARIKY.

In de Christennegorij *Makariky* wonen 207 kinderen, van welke er 110 onderwijs genieten bij den goeroe der 4de klasse *J. J. Hettaria*. Met de onverschilligheid der ouders, betreffende het schoolonderwijs, heeft de goeroe veel te strijden. Die ouders zijn ook zeer weinig beschaafd, en in het godsdienstige tot weinig ontwikkeling gekomen.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOOL OP HET EILAND BOEROE.

(BEHOORENDE ONDER AMBOINA.)

GOUVERNEMENTSSCHOOL OP HET EILAND BOEROE AAN DE KAIJELIEBAAI.

Op het eiland *Boeroe* is slechts ééne inlandsche Christenschool, bestuurd door den goeroe van den 1sten rang *E. C. Pattiasina*. Deze school is bevolkt met 43 kinderen, zijnde er in de gemeente nog 28 Christenkinderen, die aan het onderwijs geen deel nemen.

De staat van het onderwijs is hier gunstig. De tegenwoordige goeroe is eerst sedert 2 maanden bij de school te *Boeroe* werkzaam, hebbende hij den naar *Hoetoemoery* overgeplaatsten goeroe *A. Sopalanet* vervangen. De school wordt gehouden in het kerkgebouw.

De Christengemeente van *Boeroe* bestaat geheel uit burgers, tellende 202 zielen.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP DE EILANDEN BOANA EN MANIPA.

Op het eiland *Boana* is slechts eene Christennegorij, waarin 242 Christenkinderen leven.

Van deze gaan er 118 ter school bij den goeroe der 4de klasse *J. P. Nanlessy*.

De voormalige goeroe der 2de klasse alhier, *L. Nanlohy*, is onlangs gepensioneerd. De tegenwoordige goeroe was dien ten gevolge bij de komst van Dr. *S. A. Buddingh* te *Boana* eerst sedert 10 dagen werkzaam.

De stand van het onderwijs in deze school liet veel te wenschen over.

De nieuwe meester is een jong mensch van het instituut van den Heer *Roskott*.

Het schoollokaal is goed, en de kinderen komen geregeld ter school.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE MANIPA.

Het eiland *Manipa*, alwaar zich almede slechts ééne Christennegorij bevindt, is door Dr. *S. A. Buddingh* niet bezocht, dewijl de gelegenheid daartoe ten eenemale heeft ontbroken. Door informatien echter weet men, dat er 37 kinderen ter school gaan bij den goeroe der 2de klasse *D. Uneputie*, doch omtrent den stand van het onderwijs is niets vernomen.

Volgens de laatste berigten der Sub-kommissie valt, over het geheel genomen, ten aanzien van het inlandsch Christelijk schoolwezen in de *Molukko's* voor ditmaal weinig verblijdends te berigten. In de eerste maanden des jaars werd de bevolking, niet slechts op en om de hoofdplaats *Amboina*, door de hier schier altijd heerschende koortsen, aangetast, maar ook bijna al de negorijen van *Ambon*, alsmede de nabij gelegene eilanden, en wel inzonderheid *Saparoea*, door de bekende doodelijke ziekte getroffen, die honderden bij honderden offers ten grave sleepte, en allerwege schrik en ellende verspreidde.

Reeds in de maanden Januarij en Februarij, toen de schoolopziener voor de Maleische scholen *B. N. J. Roskott*, den Heer Dr. S. *A. Buddingh* bij zijne algemeene inspektie over het eiland *Ambon* vergezelde, deed de nadeelige invloed der allengs toenemende ziekte zich zeer gevoelen, doch weinig vermoedde men toen, dat deze eerlang zoo zeer zoude toenemen, dat de negorijscholen gesloten moesten worden, hetwelk in der daad met eenigen het geval is geweest.

En toen nu eindelijk omstreeks de maand Augustus de ziekte begon te bedaren, en de schoolopziener voornoemd, zoo veel mogelijk had gezorgd, dat de werkzaamheden langzamerhand weder op den gewonen voet konden worden geregeld, had er andermaal een zeer onaangenaam oponthoud plaats, dat echter voor ditmaal gelukkiglijk niet door ziekte werd veroorzaakt, want in de maand September verzochten en erlangden de inlandsche regenten vrijheid, om al de negorij-

scholen te sluiten, en de schoolkinderen aan den arbeid te zetten ter inzameling van kruidnagelen, waaruit dus blijkt, dat gedurende het afgeloopen jaar de inlandsche Christenscholen al zeer ongelukkig zijn geweest.

De schoolopziener *B. N. J. Roskott* gaf bij zijn verslag over deze scholen den wensch te kennen, dat een goed uitgewerkt en goed gehandhaafd reglement voor het inlandsch Christelijk onderwijs, eerlang aan al die oude gebruiken een einde mogt maken.

INLANDSCHE CHRISTENSCHOLEN OP MENADO.

Zoowel op de hoofdplaats als in de binnenlanden der *Menahassa*, deed het lager onderwijs ook in den loop van 1853 deszelfs weldadigen invloed bespeuren, — werd zelfs meer begeerte naar hetzelve waargenomen, en leverde deze hoogst gewigtige aangelegenheid dus weder stof tot tevredenheid op.

De *uitgebreidheid*, welke dat onderwijs erlangde, kan echter nog niet in allen deele tot maatstaf dienen voor de beoordeeling van het *nut*, hetwelk door hetzelve gesticht wordt.

Immers behalve belemmeringen van algemeenen aard, welke ook elders in *Nederlandsch-Indie* ten aanzien der uitkomsten van het onderwijs, nadeelige gevolgen hebben, — moet nog in aanmerking genomen worden, dat het lager onderwijs, voornamelijk in de binnenlanden, op vele plaatsen, sedert een betrekkelijk gering aantal jaren, eerst is ingevoerd.

Desniettemin valt het niet te ontkennen, en mag het met dankbaarheid opgemerkt worden, dat er reeds veel verblijdends wordt gezien, hetwelk op goede uitkomsten kan doen hopen.

De inlandsche Christenscholen zijn *drieërlei :*

a. gouvernementsscholen ;

b. negorijscholen ;

c. genootschapsscholen.

Het grootste bezwaar, waarmede deze scholen te kampen hebben, is gelegen in het slecht en ongeregeld opkomen der kinderen, veroorzaakt eensdeels door de mindere belangstelling der inlandsche hoofden, die in dit opzigt voortdurende aansporing behoeven, ten andere door de onverschilligheid der ouders, voornamelijk derzulken die nog Heiden zijn, alsmede door de zucht om hunne kinderen te doen deel nemen aan den huiselijken en veldarbeid.

Van de zijde van het bestuur zijn herhaalde aanbevelingen noodig, en worden die bij elke zich voordoende gelegenheid gegeven.

Het moet echter opgemerkt worden, dat over het algemeen het onderwijs der inlandsche jeugd bevredigend is, en op sommige plaatsen de verwachting overtreft.

Het grootste gedeelte der kinderen op de meeste scholen leest vlug, hoezeer de toon soms te wenschen overlaat.

In het schrijven vooral wordt veel vatbaarheid getoond, en in het rekenen brengen zij het soms verder dan de toepassing der hoofdregelen; — overigens wordt nog onderwijs gegeven in de bijbelsche geschiedenis, het opstellen van brieven en het zingen van godsdienstige liederen, hetgeen op de de meeste plaatsen met fluitspel gepaard gaat.

Het is merkwaardig te vermelden, dat de enkele kinderen (zonen van hoofden) die op de gouvernements lagere school te *Menado* onderwijs genieten, bijzondere bevattelijkheid aan den dag leggen in het aanleeren der Hollandsche taal, en dat daartoe niet alleen bij de hoofden, maar bij de kinderen zelven veel lust en geneigdheid bestaat.

In vele opzigten ware het te wenschen, zegt de Sub-kommissie, dat de Hollandsche taal de Maleische in het inlandsch onderwijs vervangen kon.

De zedelijke zoowel als de intellectuele ontwikkeling zoude daarbij winnen, en het werk der beschaving zou sneller voortgang hebben, tevens betere uitkomsten belovende, — dan bij eene Maleische ontwikkeling, welke uit den aard binnen enge grenzen beperkt is, — kan verwacht worden.

De binnenlandsche scholen verkeeren over het algemeen in voldoenden staat.

De inlandsche onderwijzers zijn over het geheel, de geringe hulpmiddelen tot vorming, en de geringe belooning, welke zij voor hunnen arbeid ontvangen in aanmerking nemende, tamelijk voor hunne taak berekend.

Dat ten hunnen aanzien voortdurend opzigt noodig is, zal geen betoog vereischen. De zendelingleeraren bewijzen dienaangaande goede diensten.

Ten blijke van de hooge belangstelling der Regering, werd de *Menahassa* in 1853 bezocht door den Predikant *S. A. Buddingh*, belast met eene algemeene inspektie over het schoolwezen, waaraan het volgende wordt ontleend.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE MENADO.

Deze school is zeer achterlijk. De kinderen komen slordig op. Er zijn 96 leerlingen op de rol ingeschreven, doch doorgaans zijn er gemiddeld slechts 20, die de lessen bijwonen.

De onderwijzer *Eliza Pattijnama* is vrij bekwaam en geschikt.

De vorderingen der leerlingen zijn evenwel onbeduidend.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LOTTA.

Te *Lotta* wordt de school thans gehouden in eene groóte overdekte loods. Van de 104 in de rol geschreven kinderen, waren er slechts 40 ter school.

De onderwijzer *Johannes Daniel Wagiuw* geniet per maand een traktement van *f* 10 koper, en geeft onderwijs in het lezen, schrijven van het Maleisch met Romeinsch karakter, het rekenen tot en met de deeling, het zingen en het spelen op de bamboezen dwarsfluit.

De kinderen zijn op al deze scholen verdeeld in 3 of 4 klassen.

Alleen op deze school vindt men de meeste Alfoersche

kinderen. De overige scholen vindt men bijkans geheel bevolkt met Christenkinderen.

De boeken, op de gouvernements- en negorijscholen in gebruik, zijn :

1o. *de Maleische bijbel ;*

2o. *Barang fatsal jang pendekh dan berguna akan dibatjakan*, van *R. le Bruyn.*

3o. *Hikajet akan perdjandjian lama*, en

4o. *Kitab Midras*, van *H. Wester*, door *R. le Bruyn.*

Soms vindt men ook *Tjeritra Hikajet Isai-Elméséh* en *Pengadjaran jang pendekh akan segala kabenaran agama Mevehy*, van *A. Brink*, vertaald door *Akersloot.*

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TONDANO.

De school te *Tondano* telt 500 kinderen, van welke er slechts 260 ter school komen.

De onderwijzer *E. Paath* geniet een traktement van *f* 10 koper 's maands. Hij verzocht de tusschenkomst van den inspekteur ter erlanging van 4 ondermeesters tot assistentie, dewijl hij zijne talrijk bevolkte school niet langer alleen kon besturen. Zijn verzoek werd ondersteund bij den kommandant of opziener van het distrikt *Tondano*, maar tevens den zendeling *A. W. Nooij* aldaar verzocht, den onderwijzer de Lancastersche leerwijze te leeren, welke methode deze zendeling verstaat. Geschiedt dit vervolgens op alle gouvernements- en negorijscholen in de *Menahassa*, dan kan één onderwijzer eene talrijke school zonder hulp besturen.

De stand van het onderwijs op deze school was voldoende.

De kinderen zijn bijna allen gedoopt.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KAPATARANG.

Op deze school zijn volgens de rol 97 kinderen, doch gemiddeld komen er niet meer dan 80 ter school.

Aan het hoofd staat de onderwijzer *A. de Costa*, die een traktement van *f* 10 koper 's maands geniet.

Hij is een ijverig onderwijzer, kundig genoeg en van een goed levensgedrag. Zijne school is iets minder dan die van *Tondano*, doch eene der beste in de *Menahassa*.

De kinderen zijn bijna allen in het Christendom door den doop ingelijfd.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KAKAS.

Op deze school zijn volgens de rol 180 kinderen, doch er komen slechts 100 ter school.

De meester, genaamd *Alexander Adriaan*, trekt *f* 10 koper 's maands uit 's lands kas. De verdeeling der klassen is eveneens als reeds hiervoren gezegd is.

De vorderingen zijn echter veel minder dan op de beide laatstvermelde scholen.

Het schoollokaal is in vervallen staat, doch men is reeds bezig met den aankoop van houtwerken voor een nieuw schoolgebouw, hetwelk hier tevens tot kerk zal dienen voor den zendeling *Schwartz* van *Langowang*, die maandelijks eenmaal te *Kakas* godsdienstoefening houdt.

Daar de distriktshoofden, hier majoors genaamd, (in de *Menahassa* hoekom-toewa's of dorpshoofden) de schuld er van dragen, dat de scholen zoo slecht door de kinderen bezocht worden, zijn zij overal ernstiglijk verzocht, voortaan daarop acht te geven en te zorgen, dat de op de rol ingeschreven schoolkinderen ook dagelijks aan het onderwijs deel nemen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE LANGOWANG.

Deze school telt 200 kinderen, doch gemiddeld gaan er slechts 70 à 75 van ter school. De onderwijzer *Stephanus Waruw* is vrij bekwaam en voor zijn werk geschikt. De kinderen zijn verdeeld in 4 klassen.

Het oude schoolgebouw was reeds sedert 5 jaren afgebroken, zoodat de school toen in de kerk gehouden werd.

Van den majoor is echter de belofte ontvangen, dat hij binnen 8 maanden een nieuw schoolgebouw zou oprigten, waartoe hij reeds de noodige bevelen, kort na het afbreken van het oude lokaal, had ontvangen, doch die hij verzuimd had ten uitvoer te leggen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE AMOERANG.

Deze school is de minste van alle gouvernementsscholen in de *Menahassa*. De meester, genaamd *Jacob Otay*, is onbekwaam en ongeschikt. De kinderen schrijven zeer slecht en lezen met veel fouten en gebrekkiglijk. Het begrip is almede weinig of niet ontwikkeld. De spelling in de 3de klasse was zeer foutief, en in de 4de klasse kenden de kinderen slechts enkele letters.

Ook komen de leerlingen, meest allen Christenkinderen, slordig ter school. 137 zijn er op de rol (dafter) ingeschreven, doch gemiddeld komen er 20 ter school.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TANAWANKO.

Deze school telt volgens de rol 157 kinderen, doch er gaan slechts 40 geregeld ter school.

De onderwijzer, genaamd *Markus Jeremias*, is vrij bekwaam en ook ijverig. De 1ste klasse kende de drie eerste hoofdregelen der rekenkunde tamelijk goed, las en schreef meestal zeer goed, sommige kenden de deeling. De 2de klasse kende de spelling met 3 en 4 lettergrepen, en de 3de klasse was bezig met het leeren der letters (haroef.)

Den majoor en hoekom-toea werd ernstiglijk verzocht te zorgen, dat de kinderen behoorlijk ter school komen. Er is een nieuw schoollokaal in aanbouw, ter vervanging van het vorige, hetwelk wegens ouderdom is afgebroken.

De schoolkinderen te *Tanawanko* zijn bijkans allen gedoopt.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TATELIE.

Deze school is in slechten toestand. De onderwijzer *Adriaan Zacharias* is geheel onbekwaam.

Van de kinderen komen er slechts 16 ter school, ofschoon er 111 op de rol zijn ingeschreven. Alleen het lezen in de 1ste klasse is redelijk. Het schrift is slecht, en met het rekenen is het droevig gesteld.

Den hoekom-toea werd dringend verzocht voor het gezet schoolgaan der kinderen zorg te dragen.

Het schoollokaal is zeer vervallen, doch de hoekom-toea beloofde het te zullen doen repareren.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE PANIKIE.

Deze school is in hoogst bedroevenden toestand. Er staan 114 kinderen op de rol ingeschreven, doch er komen er slechts 30 à 35 ter school. De onderwijzer *Wilhelmus Adriaan Wakarie* is redelijk bekwaam.

Het lezen, schrijven en rekenen gaat zeer gebrekkig, en ontwikkeling van het kinderlijk begrip is er niet.

Het dorpshoofd werd ernstig aangespoord voor het gezet schoolgaan der kinderen goed te zorgen.

NEGORIJSCHOOL TE TONCEA, BEHOORENDE ONDER KEMA.

Deze school telt volgens de rol of dafter 67 kinderen, doch gewoonlijk komen er slechts 40 ter school. De onderwijzer, genaamd *Israel Diempoedoes*, trekt 's maands *f* 5 recepis, welke de negorij betalen moet. De kinderen zijn verdeeld in 3 klassen.

De verstandsontwikkeling was tamelijk voldoende.

Bijna overal hoort men klagen over de omstandigheid, dat het opbrengen van het schoolgeld voor den onderwijzer ad *f* 5 per maand, zeer drukkend is voor de bevolking.

NEGORIJSCHOOL TE POPONTOLON.

Deze school is jammerlijk verwaarloosd. Gedurende de jongste 6 maanden was er geen onderwijs gegeven. De onderwijzer, genaamd *Elfianus Moham*, is ten eenemale onbekwaam, en zal eerstdaags vervangen worden.

Op de rol staan 38 kinderen ingeschreven. Het lezen en schrijven was slecht, en aan het rekenen was nog niets gedaan.

De 1ste en 2de klasse kenden zelfs de cijfers niet.

De majoor van *Sonder* heeft slechts een pondok van bamboes als schoollokaal doen oprigten.

Het schoolmeubilair is ellendig, ofschoon overal elders goede schoollokalen zijn, behoorlijk van planken gebouwd, en voorzien van een vrij goed meubilair.

NEGORIJSCHOOL TE MONTEJ.

Ook deze school was in een' beklagenswaardigen toestand, doch beter dan die van *Popontolon*. De onderwijzer, genaamd *Hermaniso Jacob*, is weinig bekwaam. De kinderen lazen en schreven evenwel vrij goed, doch de verstandsontwikkeling was zeer onbeduidend. Er staan 50 kinderen op de rol, niet meer dan 40 komen er evenwel ter school.

Het schoollokaal is slecht en het meubilair even zoo.

Den majoor van *Sonder* werd ernstiglijk verzocht, een en ander in goeden staat te doen brengen, daarop heeft hij beloofd, spoedig voor goede schoollokalen en meubelen te zullen zorgen.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE GORONTALO.

Sedert ongeveer een jaar bestaat er te *Gorontalo* eene gouvernementsschool voor Inlandsche Christenkinderen, bestuurd door den meester *M. Joseph*, kweekeling van den zendelingleeraar *Schwartz* van *Langowan*, in de *Menahassa* van *Menado*. Zij is bevolkt met 18 leerlingen, welke op den

dafter of schoolrol zijn ingeschreven, doch van welke er slechts 13 geregeld ter school komen.

Het onderwijs laat hier veel te wenschen over.

Het schoollokaal, hetwelk tevens kerk en meesterswoning is, verkeert in goeden staat. Dit lokaal is echter een van de bijgebouwen der woning van den Assistent-Resident, hetwelk door dezen Ambtenaar welwillend tot schoollokaal tijdelijk is afgestaan.

Er zijn in de *Menahassa* in het geheel 12 gouvernementsscholen en 22 negorijscholen; van de eerste heeft Dr. *S. A. Buddingh* er 10 bezocht en van de tweede slechts 3. Eene koortsziekte, welke 13 dagen heeft geduurd, heeft Z. WelEerw. belet, alle gouvernements- en negorijscholen te bezoeken.

Onderscheidene scholen van het Nederlandsch-Zendeling-Genootschap, welke in den weg gelegen waren, zijn almede bezocht en doorgaans in goeden staat bevonden, zoo als de scholen van:

Tomohon	bevolkt	met	101	kinderen;	
Koija	»	»	70	»	
Rombokkan	»	»	200	»	
Tompasso	»	»	155	»	
Kawang-kowang	»	»	180	»	
Tombassian-atas	»	»	150	»	
Wakam	»	»	80	»	
Romoön	»	»	133	»	
Woewoek	»	»	100	»	
Pinamorongon	»	»	63	»	
Toempaän	»	»	98	»	
Tewassen	»	»	84	»	
Koemalemboai	»	»	126	»	en
Ranowanko	»	»	62	»	

De zendelingen klagen echter zeer over de slechte opkomst der leerlingen, zijnde er bijna dagelijks $^1/_3$ of $^1/_4$ deel der op de schoolrol ingeschrevene kinderen afwezig.

Als eene bijdrage tot het volledig plaatselijk overzigt

volgt hier achter de statistiek van de inlandsche Christenscholen in de *Menahassa* van *Menado*.

SANGIER- EN TALAU-EILANDEN.

De landen, bekend onder den naam van *Sangier*, bestaan uit eene groep van 24 eilanden, waarvan men *Groot Sangier* en *Chiau* als de hoofd-eilanden moet aanmerken.

De overige 22 dragen de namen van *Tagulanda*, *Para*, *Makaléhé*, *Sarong Kiré*, *Karakitan*, *Kelama*, *Bobarang*, *Sangaloean*, *Bawondeké*, *Mamelokon*, *Nitoe*, *Roean*, *Mangettan*; zijnde de laatstgemelde 10 eilanden onbevolkt, en als tot *Chiau* behoorende te beschouwen, en verder *Noessa*, *Boekid*, *Boewan*, *Lipan*, *Poa*, *Binglande*, *Bingdolo*, *Batoewienkoen* en *Tehan*, zijnde deze noordelijk van *Groot-Sangier* gelegen, en, ofschoon onbevolkt, als onderhoorigheden hiervan aan te merken. Jaarlijks begeven zich eenige ingezetenen van *Groot-Sangier* en *Chiau* naar de meeste van de zoo even-genoemde eilanden, en vertoeven er eenige weken of maanden om er tuinen aan te leggen, of wel om hunne gronden aldaar te bewerken, en hun reeds vroeger aangelegd plantsoen te onderhouden. De gansche bevolking der *Sangier-eilanden* bestaat uit Christenen, die reeds sedert 200 jaren het Christendom belijden en daaraan bijzonder gehecht zijn Alleenlijk wonen er bij de Christennegorij *Kandar* of *Kandahar* eenige Mahomedanen.

In de laatste 22 jaren zijn de *Sangier-eilanden* niet door leeraars bezocht geworden, en heeft zich ook niemand aan het schoolwezen aldaar laten gelegen zijn. En toch heeft Dr. *S. A. Buddingh* de scholen aldaar niet in ongunstigen toestand gevonden. Wel is de inrigting dier scholen gebrekkig, — wel zijn er geen schoolboeken en schoolbehoeften, — wel ontbreekt het den meesters ten eenemale aan leermethode, — maar toch leeren de kinderen zeer goed lezen en schrijven, en op enkele scholen ook zeer goed het gelezene begrijpen.

De meeste en grootste der *Sangier*-scholen zijn door Dr. *S. A. Buddingh* bezocht, doch een gedeelte der negorijen kon men niet genaken, dewijl er volstrekt geen wegen zijn, en er ook geen paarden of draagstoelen of andere middelen van vervoer gevonden worden.

Communicatie tusschen de negorijen onderling is er weinig, en alleen een slecht voetpad, loopende soms vele uren aanhoudend over steile bergtoppen en door diepe kloven en ravijnen, leidt van de eene negorij naar de andere. Ook de groote strandnegorijen waren soms moeijelijk te naderen, uithoofde van ongunstigen wind en slecht weder, of van sterke branding aan het strand, het aanwezen van klippen en reven, en van gebrek aan ankergrond.

Van ieder der verschillende door Dr. *S. A. Buddingh* bezochte scholen, wordt hier een afzonderlijk verslag gegeven; vooraf echter zij aangeteekend, dat de scholen bijna uitsluitend bevolkt zijn met jongens, dewijl de ouders het schoolonderwijs voor hunne dochters onnoodig achten, en dat de hoogste klasse der scholieren geheel bestaat uit volwassen jongelingen tusschen de 20 en 30 jaren oud, zelfs heeft Dr. *S. A. Buddingh* er aangetroffen, die den leeftijd van 31 jaren bereikt hadden.

EILAND CHIAU.

NEGORIJ ONDONG.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE ONDONG.

De school te *Ondong* wordt bestuurd door den gouvernements-meester *L. P. Lalockÿ*, die aldaar ongeveer 20 jaren werkzaam is.

De gemeente bestaat er uit 2,307 Christenzielen, en de school is bevolkt met 78 leerlingen, die in 3 klassen verdeeld zijn, tellende de 3de klasse 16, de 2de klasse 24 en de 1ste klasse 39 leerlingen.

De school wordt gehouden in het kerkgebouw, en de kin-

deren staan en zitten in een hoek op een gedrongen, en alle klassen door elkander. Dit is even zoo in de overige negorijen, doch zijn de meesters tot eene behoorlijke afscheiding der klassen aangespoord.

Hoe het mogelijk is op deze gebrekkige en ordelooze manier de kinderen te onderwijzen, is wel een raadsel, en toch wordt er in de hoogste klassen bijzonder goed gelezen en geschreven. De leerlingen schrijven op plankjes van *kaijoe-telor*, zoo als in geheel de *Molukko's* gebruikelijk is.

Tafels vindt men in de scholen niet, de leerlingen leggen de schrijfplankjes op hunne knieën.

PARTIKULIERE SCHOOL TE OELOE.

In de weinig bevolkte negorij *Oeloe* is nog eene kleine school, hebbende tot onderwijzer een partikulier meester, gevormd door den onderwijzer te *Ondong*.

EILAND GROOT-SANGIER.

NEGORIJ MANGANITOE.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE MANGANITOE.

De gouvernementsschool te *Manganitoe*, gelegen aan de baai van dien naam, wordt bestuurd door den meester *N. Makhlem*, en is bevolkt met 160 kinderen, tellende de Christengemeente 2,500 zielen. De school wordt almede in het kerkgebouw gehouden, en de inrigting is dezelfde als te *Ondong*.

De Resident van *Menado* heeft ook hier gelijk op de meeste door hem met Dr. *S. A. Buddingh* bezochte scholen, 12 schoolboeken gratis afgegeven, en is den meester het regt gebruik dezer schoolwerkjes aangewezen, gelijk ook in de andere bezochte negorijen.

NEGORIJ TAROENA.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TAROENA.

De school te *Taroena* wordt bestuurd door den gouvernementsmeester *C. Lalenoh*. De gemeente aldaar telt p. m. 500 zielen, en de school is bevolkt met 70 leerlingen.

Het kerkgebouw, dat er niet zeer goed uitzag, is tevens schoollokaal.

GOUVERNEMENTS- EN PARTIKULIERE SCHOLEN TE CALONGA EN SAWAN.

Onder *Taroena* behooren nog twee posten of kampongs, genaamd *Calongan en Sawan*. Te *Calonga* telt de gemeente ruim 350 zielen, en is de school bevolkt met 88 leerlingen, bestuurd door den gouvernements goeroe *A. Makateta*. Te *Sawan* telt de gemeente p. m. 100 zielen en is de school bevolkt met 20 leerlingen, bestuurd door den partikulieren meester *J. Bolok*. De meester van *Sawan* is een kweekeling van den gouvernements goeroe *Taroena*, doch de meeste partikuliere meesters, allen zonder eenige vaste bezoldiging werkzaam, zijn opgeleid en gevormd door de gouvernements meesters van *Ondong* op *Chiau* en van *Taboekan* op *Groot-Sangier*.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TAMAKO.

De gouvernementsschool te *Tamako*, gelegen op *Groot-Sangier*, doch behoorende onder *Chiau*, telt 150 leerlingen, en wordt bestuurd door den onderwijzer *A. Makagijanser*, die sedert 35 jaren aldaar werkzaam, en een grijsaard is van veel geschiktheid voor zijne betrekking; de gemeente aldaar telt 1,500 zielen.

De meester *Makagijanser* te *Taroeno* geniet in zijne gemeente veel achting, en is er met veel nut werkzaam.

NEGORIJ KANDAR OF CANDAHAR.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KANDAR.

De gouvernementsschool te *Kandar* is bevolkt met 33 leerlingen, en wordt bestuurd door den meester *G. Sasian.*

De gemeente telt er p. m. 300 zielen; er werd in de school goed gelezen en geschreven, en de leerlingen kenden geheele hoofdstukken uit de Evangeliën van buiten.

NEGORIJ TABOEKAN.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE TABOEKAN.

De gouvernementsschool te *Taboekan* wordt bestuurd door den goeroe *L. H. Picaulij*, en is bevolkt met 178 leerlingen.

De gemeente telt er, met inbegrip van 5 tot *Taboekan* behoorende kampongs, 7,950 zielen. De school wordt gehouden in het kompagnie-huis, waarin de meester woonachtig is.

De bovenbedoelde kampongs zijn *Saloeron*, *Menalo*, *Color*, *Koema* en *Trian*. Te *Saloeron* is de partikuliere meester *D. Adriaan* geplaatst aan het hoofd der school aldaar, welke bevolkt is met 58 kinderen. Te *Color* is de partikuliere meester *C. Soleman* aan het hoofd eener school, bevolkt met 29 leerlingen. Te *Menalo* is de partikuliere meester *G. Klimot* aan het hoofd eener school van 38 leerlingen. Te *Koema* is de partikuliere meester *S. H. Linga* aan het hoofd eener school van 24 leerlingen. Te *Trian* is de partikuliere meester *L. Bawoel*. Al de zoo even vermelde meesters zijn kweekelingen van den goeroe van *Taboekan H. Picauly*.

Taboekan is verdeeld in 4 kampongs, die de negorij uitmaken als *Benkeijtan*, *Passie*, *Kajuraeij* en *Saraf*.

De gemeente van *Taboekan* is ongetwijfeld de meest beschaafde van al de *Sangier*-gemeenten, en de Radja heeft veel invloed, ook op de 20 mijlen van daar gelegen heidensche eilanden van *Talau*, welke eilanden almede bezocht zijn.

EILAND TAGULANDA.

NEGORIJ TAGULANDA.

GOUVERNEMENTS SCHOOL TE TAGULANDA.

De negorij *Tagulanda*, hebbende eene gemeente van 300 zielen, heeft ook eene met 77 leerlingen bevolkte school, welke bestuurd wordt door den gouvernements meester *A. Mattheus*. De school wordt gehouden in het kerkgebouw.

Er zijn op *Tagulanda* nog 2 kleine scholen. De eerste is te *Haas*, en wordt bestuurd door den partikulieren meester *P. Mattheus;* deze negorij telt slechts 70 zielen. De tweede school is te *Menanga*, bestuurd door den partikulieren meester *J. Lelonkan;* de gemeente aldaar telt slechts 60 zielen.

Deze beide partikuliere meesters zijn gevormd door den gouvernements meester van *Tagulanda*.

VERVOLG VAN MENADO.

(MENAHASSA.)

Toen Dr. *S. A. Buddingh*, van zijne ziekte hersteld, in de maanden Februarij, Maart en April 1854 de ondervolgende scholen bezocht, was het onderwijs sedert drie maanden gestaakt uithoofde der drievoudige ziekte, te weten: koorts, mazelen en dysenterie, welke aldaar heerschten, en waardoor vele onderwijzers en kinderen waren aangetast, zoodat van de meeste scholen alleen statistieke mededeelingen kunnen gegeven worden.

GOUVERNEMENTSSCHOOL TE KEMA.

De gouvernementsschool ter hoofdplaats *Kema*, afdeeling *Kema*, wordt bestuurd door den goeroe *S. W. Hehanussa*, en is bevolkt met 65 kinderen, onder welke 36 kinderen van burgers (*orang-bejbas.*)

Het getal kinderen ter hoofdplaats *Kema* bedraagt 339.

De school wordt in de kerk gehouden.

NEGORIJSCHOOL TE AYERMADIDI.

De drie kampongs *Aïjermadidi*, *Sarongsong* en *Raprap*, hebben eene gemeenschappelijke negorijschool, bevolkt met 60 scholieren, onder welke slechts 5 Christenkinderen, en bestuurd door den goeroe *G. T. Mononutu*.

Het schoollokaal is gelegen in de kampong *Aïjermadidi*, doch was thans gesloten.

NEGORIJSCHOOL TE MOMBI.

De negorijschool te *Mombie*, afdeeling *Menado*. telt 104 scholieren, onder welke 10 Christenkinderen, en wordt bestuurd door den meester *D. Tankelissan*. De vorderingen waren in deze school zeer goed.

Het schoolgebouw, tevens kerk, zal spoedig vernieuwd worden.

NEGORIJSCHOOL TE KOLONGAN.

De negorijschool te *Kolongan* telt almede 104 leerlingen, onder welke slechts 5 Christenkinderen, en wordt bestuurd door den meester *A. Tankodong*. Op deze school komen ook de kinderen der nabij gelegene kampongs *Untepan*, *Mapipira*, *Suwaän* en *Kawangkoän*.

Het onderwijs is hier zeer goed.

Het schoolgebouw, tevens kerk, is tamelijk voldoende.

NEGORIJSCHOOL TE KOWIL.

De twee kleine kampongs *Kowil* en *Kalessang* hebben gezamenlijk eene school, bevolkt met 62 kinderen, onder welke slechts 10 Christenkinderen, en wordt bestuurd door den meester *D. Cambei*.

Het schoollokaal, tevens kerk, is vrij goed.

NEGORIJSCHOOL TE PANGLOMBIAN.

De negorijschool te *Panglombian*, afdeeling *Tondano*, telt volgens de schoolrol 56 kinderen, allen nog heidenen, gelijk de gansche negorij, met uitzondering van den meester, nog heidensch (Alfoersch) is. Van deze 56 kinderen komen er echter slechts 36 geregeld ter school, en worden onderwezen door den meester *D. D. Wajong*. Het onderwijs is hier zeer goed.

De meester is slechts 3 maanden bij deze school werkzaam, en voldoet bijzonder wel, zijn voorganger is wegens ongeschiktheid ontslagen.

Het schoollokaal ziet er niet voordeelig uit.

NEGORIJSCHOOL TE KOKA.

De negorijschool te *Koka* telt 46 kinderen, en wordt bestuurd door den meester *C. L. S. Borij*.

Het schoollokaal was slecht.

De geheele bevolking der school is ongedoopt. Ook woont er slechts een viertal Christenen in de negorij.

NEGORIJSCHOOL TE KEMBIS.

De negorijschool te *Kembis* wordt bestuurd door den meester *W. Rondonowu*, en telt 83 kinderen, allen nog heidensch.

De gansche negorij *Kembis* is Alfoersch; buiten den meester woont er geen enkel Christen.

Het schoollokaal is een der besten in de *Menahassa*.

NEGORIJSCHOOL TE TANKUNY.

De negorijschool te *Tankuny*, distrikt *Sonder*, afdeeling *Amoerang*, telt 35 kinderen, en heeft tot meester *W. Sapoetan*.

NEGORIJSCHOOL TE SULUHUN.

De negorijschool te *Suluhun*, waarmede de negorij *Pina-*

palanko verbonden is, telt 67 kinderen, en heeft tot meester *L. Salomon.*

Ook deze school behoort tot het distrikt *Sonder.*

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE KOKASSEN.

De genootschapsschool te *Kokassen*, afdeeling *Tondano*, telt volgens de schoolrol 131 kinderen, onder welke echter slechts 40 geregeld ter school komen. Aan het hoofd der school staat de meester *J. Tombelakka.*

Den hoekom-besar van *Lotta*, onder wien *Kakaskassen* behoort, is verzocht om het noodige te verrigten, opdat de 91 kinderen, die niet ter school komen, voortaan de lessen bijwonen. Het schoollokaal is goed.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE TOMOHON.

De genootschapsschool te *Tomohon* telt 209 kinderen, onder welke echter slechts 100 ter school komen. De meester *C. Wohon* is een goed onderwijzer.

Het schoollokaal, tevens kerk, zal eerstdaags vernieuwd worden.

Den majoor van *Tomohon* is verzocht de 109 kinderen, die de school verzuimen, tot het bijwonen der lessen te nopen.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE TATA-ARANG.

De genootschapsschool te *Tata-arang*, tellende volgens de schoolrol 130 kinderen, wordt bestuurd door den meester *S. Elias.* Er komen gewoonlijk slechts 78 kinderen geregeld ter school, en deze hebben goede vorderingen gemaakt.

Het gelezene werd ook door velen goed begrepen; het schrift was almede zeer goed, en 3 leerlingen kenden reeds den regel van drieën.

Het schoollokaal, tevens kerk, zal eerstdaags door een ander vervangen worden.

Den hoekom-toea is verzocht te zorgen, dat de 52 kinderen, die het onderwijs verzuimen, geregeld ter school komen.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE ROEROEKAN.

Te *Roeroekan* is onlangs eene school van het genootschap opgerigt, tellende nu reeds 80 kinderen. De meester is een zoogenaamde *penoelong* of hulpmeester, doch voldoet bijzonder goed. Zijn naam is *N. Pankerégo*, kweekeling der school van *Tata-arang*.

Het schoollokaal is vrij goed.

GENOOTSCHAFSSCHOOL TE SARONGSONG.

De genootschapsschool te *Sarongsong* of *Tonsarongsong* telt 128 kinderen, en wordt bestuurd door den meester *A. Wajong*.

Deze school steekt ongunstig af bij bij die van *Tomohon* en *Tata-arang*, doch Dr. *S. A. Buddingh* vernam, dat de heerschende ziekte zich hier meer algemeen onder de kinderen had doen gevoelen, en dat zij buiten dien niet zeer getrouw ter school kwamen. De meester staat als bekwaam en geschikt bekend.

Het schoollokaal, tevens kerk, zal eerlang vernieuwd worden.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE PINARAS.

De genootschapsschool te *Pinaras*, aan wier hoofd de meester *J. Rompis* staat, telt 42 kinderen.

Het schoollokaal, tevens kerk, ziet er slecht uit, doch zal eerlang vernieuwd worden.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE RAMBOENAN.

De genootschapsschool te *Ramboenan* telt 44 kinderen, haar meester is *H. Gerong*.

Het schoollokaal, tevens kerk, verkeert in ongunstigen staat, doch eerstdaags zal er een nieuw gebouw worden opgerigt.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE LAHENDONG.

De genootschapsschool te *Lahendong* telt almede 44 kinderen, en wordt bestuurd door den meester *M. L. Khowaas*.

Deze school is eene der minste van de genootschapsscholen, doch zij is almede wegens de heerschende ziekte drie maanden lang gesloten geweest.

Van de 44 schoolkinderen zijn er slechts 4 gedoopt.

Het schoollokaal, tevens kerk, ziet er slecht uit.

Deze zeven genootsschapsscholen, van *Kakaskassen* af tot *Lahendong* toe, staan onder het opzigt van den zendelingleeraar *N. Ch. Wilken* van *Tomohon*.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE SONDER.

De genootschapsschool te *Sonder* telt volgens de schoolrol 250 kinderen, van welke er echter slechts 60 gewoonlijk ter school komen. De meester *A. Lantang* is vrij kundig en geschikt, doch daar zijne school wegens de heerschende ziekte en andere omstandigheden reeds sedert Oktober 1853 is gesloten geweest, zoo is het onderwijs vreeselijk verachterd.

Het schoollokaal, tevens kerk, zijnde het vroegere negorijhuis (de zoogenaamde *Lodjie*) is bijzonder goed, doch eerlang zal er te *Sonder* eene nieuwe kerk en school gebouwd worden.

Den majoor van *Sonder* is verzocht om, zoodra de ziekte geheel geweken zal zijn, te willen zorgen, dat al de kinderen, die op de schoolrol staan, geregeld ter school komen.

GENOOTSSCHAPSSCHOOL TE LEJLEM.

De genootschapsschool te *Lejlem*, behoorende onder *Sonder*,

telt 57 kinderen, en wordt bestuurd door den bekwamen meester *J. Wuaten*.

In het distrikt *Sonder* is de zendeling-leeraar *W. Graafland* gevestigd.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE TREMMAN.

De 4 negorijen *Tremman*, *Kawileij*, *Kauditan* en *Kaima*, afdeeling *Kema*, hebben gezamenlijk ééne school, bestuurd door den goeroe *P. Pinankaän*. Op die school, welke te *Tremman* gevestigd is, ontvangen 160 kinderen der genoemde 4 negorijen, welke zeer digt bij elkander gelegen zijn, dagelijks onderwijs, hetwelk echter nu gestaakt was.

Het geheele getal kinderen in gezegde negorijen bedraagt 330.

De school wordt gehouden in het kerkgebouw, hetwelk eerstdaags door een nieuw lokaal zal vervangen worden, zullende dan de tegenwoordige kerk eeniglijk tot schoollokaal bestemd worden.

In de afdeeling *Kema* worden de genootschapsscholen bestuurd door den zendeling *F. Hartig*.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE KASSAR.

De 3 bij elkander gelegene negorijen *Kassar*, *Karegessan* en *Lambean* hebben ééne school, bestuurd door den goeroe *H. Paulus*,

Het getal schoolkinderen bedraagt 85. Het geheele getal kinderen in gezegde 3 negorijen beloopt 135.

Het schoolgebouw verkeert in goeden staat, en de kinderen komen goed ter school.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE TUMALUNTUNG.

De 4 negorijen *Tumaluntung*, *Paslaten*, *Tumopoh* en *Wangwier* hebben eene gemeenschappelijke school, bestuurd door

den goeroe *F. Rottu*, en tellende eene bevolking van 130 kinderen.

De school, gevestigd te *Tumaluntung*, wordt in het kerkgebouw gehouden, en de kinderen wonen gezet het onderwijs bij. Genoemd lokaal zal eerstdaags door een nieuw gebouw vervangen worden.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE TALAWAÄN.

De 2 negorijen *Talawaän* en *Mapanget* hebben almede slechts ééne school, bevolkt met 117 kinderen, en bestuurd door den goeroe *N. Pinontoan*.

Het schoolgebouw is gelegen in de kampong *Talawaän*.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE LAHIKIT.

De 3 negorijen *Lahikit*, *Matunkas* en *Teteij* hebben ééne school, bevolkt met 115 leerlingen, en bestuurd door den goeroe *J. Manumit*.

Hot schoolgebouw staat te *Lahikit*.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE SAWANGAN.

De beide negorijen *Sawangan* en *Tangarij* hebben ééne school, bevolkt met 86 leerlingen, van welke 82 Alfoersche en slechts 4 Christenkinderen, en bestuurd door den goeroe *H. Tonteij*.

Het schoolgebouw staat te *Sawangan* en zal eerlang vernieuwd worden.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE LILANG.

De genootschapsschool in *Lilang* telt 50 leerlingen, en wordt bestuurd door den goeroe *H. C. Sumampow*.

Het onderwijs was hier almede gestaakt.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE NEGRI-BAHROE.

Te *Negri-Bahroe*, afdeeling *Menado*, is de school des

genootschaps bevolkt met 54 Christenkinderen. Zij wordt bestuurd door den meester *J. Salomonsz.* De kinderen van de tot *Negri-Bahroe* behoorende kleine kampongs *Tonkejna* en *Timoho*, ontvangen almede op die school onderwijs.

De school was sedert eene maand gesloten, uithoofde der bovenbedoelde ziekte, waardoor de meeste leerlingen waren aangetast.

Het schoollokaal zag er slecht uit.

GENOOTSCHAPSSCHOOL TE BELANG.

De genootschapsschool te *Belang*, afdeeling *Belang*, wordt bestuurd door den meester *S. Pandeij*, en is bevolkt met 72 kinderen, onder welke slechts 4 Christenkinderen.

De meester is weinig bekwaam, doch ijverig in de betrachting van zijnen pligt.

Het schoollokaal, tevens kerk, is vrij goed.

INSTITUUT VOOR INLANDSCHE ONDERWIJZERS TE SONDER.

Ter hoofdplaats *Sonder*, distrikt *Sonder*, afdeeling *Amoerang*, bevindt zich sedert 7 maanden eene door den zendelingleeraar *M. Graafland* opgerigt en bestuurd instituut voor inlandsche onderwijzers, waarin zich thans 7 kweekelingen bevinden, die ten huize van den Heer *Graafland* wonen.

Met bijzonder veel vrucht en den gelukkigsten uitslag wordt het onderwijs door hem gegeven. Het lezen uit een gedeelte van het evangelie van MATTHEUS was uitmuntend, en de leerlingen begrepen het gelezene zeer goed en vlug. Zij zijn reeds aanvankelijk vrij wel bekend met het letterschrift naar de methode van *Gouka*. In de bijbelsche geschiedenis zijn zij goed geoefend, zoomede in de rekenkunde tot aan de toepassing der 4 hoofdregelen op het dagelijksch leven, de maten, munten en gewigten. In de theorie der muzijk en in de zangkunst zijn zij goed gevorderd, en vrij moeijelijke zangstukken voor twee stemmen worden zeer zuiver voorgedragen.

De Heer *Graafland* is ook voornemens zijnen kweekelingen de klankmethode volgens *Prinsen's* leerwijze eigen te maken, en heeft daartoe verschillende spel- en leesoefeningen vervaardigd.

Het aantal genootschapsscholen vermeerderde in 1854 met *vijf*, te weten: te *Kasoerattan*, *Baroekan*, *Lansot*, *Wanga* en *Silijen*.

Eene nieuwe negorijschool werd opgerigt te *Sendoek*.

De geheerscht hebbende epidemische ziekten zijn op het inlandsch Christelijk onderwijs van treurigen invloed geweest. Verscheidene scholen werden nagenoeg geheel ontvolkt, de meesten waren gedurende geruimen tijd gesloten.

Afgescheiden van deze verstorende en hoogst bedroevende omstandigheid, bestaan er echter redenen, om mede over het afgeloopen jaar ten aanzien van het onderwijs der inlandsche jeugd met de verkregene uitkomsten tevreden te zijn, vooral in aanmerking nemende de geringe en in vele opzigten nog gebrekkige middelen, waarmede gearbeid wordt.

Van den kant des bestuurs zoowel als van de zijde der zendelingen wordt voortgegaan het personeel der schoolmeesters van minder geschikten en onbekwamen te zuiveren.

De Hoofd-kommissie eindigt thans weder hare jaarlijksche taak met de betuiging, dat haar arbeid aanmerkelijk is verligt, door de belangstelling van het Gouvernement in eene zoo teedere aangelegenheid van algemeen en openbaar nut, en dat haar ijver is aangemoedigd door de vele gunstige Regerings-beschikkingen op hare voorstellen. Zij ontveinst het zich niet, dat steeds een uitgebreid veld voor haar open staat tot krachtige werkzaamheid en strenge inspanning; onder den zegen des Allerhoogsten hoopt zij bij de tegenwoordige aanzienlijke *uitbreiding* van het onderwijs, de *grondigheid* daarvan op den duur te bevorderen, tot welvaart en geluk van het opkomend geslacht.

Zij laat met vertrouwen aan het oordeel der Hooge Regering de beslissing over, in hoe verre zij ook weder dit jaar heeft medegewerkt, om het groote doel van alle onderwijs, de zedelijke beschaving en zuivere godsvrucht van den mensch, te naderen.

De Hoofd-kommissie van Onderwijs in Nederlandsch-Indie,

C. A. DE JONGH, *President*.

Ter ordonnantie van dezelve:

J. A. PATTIJN, *Sekretaris*.

BIJLAGEN.

Lett. **A.**

STAAT *aantoonende de zamenstelling der Hoofd- en Sub-kommissien van Onderwijs.*

HOOFD-KOMMISSIE VAN ONDERWIJS.

Mr. C. A. de Jongh, *President.*
A. H. W. Baron de Kock, *Vice-President.*
Mr. H. Merkus Willer,
J. C. Teengs,
E. A. Schill,
Mr. J. de Wal,
A. A. Th. Mounier,
G. Wassink,
C. G. von Dentsch,
} *Leden.*
J. A. Pattijn, *Sekretaris.*

SUB-KOMMISSIEN VAN ONDERWIJS.

BANTAM.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
De tijdelijke militaire kommandant,
J. C. le Conge,
} *Leden.*
De tijdelijke Sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

CHERIBON.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. A. Caspersz,
W. Bakhuis,
} *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der residentie, *Sekretaris.*

BUITENZORG.

De tijdelijke Assistent-Resident, *Voorzitter.*
Mr. J. H. Graaf van den Bosch,
J. F. Bik,
Dr. P. F. H. Fromberg,
Dr. J. H. Croockewit, } *Leden.*
De tijdelijke kommies, belast met de administratie van 's lands kas, *Sekretaris.*

TAGAL.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
C. van den Brink,
A. C. van Maarseveen, } *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

PEKALONGAN.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. C. Scharff,
H. B. Houtman, } *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

SAMARANG.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
H. van der Grinten,
F. C. van der Meer van Kuffeler,
Mr. J. J. Delbaere,
H. J. Morbotter,
De tijdelijke Assist.-Resid. van Salatiga,
Mr. H. A. des Amorie van der Hoeven, } *Leden.*
A. M. van Deinse, *Sekretaris,*

AMBARAWA.

De tijdelijke kontroleur,
» » militaire kommandant,
» » eerstaanwezende ingenieur, } *Leden.*

KADOE.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
F. T. M. van Maanen,
G. Voorsluis van Elk, } *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

POERWOREDJO.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
» » militaire kommandant,
L. Rijsendaal,
G. van Beest Holle, } *Leden.*
W. Milar,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

BANJOEMAAS.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
E. van de Velde,
J. W. van Barneveld, } *Leden.*
C. F. Philips,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

SOERAKARTA,

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. A. Wilkens,
Dr. W. Palmer van den Broek, } *Leden.*
A. van Davelaar,
De tijdelijke Sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

DJOKDJOKARTA.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. J. Bake,
J. F. Kramer,
Mr. J. E. de Klerk, } *Leden.*
G. Weijnschenck,
J. Helmers,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

MADIOEN.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
H. Fievez,
C. R. A. Hansen, } *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

KEDIRIE.

De tijdelijke Resident. *Voorzitter.*
J. J. Breijmann,
Jhr. Mr. A. van Alphen, } *Leden.*
De tijdelijke Assist.-Resid. van Ngrowo,
» » kommies op het Residentie-kantoor, *Sekretaris.*

JAPARA.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. van Es,
C. H. M. Rudolph, } *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

REMBANG.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. C G. Borwater,
F. Ketting Olivier, } *Leden.*
J. J. de Roock,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

SOERABAIJA.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
N. Moonen,
Mr. P. T. Filz,
N. Schrant,
Dr. P. L. Onnen,
H. de Bruin, } *Leden.*
De tijdelijke Assist.-Resid. van Grissee,
» » » » Madura,
» » » » Sumanap,
Mr. A. Mangelaar Meertens,

PASOEROEAN.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. F. Jacobs,
S. Beijers van der Vlugt,
W. L. Versteeg,
De tijdelijke Assist.Resid. van Malang,
P. L. de Gaaij Fortman,
G. J. Graichen,
} *Leden.*
S. van Deventer Jsz., *Lid* en *Sekretaris.*

BEZOEKIE.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
» » Assist.-Resid. van Probolingo,
Chs. Etty,
B. F. de Lange,
C. Terwogt,
J. H. Admiraal,
De tijdelijke Assistent-Resident van Panaroekan en Bondowosso,
J. D. Franssen van de Putte,
G. R. P. Umbgrove,
} *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

BANJOEWANGIE.

De tijdelijke Assistent-Resident, *Voorzitter.*
» » geneesheer,
J. C. Pieplenbosch,
} *Leden.*
De tijdelijke kommies op het bureau van den Assistent-Resident, *Sekretaris.*

AMBOINA.

De tijdelijke Assistent-Resident, *Voorzitter.*
B. N. J. Roskott,
J. K. Kam,
A. W. van Haeften,
} *Leden.*
De kommies ter gouvernements Sekretarie, *Sekretaris.*

BANDA.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter*.
M. Lantzius,
J. W. C. van Steeden, } *Leden*.
C. J. A. de Quaij,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris*.

TERNATE.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter*.
H. Coldenhoff,
M. D. van Duivenbode, } *Leden*.
J. E. Höveker,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris*.

MENADO.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter*.
E. D. L. Moreaux, } *Leden*.
H. J. Daniels,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris*.

MAKASSER.

De tijdelijke Gouverneur, *Voorzitter*.
F. Schenkhuizen,
C. van der Vrijhoef,
H. Marnstra,
B. F. Mathes, } *Leden*.
Mr. M. W. Scheltema,
A. W. Bethbeder,
J. Ch. Vetter,
De tijdelijke sekretaris van het Gouvernement, *Sekretaris*.

TIMOR.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter*.
J. M. Tielman,
H. C. G. Hansen, } *Leden*.
D. Tielman,
W. L. J. C. de Rochemont,
De tijdelijke kommies, belast met de administratie van 's lands kas, *Sekretaris*.

PADANG.

De tijdelijke Assistent-Resident, *Voorzitter.*
J. C. Fraissinet,
J. Lijnen,
J. L. van Gennep,
M. F. Reiche,
} *Leden.*
De tijdelijke 1ste kommies ter sekretarie van den Gouverneur ter Sumatra's Westkust, *Sekretaris.*

BENKOELEN.

De tijdelijke Assistent Resident, *Voorzitter.*
J. R. Lewis,
J. F. van der Loo,
} *Leden.*
F. W. K. Stobberingh, *Lid* en *Sekretaris.*

PALEMBANG.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
» » militaire kommandant,
» » Assistent-Resident,
} *Leden.*
J. Scheltema,
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

BANDJERMASIN.

De tijdelijke Resident, *Voorzitter.*
J. H. Barnstein,
J. H. van Erp,
} *Leden.*
De tijdelijke sekretaris der Residentie, *Sekretaris.*

AANTOONING *der veranderingen, welke onder het personeel bij de Gouvernements-scholen zijn voorgevallen, gedurende het jaar* 1854.

OVERLEDEN.

Geene.

MET VERLOF NAAR NEDERLAND.

Geene.

GEPENSIONEERD.

Geene.

AANGESTELD.

A. van Ooijen,	als onderwijzer aan de Gouvernements lagere school te *Banjoewangie*.
M. J. J. Op de Laeij,	als onderwijzer aan de Gouvernements lagere school te *Ternate*.
A. V. de Calonne,	als kweekeling aan de 3de school te *Samarang*.
T. Riesa,	als kweekeling te *Magelang*.
P. Vuurpijl,	» » » *Cheribon*.
J. B. Coffa,	» » » *Djokdjokarta*.
H. J. Hicks,	» » » *Pekalongan*.
W. A. H. Harbrink,	» » aan de 3de school te *Samarang*.
C. H. Coenraad,	als kweekeling te *Soerakarta*.

EERVOL ONTSLAGEN OF UIT DE DIENST GETREDEN.

J. Valette,	laatst onderwijzer aan de R. K. Weeshuisschool te *Samarang*.
J. A. Canter Visser,	laatst kweekeling te *Serang*.
A. Dom,	» » » *Djokdjokarto*.
J. H. Abell,	» waarn. kweekeling te *Magelang*.
J. C. Klein,	» kweekeling aan de 3de school te *Samarang*.
L. de Scheemaker,	» kweekeling te *Padang*.
P. Fisser,	» » » *Cheribon*.
P. Tromp,	» waarn. ondermeester te *Padang*.

ONTSLAGEN.

Geene.

NA TERUGKOMST VAN VERLOF UIT NEDERLAND OP WACHTGELD.

H. L. Rademaker,	laatst hoofd-onderwijzer aan de 1ste school te *Soerabaija*.
J. J. de Weijer,	laatst 3de onderwijzer aan de 1ste school te *Weltevreden*.

Lett. **C.**

NOMINATIVE STAAT *der op ultimo December 1854 in Gouvernements dienst zijnde Onderwijzers, Ondermeesters en Kweekelingen.*

ONDERWIJZERS.

Van welk jaar in dienst.	NAMEN.	Onderwijzersrang.	Betrekking onder ultimo December 1854.
1827	H. Soeters,	3de	Onderwijzer aan de school te Soerakarta.
1829	J. Wilkens,	2de	Hoofd-onderw. aan de 1ste school te Samarang.
1830	J. van der Tang,	2de	1ste onderw. aan de 1ste school te Soerabaija.
1832	H. W. C. de Roock,	2de	1ste » » » 2de » » »
1833	J. Ciebrant,	3de	2de » » »-school te Passoeroean.
1834	B. Andeweg,	2de	Hoofd-onderw. aan de 1ste school te Weltevreden.
1835	P. C. Mierop,	3de	2de onderwijzer aan de 2de school te Samarang.
1835	H. C. Dircks,	3de	Onderwijzer aan de school te Menado.
1836	J. Malasch,	3de	3de onderw. aan de 2de school te Weltevreden.
1837	D. C. de Bruin,	2de	1ste » tevens binnen-regent in het Protestantsche weeshuis te Samarang.
1838	W. Retgers,	2de	1ste onderw. aan de 2de school te Weltevreden.
1839	B. van der Kolk,	2de	1ste » » » 3de » » Samarang.
1840	C. Pieck,	2de	1ste » » » stads » » Batavia.
1840	C. H. Reijgers,	3de	2de » » » school te Soerakarta.
1841	R. Sleeswijk Veenstra,	2de	2de » » » 1ste school te Weltevreden.
1841	H. C. van Eijbergen,	2de	Onderwijzer aan de school te Amboina.
1841	J. L. A. Mierop,	3de	2de onderw. in het R. K. weeshuis te Samarang.
1841	G. F. R. Portier,	3de	3de » aan de 2de school te Soerabaija.
1843	P. van Geelen,	2de	1ste » » » school te Padang.
1843	F. W. S. von Staedel,	3de	3de » » » 1ste school te Weltevreden.
1844	H. R. van Heeckeren,	2de	2de » » » 2de » » »
1844	F. J. Klatt,	2de	1ste » » » 2de school te Samarang.
1844	J. C. Voorneman,	3de	Waarn. 2de onderwijzer in het Protestantsche weeshuis te Samarang.
1845	P. R. Marcks,	2de	Onderwijzer aan de school te Banda.

ONDERWIJZERS.

Van welk jaar in dienst.	NAMEN.	Onderwijzersrang.	Betrekking onder ultimo December 1854.
1845	P. Jansen,	3de	Onderwijzer aan de school te Benkoelen.
1845	H. van der Wulp,	3de	3de onderw. aan de 1ste school te Soerabaija.
1846	J. Oudhoff,	3de	2de » » » 3de » » Samarang.
1846	C. F. Sloot.	2de	2de » » » 1ste » » »
1846	F. Orth,	3de	4de » » » 2de » » Weltevreden.
1848	A. G. van Velthuijsen,	2de	Onderwijzer aan de school te Serang.
1848	W. Meijer,	2de	2de onderw. aan de 1ste school te Soerabaija.
1848	H. J. Scheffer,	3de	Onderwijzer aan de school te Kediri.
1848	A. van Oijen,	2de	» » » » » Banjoewangie
1849	A. van der Meijden,	2de	» » » » » Bevelpelatta
1849	P. C. van Ghert,	3de	1ste onderw. in het R. K. weeshuis te Samarang.
1849	H. Veuger Kuiper,	2de	1ste » aan de 1ste school te Makassar.
1849	H. L. le Bruyn,	3de	Onderwijzer » » school te Timor-Koepang.
1849	E. J. van der Linden,	3de	2de onderw. aan de Herv. weeshuisschool, wd. binnen-regent aan de R. K. weeshuisschool te Samarang.
1849	J. C. Stoltenbach,	3de	Onderwijzer aan de school te Probolingo.
1850	J. Schoonderbeek,	2de	1ste onderw. » » » » Pasoeroean.
1851	J. H. Retel,	2de	2de » » » stadsschool te Batavia.
1851	A. Cupærus,	2de	Onderwijzer aan de school te Cheribon.
1851	J. W. P. Rasens,	3de	» » » » » Tagal.
1851	J. W. Bille van den Dungen,	2de	» » » » » Malang.
1851	F. A. Corporaal,	2de	1ste onderw. » » 2de school te Makasser.
1851	S. C. van der Bent,	3de	Onderwijzer » » school te Grissee.
1252	W. Arends,	2de	» » » » » Pattie.
1852	H. Obertop,	2de	» » » » » Bandjermasin.
1852	L. van den Bor Sr.,	2de	» » » » » Buitenzorg.
1852	J. E. van der Wijk,	2de	» » » » » Pekalongan.
1852	J. L. Bloemhardt,	2de	» » » » » Poerworedjo.
1852	A. de Bruijn Mz.	2de	» » » » » Banjoemaas.
1852	J. van der Veer,	2de	» » » » » Rembang.
1852	W. Beerekamp,	2de	» » » » » Palembang.
1853	J. M. Roskopf,	2de	» » » » » Kadoe.
1853	L. van den Bor Jr.,	3de	2de onderw. » » 2de school te Soerabaija.
1853	B. A. Willems,	3de	2de » » » school te Padang.
1854	M. J. J. Op de Laeij.	3de	Onderwijzer » » » » Ternate.

In Nederland zijn bij Koninklijk besluit van den 10den Januarij en 22sten April 1854 No. 75 en 115, voor de dienst in Nederlandsch Oost-Indie benoemd tot onderwijzers der derde klasse:

J. A. Immink,
J. A. P. de Visser,
J. Kunst Jr. } 2de rang.
C. L. Plasberg. } Reeds geplaatst te Sumanap.
A. Kommissaris,
A. Reeders, } 3de rang.

ONDERMEESTERS.

Van welk jaar in dienst.	NAMEN.	Onderwijzersrang.	Betrekking onder ultimo December 1854.
1840	F. C. de Graaff.		Aan de 1ste school te Soerabaija.
1844	J. A. A. van Solingen.	3de	» » 1ste » » Makasser.
1844	J. A. Mierop,	3de	» » 3de » » Samarang.
1845	J. G. van der Geugten,	3de	» » Herv. weeshuisschool te Samarang.
1846	G. F. Seeman,	3de	» » school te Pasoeroean.
1847	J. H. Beer,	3de	» » 1ste school te Samarang.
1847	H. C. A. Cornelius,	3de	» » 2de » » »
1847	A. C. Winkler,		» » school te Menado.
1849	G. J. P. Canela,		» » » » Amboina.
1850	A. C. Pietersen,	3de	» » 2de school te Samarang.
1850	L. A. de la Croix,	3de	» » R. K. weeshuisschool te Samarang.
1850	L. E. Boijer,	3de	» » 1ste school te Samarang.
1850	J. J. W. Abel,	3de	» » school te Soerakarta.
1850	N. P. L. Boijer,	3de	» » 1ste school te Samarang.
1850	J. H. Toorop,	3de	» » Herv. weeshuisschool te Samarang.
1850	H. Burer,	3de	» » 2de school te Soerabaija.
1852	J. van der Meijden,	3de	» » stadsschool » Batavia.
1853	J. M. Halewijn,	3de	» » 2de school te Soerabaija.

In Nederland zijn bij besluit van den Minister van Kolonien van den 2den Maart 1854 lett. A. No. $^{2}/_{143}a$, voor de dienst in Nederlandsch Oost-Indie als onderderwijzers-kweekelingen van den 4den rang aangesteld.

W. Boers,	reeds geplaatst	te Poerworedjo.
J. A. C. Duríeux,	» »	» Serang.
D. P. Feikema,	» »	» Pekalongan.
L. G. van der Hoek,	» »	» Buitenzorg.
A. Klasing,	» »	» Tagal.
J. Leegstra,	» »	» Soerakarta.
C. Over de Linden Jr.,	» »	» Djokdjokarta.
H. Velu,	» »	» Rembang,
A. van Velsen,	» »	» Probolingo.
H. Vierdag,	» »	» Grissee.
F. L. de Vriese,	» »	» Padang.
R. Burg,	» »	» Banjoewangie.

KWEEKELINGEN.

P. Vuurpijl,	te Cheribon.
H. H. Willemse,	» Tagal,
P. J. Dubois,	» Pekalongan.
H. J. Hiks,	» »
W. H. M. Klein,	aan de 1ste school te Samarang.
P. H. Doeve,	» » 2de » » »
A. V. de Calonne,	» » 3de » » »
W. H. A. Harbrink,	» » 3de » » »
C. L. Koch,	» » Herv. weeshuisschool te Samarang.

KWEEKELINGEN.

D. de Vries Jz.,	aan de R. K. weeshuisschool te Samarang.
F. Daijers,	» » » » » »
F. J. de Calonne,	» » » » »
F. Riesa,	te Magelang.
E. A. Schultz,	» Poerworedjo.
C. H. Coenraad,	» Soerakarta.
J. B. Coffa,	» Djokdjokarta.
K. F. Rabé,	aan de 2de school te Soerabaija.
H. Garling,	te Grissee.
C. Fransz,	» Sumanap.
P. A. Robijn,	» Malang.
C. G. Godfried,	» Probolingo.
W. A. Vonk,	» Amboina.
J. H. H. de Bell,	» Banda.
G. Nitschke,	aan de 1ste school te Makasser.
A. A. J. Niels,	» » 2de » » »
H. Eman,	te Bandjermasin.
H. A. A. von Kotzau,	» Padang.

Lett. **D.**

STAAT *der Gouvernementsscholen onder ultimo December* 1854.

SCHOLEN.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienst doende			Getal leerlingen.		
	Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van het schoolgeld	Gratis..	Totaal.
JAVA.						
1ste lagere school te Weltevreden . . .	3	»	»	68	»	68
2de » » » » . . .	4	»	»	45	117	162
» » » Batavia	2	1	»	20	80	100
» » » Buitenzorg	1	1	»	24	13	37
» » » Serang	1	1	»	29	»	29
» » » Cheribon	1	»	1	11	20	31
» » » Tagal	1	1	1	26	»	26
» » » Pekalongan » . .	1	1	2	42	»	42
1ste » » » Samarang	2	3	1	105	5	110
2de » » » »	2	2	1	116	4	120
3de » » » » » . . .	2	1	2	»	135	135
Herv. weeshuis » » »	3	2	1	»	100	100
R. K. » » » »	2	1	3	»	165	165
Partikuliere school te Salatiga, waar, van Gouvernements wege, onderwijs aan de gratis leerlingen wordt gegeven	»	»	»	31	27	58
Lagere school te Magelang . . , . .	1	»	1	22	9	31
» » » Poerworedjo . , . .	1	1	1	32	33	65
» » » Banjoemaas	1	»	»	25	3	28
» » » Soerakarta	2	2	1	40	60	100
» » » Djokdjokarta	1	1	1	54	13	67
» » » Kedirie	1	»	»	13	6	19
» » » Pattie	1	»	»	8	8	16
Transportere	33	18	16	711	798	1509

SCHOLEN.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienst doende			Getal leerlingen.		
	Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van het schoolgeld	Gratis.	Totaal.
Per transport	38	18	16	711	798	1509
Lagere school te Rembang	1	1	»	23	»	23
1ste lagere school te Soerabaija . . .	3	1	»	86	»	86
2de » » » » . . .	3	2	1	93	150	243
Lagere school te Grissee	1	1	1	22	16	38
» » » Sumanap	1	»	1	14	23	37
» » » Pasoeroean	2	1	»	44	58	102
» » » Malang	1	»	1	8	20	28
» » » Probolingo	1	1	1	45	»	45
» » » Banjoewangie	1	1	»	14	15	29
BUITENBEZITTINGEN.						
Lagere school te Amboina	1	1	1	37	13	50
» » » Banda . . . . »	1	»	1	48	15	63
» » » Ternate	1	»	»	6	13	19
» » » Menado	1	1	»	69	12	81
1ste lagere school te Makassar . . .	1	1	1	30	»	30
2de » » » » . . .	1	»	1	25	60	85
Lagere school te Timor-Koepang . . .	1	»	»	15	14	29
» » » Padang	2	1	1	32	83	115
» » » Benkoelen	1	»	»	16	6	22
» » » Palembang	1	»	»	24	»	24
» » » Bandjermasin	1	»	1	12	22	34
» » » Riouw	»	»	»	»	10	10
SCHOLEN NOG NIET IN WERKING.						
Ambarawa, toegestaan in 1854. Madioen, » » 1852. Bezoekie, » » 1853. Bangkallang, de wederopening toegestaan in . . . 1854. Japara, geprojekteerd. — Doch zullen eerst in 1855 in werking komen.						
Totaal	59	30	27	1374	1328	2702

Lett **E.**

STAAT *der onder ultimo December* 1854 *aanwezige Partikuliere School-inrigtingen.*

SCHOOLINRIGTINGEN.	VAKKEN VAN ONDERWIJS.
Java.	
BATAVIA. Van den Heer *G. Verhulp,*	Lezen, schrijven, rekenen, wis-, natuur- en aardrijkskunde, geschiedenis, zedekunde, teekenen, muziek, zang en dans; benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
Van den Heer *P. Bastings,*	Voor de Fransche, Hoogduitsche, Latijnsche en Grieksche talen.
Van den Heer *G. F. Paulus,*	Lezen, schrijven en rekenen.
Van Mevr. de wed. *J. Nortier,*	Al hetgeen tot eene beschaafde opvoeding behoort en betrekking heeft tot het lager onderwijs, benevens de Fransche taal.
Mejufvr. *A. Gueux de Coudray,*	Idem voor de Fransche en Engelsche talen.
Mevr. *A. Klussmann* geb. *Wendt,*	Idem en de Nederduitsche, Fransche en Hoogduitsche talen.
Mevr. *Wolff* geb. *Kriesfeld,* Mevr. *de Looper* geb. *Brandt,* Parappatten weeshuisschool, Mejufvr. *Duyardin Prodrigo.*	Bewaar- of verzorgschoolhouderessen.
Partikulier onderwijzer te Meester Cornelis.	
B. A. Brassinga,	Voor de vakken van het lager Onderwijs.

SCHOOLINRIGTINGEN.	VAKKEN VAN ONDERWIJS.
Buitenzorg.	
Van den Heer Dr. *A. L. Gastman*,	Cijferkunst, stelkunst, aardrijkskunde, geschiedenis, benevens de Nederduitsche, Latijnsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
Mevr. *P. Hendriks*, geb. *Gasinjet*,	Bewaar- of verzorgschoolhouderesse.
Pekalongan.	
Mejufvr. *A. M. Crans*,	
SAMARANG. Mevr. de Wed. *Hachtman*, geb. *van der Eem*,	Lezen, schrijven, rekenen, taalkunde en vrouwelijke handwerken.
Mevr. *van Raden* geb. *van Leeuwen*,	Als voren, benevens de Fransche taal.
Mevr. *Ockerse*, geb. *Quignon*,	Als voren, benevens de Fransche en Engelsche talen.
Mevr. *Th. Jaspers*, geb. *de Raat*,	Als voren.
Mevr. *Mendes da Costa*, geb. *Roesing van Itersohn*,	Als voren, benevens de Fransche Engelsche en Hoogduitsche talen.
Mevr. de wed. *J. H. Catenius*, geb. *Frank*,	Als voren, benevens de Fransche en Hoogduitsche talen.
Mejufvr. *E. Muhlenfeldt*,	De vakken van het lager Onderwijs.
Van den Heer *A. Collings*,	Als voren en het Italiaansch, benevens de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
Bewaarschool van *J. P. Gartz*,	Eenige beginselen van het lager Onderwijs.
SALATIGA. Van den Heer *C. F. Behr*,	Gewoon lager Onderwijs.
Van Mevr. *L. W. Martherus*, geb. *Bestelmeijer*,	Als voren, benevens de Fransche taal en Teekenen.
Van Mevr. *M. E. W. Mispelblom Beijer*, geb. *Mertens*,	Als voren, benevens de Fransche en Engelsche talen.
Pattie (Japara.)	
Van Mejufvr. *C. J. C. Stolze*,	Gewoon lager Onderwijs.
SOERABAYA. Van den Heer *F. C. Willems*,	Als voren.
Van den Heer *C. Werner*,	Als voren.
Van Mejufvr. *A. de Sonnaville*,	Als voren en vrouwelijke handwerken.
Van Mevr. *H. S. W. Gersom*, geb. *de Vries*.	Als voren en de Fransche taal.
Van Mevr. de wed. *Steup*,	Als voren.
Van Mejufvr. *J. W. Enden*,	Bewaar- of verzorgschoolhouderessen.
Van Mejufvr. *B. E. Franken*,	
Van Mejufvr. *Azia van Timor*,	

SCHOOLINRIGTINGEN.	VAKKEN VAN ONDERWIJS.
Soerakarta.	
Partikuliere school van *M. J. Hanssens*,	
Madioen.	
Mevr. *E. H. Fleur*, geb. *Boeseken*,	Lager Onderwijs, de Fransche en Engelsche talen.
Buitenbezittingen.	
Herv. Weeshuisschool te Amboina.	Gewoon lager Onderwijs.
» » » Ternate,	
» » » Makasser,	
Van den Heer *Melchior* te Bima,	
» *Schutt* » Amoerang,	

BEGROOTING VAN 1854.

HOOFDSTUK V.

VIERDE AFDEELING.

UITGAVEN.

EEREDIENST, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, ONDERWIJS OF SCHOOLWEZEN.

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.	
BANTAM.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Indemniteit van huishuur aan idem	- 360	—
	Traktement aan een schoolbediende		
		f 1,560	—
BATAVIA.	*Sekretarie van de Hoofdkommissie van Onderwijs.*		
	Traktement aan een sekretaris	*f* 5,400	—
	Klerken	- 1,200	—
	Een boodschaplooper, personeel . . *f* 120:—	v. memorie.	
	1ste *lagere school te Weltevreden.*		
	Traktement aan eenen hoofd-onderwijzer . . .	*f* 4,200	—
	» » » 2den onderwijzer . . .	- 2,400	—
	» » » 3den » . . .	- 1,300	—
	Indemniteit van huishuur aan den 3den onderwijzer	- 600	—
	Traktement aan 2 schoolbedienden		
	Voor het schoonhouden van het schoolerf . .		
	2de *lagere school te Weltevreden.*		
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .	- 3,000	—
	» » » 2den » . . .	- 2,400	—
	» » » 3den » . . .	- 1,500	—
	» » » 4den » . . .	v. memorie.	
	Imdemniteit van huishuur aan den 3den onderwijzer	- 600	—
	Traktement aan 2 schoolbedienden		
	Voor het schoonhouden van het schoolerf . .		
	Stadsschool te Batavia.		
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer *f* 2400:—		
	» » » 2den » - 1500:—		
	Indemniteit van huishuur aan den 1sten onderwijzer . . . . . - 600:—		
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer . . . . . - 360:—		
	Transportere . . . *f* 4860:—	- 23,100	—

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
				Besluit 24 November 1849 No. 19.
				Resolutie 24 September 1832 No. 25.
				Besluit 17 Januarij 1850 No. 4.
f 60	—			Resolutie 24 September 1832 No. 25.
				Besluit 17 Januarij 1850 No. 4.
				Besluit 7 Augustus 1841 No. 2 en staatsblad 1850 No. 1.
				Besluit 13 Julij 1847 No. 10 en staatsblad 1850 No. 1.
				Besluit 22 April 1851 No. 17, te bestrijden uit de som in het algemeen onder dit hoofd geraamd.
				Besluit 19 Mei 1849 No. 6.
				Besluit 19 Mei 1849 No. 6 en staatsblad 1850 No. 1.
- 100	—			Resolutie 30 Junij 1829 No. 13 en staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
- 40	—			
				Besluit 19 Mei 1849 No. 6.
				Besluit 13 September 1851 No. 1, te bestrijden uit de *f* 500,000 van het XIII hoofdstuk.
				Besluit 19 Mei 1849 No. 6 en staatsblad 1850 No. 1.
- 100	—			Resolutie 30 Junij 1829 No. 13 en staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
- 40	—			
				Besluit 13 April 1852 No. 2, te bestrijden uit de *f* 500,000 van het XIII hoofdstuk.
f 340	—			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.	
	Per transport . . . *f* 4,860:—	*f* 23,001	—
	Waarvan kan worden uitgetrokken - 2,100:—	- 2,100	—
	en het overig personeel . . . . *f* 2,760:—	v. memorie.	
	Schoolbediende		
	Partikuliere schoolinrigting te Tankee (Batavia.)		
	Traktement aan eenen leermeester	*f* 120	—
		f 25,320	—
BUITENZORG.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1.200	—
	Indemniteit van huishuur aan den onderwijzer .	- 360	—
	Traktement aan een bediende voor de school .		
	Traktement aan eenen 1sten schoolmeester te *Depok*	- 300	—
	Traktement aan eenen 2den schoolmeester te *Depok*	- 120	—
	Toelage aan den 1sten schoolmeester te *Depok*. *Laurens*, à *f* 17 's maands . . . *f* 204:—	v. memorie.	
		f 1,930	—
CHERIBON.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Huishuur aan denzelven à *f* 30 's maands . .	- 360	—
	Traktement aan een vasten boedjang à *f* 5 's maands		
		f 1,560	—
TAGAL.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 300	—
	Traktement aan een bediende		
	Huur van een schoollokaal		
		f 1,200	—
PEKALONGAN.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Wegens huur van een schoollokaal en van eene woning van den onderwijzer te zamen , . .		
	Traktement aan een bediende.		
		f 1,200	—

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
-	340 —			
-	100 —			
-	100 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Besluit 18 September 1820 No. 6 en Staatsblad 1850 No. 1.
f	540 —			
				Besluit 27 Augustus 1849 No. 27 en 29 Juny 1850 No. 20.
				Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f	60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25, Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Besluit 10 Junij 1852 No. 5.
				Resolutie 1 Januarij 1836 No. 3, Besluit 29 January 1839 No. 8, Staatsblad 1850 No. 1, te bestrijden uit het XII hoofdstuk «dagelyksche onvoorziene uitgaven.»
f	60 —			
				Resolutie 10 Maart 1832 No. 11.
				» 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f	60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsbladen 1846 No. 12 en 1852 No. 1.
f	60 —			
				Resolutie 20 April 1832 No. 19 en Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
f	60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No.
-	300 —			Besluit 13 December 1845 No. 14 en Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
f	360 —			
				Resolutie 5 Februarij 1831 No. 13.
f	600 —	. . .		Besluit 1 Augustus 1842 No. 4 en Staatsblad 1850 No. 1.
-	60 —			Besolutien 24 September 1832 No. 52 art. 52
f	660 —			Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.
KADOE.	Traktement aan een onderwijzer	*f* 1,200 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 360 —
	Traktement aan een bediende	
		f 1,560 —
SAMARANG.	*Bij de Gouvernements* 1ste *lagere school.*	
	Traktement aan eenen hoofd-onderwijzer *f* 3,600:—	
	» » » 2den » - 1,800:—	
	Indemniteit van huishuur aan den hoofd-onderwijzer	- 600 —
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer	- 360 —
	Traktement aan twee schoolbedienden . . , .	
	Bij de Gouvernements 2de *lagere school.*	
	Traktement aan een 1sten onderwijzer *f* 2.400:—	
	» » » 2den » - 1,500:—	
	Indemniteit van huishuur aan den 1sten onderwijzer	- 600 —
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer	- 360 —
	Traktement aan 2 schoolbedienden . , . , .	
	Bij de 3de *Gouvernements lagere school.*	
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer *f* 2,400:—	
	» » » 2den » - 1,500:—	
	Indemniteit van huishuur aan den 1sten onderwijzer	- 600 —
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer	- 360 —
	f 13,200:—	
	Hiervan kan worden uitgetrokken hetgeen bij de begrooting van 1850 wegens traktement aan de onderwijzers bij de lagere school werkzaam ad - 7,500:—	- 7,500 —
	en de resterende . . . . . *f* 5,700:—	v. memorie.
	Per transport	*f* 10,380 —

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
				Besluit 14 Augustus 1848 No. 50 en 24 November 1849 No. 19. Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 60	—			Resolutie 24 September 1832 No. 25, Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
f 60	—			
				Staatsblad 1850 No. 1 en besluit 4 September 1850 No. 10.
f 160	—			Resolutie 5 Junij 1830 No. 29 en Staatsblad 1850 No. 1.
				Staatsblad 1850 No. 1 en besluit 4 September 1850 No. 10.
- 120	—			Besluiten 20 Junij 1843 No. 1*a*, 13 Maart 1849 No. 9 en Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Staatsblad 1850 No. 1 en besluit 10 September 1850 No. 10.
				Besluiten 30 Mei 1828 No. 17, 18 Augustus 1838 No. 1 en 12 September 1838 No. 5. Besluit 4 September 1850 No. 10, te bestrijden uit de *f* 500,000 buitengewoon om vast te worden voorgedragen,
f 280	—			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.			In Personeel.	
	Per transport			*f*	10.380 —
	In het weeshuis der Hervormde gemeente.				
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .			-	1,800 —
	» » » 2den » . . .			-	1,200 —
	Indemniteit van huishuur aan den 1sten onderwijzer			-	360 —
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer			-	360 —
	In het weeshuis der R. K. gemeente.				
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .			-	1,800 —
	» » » 2den » . . .			-	1,200 —
	Indemniteit van huishuur aan den 1sten onderwijzer			-	360 —
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer			-	360 —
	Toelage aan eenen partikulieren onderwijzer te *Salatiga*			-	1,200 —
				f	19,020 —
		Personeel.	Materieel.		
SOERAKARTA.	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer .			*f*	1,800 —
	Traktement aan eenen 2den onderwijzer .			-	1,200 —
	Huur van een schoolgebouw, tevens bestemd tot onderwijzers woning				
	Indemniteit van huishuur aan den 2den onderwijzer , . .			-	360 —
	Traktement aan eenen bediende				
	Traktement aan twee inlandsche geleerden, toegevoegd aan den Heer *Gericke* . . .			-	1,200 —
	Transportere . .			*f*	4,560 —

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
f 230 —			Besluit 3 Augustus 1849 No. 3. » 18 November 1850 No. 22. » 3 Augustus 1849 No. 3 en Staatsblad 1850 No. 1,
			Besluiten 3 Augustus 1849 No. 3 en 18 November 1850 No. 22. Besluit 3 Augustus 1849 No. 3 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Besluit 5 Augustus 1851 No. 10.
f 230 —			
			Resolutie 10 Junij 1835 No. 4.
			Besluit 13 Mei 1841 No. 42 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Besluit 24 Junij 1846 No. 5 en Staatsblad 1850 No. 1.
1,200 —			Besluit 24 Junij 1846 No. 5 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Besluit 13 Mei 1841 No. 42 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en
60 —			Staatsblad 1850 No. 1.
			Resolutie 11 Oktober 1831 No. 4.
f 1,260 —			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	Personeel.	Materieel.	In Personeel.
	Per transport .			f 4,560 —
	Verhooging aan *Radin Pandjie Poespo Wilogo*	f 600 —		
	Traktement aan *A. B. Cohen Stuart* . . .	- 4,800 —		
	Gedeeltelijk traktement aan den translateur *C. F. Winter Sr.* . . .	- 5,400 —		
	Traktement aan *J. A. Wilkens*	- 7,200 —		
	Traktement aan den elève translateur *C. F. Winter Jr.*	- 1,800 —		
	Verhooging aan denzelven	- 600 —		
	Inschrijving op de maandwerken *Journal Asiatique* en *Asiatic Society of Bengal.*		f 71	
		f 20,400 —	f 71 —	v. memorie.
	Kweekschool tot opleiding van Inlandsche Onderwijzers op Java.			
	Traktement aan een hoofd-onderwijzer . .	f 3,000 —		
	Traktement aan een 2den onderwijzer . . .	- 2,000 —		
	Traktement aan een hulp-onderwijzer	- 600 —		
		f 5,600 —		v. memorie.
				- 4,560 —
DJOKJOKARTA.	Traktement aan een schoolonderwijzer . . .			- 1,800 —
	» » » bediende			
	Aan indemniteit van huishuur aan den onderwijzer			- 360 —
				- 2,160 —

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
f 1,260 —			Besluit 16 Junij 1845 No. 21, 24 Oktober 1846 No. 7 en 21 Januarij 1848 No. 1*a*.
			Besluit 12 Julij 1847 No. 5*a*, 20 November 1850 No. 9 en 9 December 1851 No. 15.
			Besluit 19 Jan. 1844 No. 9, 25 Junij 1844 No. 9, 21 Jan. 1848 No. 1a, de overige *f* 2,400 's jaars worden bestreden uit het traktement van een translateur onder algemeen bestuur uitgetrokken.
			Besluit 12 Februarij 1851 No. 2 en 1 April 1851 No. 6; Apost. disp. 17 Mei 1851 No. V.
			Besluit 19 Januarij 1844 No. 9, 25 Junij 1844 No. 9 en 21 Januarij 1848 No. 1*a*.
			Besluit 31 December 1847 No. 3 en 21 Januarij 1848 No. 1*a*.
			Besluit 31 Mei 1845 No. 1 en 21 Januarij 1848 No. 1*a*.
			Te bestrijden uit het XIIde hoofdstuk « onvoorziene uitgaven. »
			Besluit 30 Augustus 1851 No. 1 en 10 September 1851 No. 2. Aan deze beide betrekkingen zijn periodieke traktementsverhoogingen verbonden.
			Besluit 7 November 1851 No. 2.
f 1,260 —			Te bestrijden uit de som van - 25,000:— in het algemeen uitgetrokken voor de oprigting van scholen onder de Javanen.
- 60 —			Resolutie 10 Junij 1835 No. 4.
			» 24 September 1832 No. 25 en Staatsbladen 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.
JAPARA.	Traktement aan eenen onderwijzer te *Pattie* .	*f* 1,200 —
		f 1,200 —
REMBANG.	Traktement aan een schoolonderwijzer . . .	*f* 1,200 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 360 —
	Traktement aan een bediende	
		f 1,560 —
BAGELEN.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200 —
	Huishuur voor denzelven	- 360 —
	Traktement aan een schoolbediende . . .	
		f 1,560 —
MADIOEN.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200 —
	Voor huishuur	- 360 —
		f 1,560 —
KEDIRIE.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200 —
	» » » bediende	
		f 1,200 —
SOERABAYA.	*Eerste Gouvernements lagere school*	
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .	*f* 3,600 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 720 —
	Traktement aan eenen 2den onderwijzer . . .	- 1,800 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 480 —
	Traktement aan eenen 3den onderwijzer . . .	- 1,500 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 480 —
	Traktement aan een schoolbediende	
	Tweede Gouvernements lagere school.	
	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .	- 2,400 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 600 —
	Transportere	*f* 11,580 —

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
			Gouvernements renvooi 1 September 1852 No. 10707.
			Resolutie 27 Februarij 1832 No. 12 en Staatsblad 1834 No. 48.
			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1855 No. 1.
f 60 —			
			Besluit 14 Augustus 1843 No. 50 en 24 November 1849 No. 19.
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 60 —			
			Besluit 25 Mei 1852 No. 7.
f 60 —			Besluit 29 Junij 1850 No. 20.
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
			Besluit 2 September 1849 No. 37.
			» 2 » 1849 » 37 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Idem.
			Idem.
			Besluit 2 September 1849 No. 37.
			» 2 » 1849 » 37 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 30 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25, 23 Oktober 1832 No. 2 en Staatsblad 1850 No. 1
			Resolutie 2 September 1849 No. 37.
			» 2 » 1849 » 37 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 30 —			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.
	Per transport	*f* 11,530 —
	Traktement aan eenen 2den onderwijzer . . .	- 1.500 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 360 —
	Traktement aan een schoolbediende	
	Traktement aan eenen 3den onderwijzer *f* 1,200:—	
	Indemniteit van huishuur aan denzelven - 360:—	
	f 1,560:—	v. memorie.
	Personele toelage van *f* 50 's maands aan den 2den onderwijzer bij de 1ste Gouvernements lagere school *R. Sleeswijk Veenstra* à *f* 600:—	v. memorie.
	Afdeeling Grissee.	
	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1.200 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 360 —
	Wegens huur van een schoollokaal.	
	Traktement aan een schoolbediende	
	Afdeeling Madura.	
	Traktement aan eenen onderwijzer	- 960 —
	Afdeeling Sumanap.	
	Traktement aan eenen onderwijzer	- 1,200 —
	» » » schoolbediende	
		f 17,160 —
PASOEROEAN.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,800 —
	» » » schoolbediende	
	Indemniteit van huishuur aan den onderwijzer .	- 360 —
	Traktement aan eenen onderwijzer te *Malang* .	- 1,200 —
		f 3,360 —
BEZOEKIE.	Traktement aan eenen onderwijzer te *Probolingo* .	*f* 1,200 —
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . . .	- 360 —
	Traktement aan een schoolbediende	
		f 1,560 —

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
ndie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
f	80 —			
				Besluit 2 September 1849 No. 37.
				» 2 » 1849 » 37 en Staatsblad 1850 No. 1.
-	80 —			Resolutien 24 September 1832 No. 25 en 23 Oktober 1832 No. 2 en Staatsblad 1850 No. 1.
				Besluit 8 Mei 1853 No. 7, te bestrijden uit de *f* 500,000 van het XIII hoofdstuk.
				Besluit 2 September 1849 No. 37, om te worden bestreden in het algemeen onder dit hoofd geraamd.
				Resolutie 17 Februarij 1832 No. 12 en Staatsblad 1834 No. 48.
-	120 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
-	60 —			Idem.
				Resolutie 24 September 1832 No. 25, Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Resolutie 3 September 1833 No. 17.
				Resolutie 8 Junij 1836 No. 4.
-	60 —			» 24 September 1832 No. 25 en
f	400 —			Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Resolutie 10 Junij 1855 No. 4.
f	60 —			» 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
				Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
				Besluit 10 Junij 1852 No. 5.
f	60 —			
				Besluit 29 Junij 1850 No. 20.
				Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f	60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en
f	60 —			Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.	
BANJOEWANGIE.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
		f 1,200	—
AMBOINA.	*Lagere school te Amboina.*		
	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 2,400	—
	» » » schoolbediende		
	Indemniteit voor huishuur aan den onderwijzer	- 360	—
	Huur van een schoollokaal		
	Maleische school te Amboina.		
	Traktement aan eenen opperschoolmeester à *f* 32 's maands	- 384	—
	Traktement aan twee opperschoolmeesters à *f* 16 's maands ieder	- 384	—
	Traktement aan zeven schoolmeesters der 1ste klasse, à *f* 14 ieder 's maands	- 1,176	—
	Traktement aan zeventien schoolmeesters der 2de klasse, à *f* 12 ieder 's maands	- 2,448	—
	Traktement aan een-en-twintig schoolmeesters der 3de klasse, à *f* 10 ieder 's maands . .	- 2,520	—
	Traktement aan twaalf schoolmeesters der 4de klasse, à *f* 8 ieder 's maands	- 1,152	—
	Traktement aan twee omloopende schoolmeesters, à *f* 6 ieder 's maands	- 144	—
	Traktement aan de inlandsche schoolmeesters op de Z. en O. en Z. W. eilanden	- 1,440	—
	Toelage aan den Heer *B. N. J. Roskott*, als Opziener over de inlandsche scholen in het ressort van *Amboina* . , . . *f* 1,200;—	v. memorie.	
		f 12,408	—
BANDA.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 2,400	—
	» » » schoolbediende		
	Indemniteit voor huishuur aan den onderwijzer .	- 600	—
	Traktement aan twee inlandsche schoolmeesters, à *f* 12 ieder 's maands	- 288	—
		f 3,288	—
TERNATE.	*Lagere school te Ternate.*		
	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Transporteere	*f* 1,200	—

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
idie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
			Besluit 10 Junij 1852 No. 5.
			Besluit 29 Augustus 1827 No. 18.
95			Resolutie 23 Oktober 1833 No. 2 en Staatsblad 1850 No. 1.
360 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
			Besluiten 15 Mei 1852 No. 3 en 10 Junij 1852 No. 5.
			Resolutie 22 Januarij 1835 No. 15.
f 455 —			Besluit 27 Februarij 1852 No. 1. Te bestrijden uit de f 500,000 van het XIII hoofdstuk.
f 60 —			Besluit 29 Augustus 1827 No. 18. Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1. Besluit 22 April 1841 No. 1 en Staatsblad 1850 No. 1. Besluit 22 Mei 1828 No. 4.
f 60 —	. . .	. . .	
	. . .		Resolutie 19 Augustus 1834 No. 9.

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	I Personeel.	
	Per transport	*f*	1,200 -
	Een boedjang bij de school te *Ternate* . . .		
	Voor huishuur aan den onderwijzer	-	360 -
	Maleische scholen te Ternate en Batchian.		
	Traktement aan een 1sten inlandschen onderwijzer te *Ternate*	-	420 -
	Traktement aan een 2den inlandschen onderwijzer te *Ternate*	-	300 -
	Traktement aan een 3den inlandschen onderwijzer te *Ternate*	-	120 -
	Traktement aan een inlandschen onderwijzer te *Batchian*	-	240 -
	Voor schoolbehoeften enz. voor beide scholen .		
		f	2,640 -
MENADO.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f*	1,200 -
	Indemniteit van huishuur aan denzelven . .	-	360 -
	Traktement aan een schoolbediende		
	Maleische school te Menado.		
	Traktement aan vijf inlandsche schoolmeesters, à *f* 8:40 ieder 's maands	-	500 -
	Traktement aan drie inlandsche schoolmeesters, à *f* 6:80 ieder 's maands	-	240 -
	Traktement aan acht inlandsche schoolmeesters à *f* 4:20 ieder 's maands	-	400 -
	Voor de opleiding van inlandsche schoolmeesters	-	500 -
	Te Gorontalo.		
	Traktement aan eenen inlandschen schoolmeester	-	144 -
		f	3,344 -
TIMOR.	Traktement aan eenen onderwijzer bij de lagere school	*f*	1,200 -
	Huishuur voor denzelven	-	360 -
	Voor schrijfbehoeften		
	Traktement aan een schoolmeester	-	360 -
		f	1,920 -

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25, Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1. Staatsblad 1850 No. 1.
» 150 —			Besluit 10 Junij 1852 No 5, Gouvernements vervoi 20 Augustus 1852 No. 9366.
f 210 —			
			Resolutie 8 Junij 1836 No. 4.
			» 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25, Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
			Resolutie 9 Februarij 1830 No. 4 en Staatsblad 1846 No. 12.
			Besluit 8 July 1846 No. 1 en Staatsblad 1846 No. 12.
			Besluit 10 Junij 1852 No. 5.
f 60 —			
			Besluit 19 Julij 1849 No. 13.
			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 25 —			Circulaire Direkteur-Generaal van Financien, dd 13 Maart 1851 No. 1674 en Staatsblad 1850 No. 1.
f 25 —			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.	
MAKASSAR.	1ste *lagere school.*		
	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,300	—
	Huishuur aan denzelven	- 360	—
	Traktement aan een bediende der school . .		
	Huur van het schoollokaal		
	2de *lagere school.*		
	Traktement aan eenen onderwijzer	- 1,200	—
	Huur van het schoollokaal en onderwijzers woning		
	Traktement aan een bediende der school *f* 60:—	v. memorie.	
		f 3 360	—
ZUID- EN OOSTER-AFDEELING VAN BORNEO.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	» » » schoolbediende		
	Huishuur aan den onderwijzer	- 360	—
	Indemniteit voor schrijfbehoeften		
	Traktement aan vijf Daijaksche leermeesters of goeroe's . . . . . *f* 360:—	v. memorie.	
		f 1.560	—
RIOUW.	Voor het onderwijs aan kinderen van Europeanen .	*f* 600	—
	Lagere school.		
SUMATRA'S WESTKUST.	Traktement aan eenen 1sten onderwijzer . . .	*f* 2,400	—
	» » » 2den » *f* 1,200:—		
	Huishuur aan denzelven . . . . - 360:—		
	f 1,560:—	v. memorie.	
	Traktement aan een schoolbediende		
	Indemniteit voor schrijfbehoeften		
	Maleische school.		
	Voor eene te *Padang* op te rigten school voor Maleijers	*f* 840	—
		f 3,240	—

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
				Besluit 23 Februarij 1832 No. 3.
				» 19 December 1851 No. 7.
f	60 —			
-	720 —			» 23 Februarij 1832 » 3.
				» 23 » 1832 » 3.
c	720 —			» 23 » 1832 » 3.
				Besluit 19 Dec. 1851 No. 7, voorloopig te bestryden uit de f 500,000 buitengewoon om als vast te worden voorgedragen.
f	1.500 —			
				Besluit 10 Februarij 1849 No. 15 en 21 November 1849 No. 13.
f	60 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
-	88 —			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
				Besluiten 11 Dec. 1849 No. 13 en 3 Februarij 1850 No. 34. om te worden bestreden uit de f 500,000 van het XIII hoofdstuk, om als vast te worden voorgedragen.
f	148 —			
				Besluit 4 Maart 1850 No. 7.
				Besluit 29 November 1826 No. 1.
				Besluit 8 Mei 1853 No. 7, te bestryden uit de f 500,000 voor het XIII hoofdstuk.
f	120 —			Resolutie 23 Oktober 1833 No. 2 en Staatsblad 1850 No. 1.
-	125 —			Besluit 14 November 1836 No. 2 en Staatsblad 1850 No. 1.
				Missive Algemeene Sekretaris 23 Augustus 1852 No. 2359.
f	245 —			

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.	
BENKOELEN.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,800	—
	Huishuur aan denzelven	- 480	—
	Traktement aan een boedjang		
		f 2,280	—
PALEMBANG.	Traktement aan eenen onderwijzer	*f* 1,200	—
	Indemniteit voor huishuur aan denzelven . .	- 360	—
		f 1,560	—
IN HET ALGEMEEN.	Tot oprigting van scholen onder de Javanen, voornamelijk bestemd tot opleiding van inlandsche ambtenaren	*f* 20,000	—
	Maximum bedrag der traktementen, welke volgens de bestaande verordeningen voor 's lands scholen, voor de bedieningen van ondermeesters en kweekelingen bepaald zijn *f* 52,560:		
	Waarvan voor de werkelijke behoeften geraamd wordt benoodigd te zijn voor 1854	- 27,044	—
	Voor 5 en 10jarige traktementsverhooging aan de onderwijzers, aandeel der onderwijzers in de schoolgelden en betaalde toelagen . . .	- 37,500	—
	Voor schrijfbehoeften, boeken, schoolmeubelen en transport van goederen en boeken . . .		
	Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de akademie te te *Delft*		
		f 84,544	

UITGAVEN.			*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.	In Nederland.		
Materieel.	Personeel.	Materieel.	
			Besluit 27 April 1827 No. 8. Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1850 No. 1.
- 60|—			Resolutie 24 September 1832 No. 25 en Staatsblad 1846 No. 12 en 1850 No. 1.
f 60|—			
			Besluit 25 Mei 1852 No. 6.
f 5,000|—			Besluit 13 Maart 1849 No. 5.
			Besluit 16 November 1851 No. 5.
- 9,000|—			
	f 10,000|—		Kabinets-missive 19 Februarij 1848 No. 1a.
- 14.000|—	*f* 10.000|—		

RESIDENTIEN.	OMSCHRIJVING DER POSTEN.	In Personeel.
	REKAPITULATIE.	
	BANTAM	ƒ 1,560 —
	BATAVIA	- 25,320 —
	BUITENZORG	- 1,980 —
	CHERIBON	- 1,560 —
	TAGAL	- 1,500 —
	PEKALONGAN	- 1,200 —
	KADOE	- 1,560 —
	SAMARANG	- 19,020 —
	SOERAKARTA	- 4,560 —
	DJOKJOKARTA	- 2,160 —
	JAPARA	- 1,200 —
	REMBANG	- 1,560 —
	BAGELEN	- 1,560 —
	MADIOEN	- 1,560 —
	KEDIRIE	- 1,200 —
	SOERABAYA	- 17,160 —
	PASOEROEAN	- 3,360 —
	BEZOEKIE	- 1,560 —
	BANJOEWANGIE	- 1,200 —
	AMBOINA	- 12,408 —
	BANDA	- 3,288 —
	TERNATE	- 2,640 —
	MENADO	- 3,343 —
	TIMOR	- 1,920 —
	MAKASSAR	- 3,360 —
	ZUID- EN OOSTER-AFDEELING VAN BORNEO	- 1,560 —
	RIOUW	- 600 —
	SUMATRA'S WESTKUST	- 3,240 —
	BENKOELEN	- 1,560 —
	PALEMBANG	- 2,280 —
	IN HET ALGEMEEN	- 84,514 —
		ƒ 211,524 —

UITGAVEN.				*Aanmerkingen en aanhaling der besluiten waarop de posten gegrond zijn.*
Indie.		In Nederland.		
Materieel.		Personeel.	Materieel.	
f 60	—			
- 330	—			
- 60	—			
- 60	—			
- 360	—			
- 660	—			
- 60	—			
- 280	—			
- 1,260	—			
- 60	—			
- 60	—			
- 60	—			
- 60	—			
- 400	—			
- 60	—			
. 60	—			
- 455	—			
- 60	—			
- 210	—			
- 60	—			
- 25	—			
- 1,500	—			
- 143	—			
- 243	—			
- 60	—			
- 14,000	—			
f 20,703	—			

STAAT *der Inlandsche Christenscholen op het eiland* Amboina, *op ultimo December* 1854.

NAAM VAN HET EILAND.	NAAM DER NEGORIJ.	Aantal schoolplichtige kinderen.	NAAM VAN DEN ONDERWIJZER.	Klasse tot welke de Onderwijzer behoort.
Amboina.			P. F. Soselisa.	Opperschoolm.
1	Nussanive.	190	C. L. Huwae.	1ste klasse.
2	Groot Hative.	170	J. J. Latumahina.	1ste »
3	Soja boven.	20	S. H. Patty.	4de »
4	Hatalaj.	82	L. P. Talahatu.	3de »
5	Nakoe.	77	W. Noya.	3de »
6	Kilang.	93	S. J. Kajadoe.	2de »
7	Ema.	117	A. S. Makatita.	2de »
8	Hukurila.	22	M. P. Latuasan.	3de »
9	Leaharj.	62	J. Latuheru.	3de »
10	Rutong.	45	J. L. Maitimoe.	3de »
11	Hutumurij.	194	H. P. Matumapelwa.	4de »
12	Galala.	56	J. da Costa.	In dienst van het zendel. gen.
13	Rumatiga.	32	A. L. Souhoka.	3de klasse.
14	Pokka.	24	J. Manusama.	In dienst van het zendel. gen.
15	Wayheroe.	32	J. Tanamal.	Idem.
16	Lata.	69	J. Pattiselanno.	—
17	Passo.	38	P. Pastora.	1ste klasse.
18	Sulj.	120	J. A. Siwaletta.	3de »
19	Tial.	15	J. L. Nanlohy.	4de »
20	Waaj. (2 scholen.)	132	D. Leihitoe.	3de »
		120	P. R. Hukum.	In dienst van het zendel. gen.
21	Amahusuw.	129	E. Soumokil.	2de klasse.
22	Halong.	53	J. M. Tallane.	4de »
23	Mardika.	67	P. P. Risakotta	4de »
	Transportere	1964		

NAAM VAN HET EILAND.		NAAM DER NEGORIJ.	Aantal schoolplichtige kinderen.	NAAM VAN DEN ONDERWIJZER.	Klasse tot welke de Onderwijzer behoort.
		Per transport	1964		
	24	Hatu.	48	S. J. Korputij.	2de klasse.
	25	Liliboij.	109	P. D. Lilipalij.	4de »
	26	Alang (2 scholen.)	123	D. J. Manupassa.	1ste »
			129	Z. A. Latumanuweij.	—
	27	Larike.	19	P. A. Lalopua.	2de »
	28	Hila.	16	M. Tehupeorij.	2de »
Saparoea.				C. J. Nanlohij.	Omloopende schoolmeester.
	29	Saparoea en Tiouw.	212	J. H. Nanlohij.	Opperschoolm.
	30	Poorto.	111	L. J. Wattimena.	3de klasse.
	31	Haria.	253	A. A. Mustamu.	3de »
	32	Papera.	147	S. M. Hukom.	3de »
	33	Booij.	134	D. Lokollo.	3de »
	34	Sirrij-Sorrij.	142	S. Floris.	2de »
	35	Ulath.	172	J. P. Ruhulesin.	4de »
	36	Ouw.	231	J. Kuhuwael.	1ste »
	37	Itawaka.	132	P. Latupeirisa.	2de »
	38	Nolloth.	212	J. H. Mustamu.	4de »
	39	Ihamahu.	220	J. H. Pattiwael.	3de »
	40	Tohaha.	228	M. S. Nahumurij.	2de »
Haroekoe.				S. Sarimanela.	Omloopende schoolmeester.
	41	Harockoe en Sameth.	204	C. M. Haullussij.	Opperschoolm.
	42	Oma.	136	A. Soplanit.	4de klasse.
	43	Wassoe.	66	P. D. Tomasouw.	2do »
	44	Aboroe.	136	L. Reawaru.	3de »
	45	Hulalioe.	197	F. Sahupala.	3de »
	46	Karioe.	57	D. Siahaya.	2de »
Nussalaut.				M. Matahelemual.	Omloopende schoolmeester.
	47	Siela en Leinitoe.	85	P. Reawaru.	4de klasse.
	48	Titawaij.	229	J. Huluselan.	3de »
	49	Aboeboe.	129	J. Manusama.	1ste »
	50	Akoon.	62	J. Wattimena.	3de »
	51	Ameth.	247	J. Soumokil.	3de »
	52	Nalahia.	122	J. Hehanussa.	1ste »
Ceram onder Saparoea.					
	53	Amaheij en Souhuku.	190	L. A. Tanasala.	1ste »
	54	Makarikij.	104	J. Picauly.	3de »
	55	Elpaputy.	117	M. J. Hityahubessij.	4de »
		Transportere . .	6733		

NAAM VAN HET EILAND.		NAAM DER NEGORIJ.	Aantal schoolplichtige kinderen.	NAAM VAN DEN ONDERWIJZER.	Klasse tot welke de Onderwijzer behoort.
		Per transport	6733		
Ceram onder Haroeko.					
	56	Rumakaij.	85	F. A. Manuhutu.	4de klasse.
	57	Tihuhale.	66	J. Anakotta.	2de »
	58	Kamarian en Seruawan	111	A. S. Wattimena.	3de »
	59	Hatusuwa.	53	J. J. Hittaria.	4de »
	60	Waaysumu.	22	L. J. Nanlohij.	3de »
	61	Kaybobo.	200	S. Hukum.	2de »
Ceram onder Hila.					
	62	Lokkie.	26	P. S. Huka.	
	63	Piroe, Tanunu, Etij.	57	P. W. Rikuhamu.	3de »
Boano.					
	64	Boano.	161	P. Nanlesij.	4de »
Manipa.					
	65	Manipa.	30	P. de Queljoe.	4de »
Boeroe.	66	Boeroe.	32	E. C. Pattiasina.	1ste »
		Totaal	7531		

STAAT *der Inlandsche Christenscholen in de* Menahassa *op ultimo December* 1854.

	DISTRIKT.	NEGORIJ.	VOOR WIENS REKENING.	Getal kinderen.			
				Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Gezet opkomen.
1	Tondano.	Tondano.	Gouvernements	302	198	500	260
2	»	Kapatoran.	»	53	44	102	72
3	Langowan.	Langowan.	»	126	38	164	110
4	Kakas.	Kakas.	»	128	25	153	89
5	Kakaskasseng.	Lotta.	»	93	11	104	30
6	Likupang.	Likupang.	»	31	22	53	41
7	Tonsea.	Kema.	»	85	27	112	70
8	Menado.	Menado.	»	80	15	95	28
9	Klabat. (beneden)	Paniki.	»	63	20	83	54
10	Fonbariri.	Tanswangko.	»	139	85	224	67
11	Kakaskasseng.	Tatelj.	»	74	19	93	51
12	Amoerang.	Amoerang.	»	85	45	130	82
13	Tondano.	Makalisung	Genootschaps	28	22	50	45
14	»	Rerer.	»	40	24	64	47
15	»	Kolongan.	»	38	34	72	63
16	»	Sawangan.	»	28	20	48	44
17	»	Kombj.	»	42	29	71	67
18	»	Ranowangko.	»	19	27	46	46
19	»	Lalumpej.	»	46	44	90	90
20	»	Tulop.	»	24	32	56	51
21	»	Watumeja.	»	54	43	97	57
22	»	Toulijan Kitjil.	»	34	29	63	63
23	»	Negrij Baru.	»	64	24	88	63
24	»	Wahelanej.	»	29	16	45	44
25	»	Telap.	»	58	44	102	97
26	»	Koja.	»	50	20	70	70
27	Langowan.	Asep.	»	40	25	65	57
28	»	Palemba.	»	33	17	50	48
29	»	Talawatu.	»	34	10	44	40
30	Kakas.	Sembokej.	»	10	10	20	17
31	»	Kajuwatu.	»	22	22	44	30
32	»	Kajor.	»	15	11	26	23
33	Rembokeng.	Rembokeng.	»	117	73	250	124

	DISTRIKT.	NEGORIJ.	VOOR WIENS REKENING.	Getal kinderen.			
				Jongens	Meisjes.	Totaal.	Gezet opkomen.
34	Rembokeng.	Kasuratan.	Genootschaps	40	30	70	55
35	Tompasso.	Tompasso.	»	115	40	155	95
36	»	Toluk.	»	39	22	61	50
37	Kawangkoan.	Kawangkoan.	»	150	50	200	130
38	»	Kajuur.	»	25	12	37	28
39	»	Tendegesan.	»	39	21	60	45
40	Tombassian atas.	Tombassian atas.	»	87	62	149	80
41	Passan en Ratahan.	Passan en Ratahan.	»	135	35	170	85
42	»	Tetengesan.	»	81	32	113	90
43	Tomohon.	Tomohon.	»	243	70	313	192
44	»	Tataäran.	»	79	48	127	113
45	»	Rurukan.	»	51	29	80	63
46	Sarongsong.	Sarongsong.	»	94	34	128	63
47	»	Tondango.	»	31	17	48	39
48	»	Lahendong.	»	54	36	90	82
49	»	Rambunan.	»	22	25	47	34
50	»	Pinares.	»	33	17	50	39
51	Kakaskasseng.	Kakaskasseng.	»	130	9	139	114
52	Sonder.	Sonder.	»	150	62	212	116
53	»	Lejlem.	»	48	21	69	66
54	»	Tintjep.	»	46	26	72	54
55	»	Kiawalana.	»	72	23	95	57
56	Tonsea.	Treman.	»	103	26	129	72
57	»	Kassar.	»	98	18	116	74
58	»	Tuwaluntung.	»	96	16	112	43
59	»	Sawangan.	»	70	24	94	67
60	»	Sukur.	»	43	18	61	36
61	»	Laikit.	»	63	23	86	38
62	»	Talawaän.	»	72	47	119	45
63	»	Tatelu.	»	53	12	65	21
64	»	Lilang.	»	30	15	45	26
65	»	Lansot.	»	9	11	20	8
66	Likupang.	Pasalaten.	»	—	—	—	—
67	Menado.	Sindulan.	»	18	16	34	26
68	Negrij baru.	Titiuringen.	»	30	33	63	28
69	»	Tonkeina.	»	30	42	72	24
70	Kawangkoan.	Kumelumbuay.	»	78	52	130	76
71	»	Wakan.	»	22	22	44	32
72	»	Tewasen.	»	42	15	57	40
73	»	Karimbouw.	»	30	25	55	50
74	»	Liwasen.	»	42	32	74	52
75	»	Saut.	»	24	18	42	25
76	Tompasso.	Pontak.	»	35	28	63	27
77	»	Wanga.	»	28	14	42	22
78	»	Motoling.	»	33	18	51	28
79	»	Tokin.	»	30	24	54	15

	DISTRIKT.	NEGORIJ.	VOOR WIENS REKENING.	Getal kinderen.			
				Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Gezet opkomen.
80	Tompasso.	Mapoli.	Genootschaps	30	24	54	55
81	Tombarini.	Ronowangko.	»	63	37	100	55
82	»	Lemo.	»	36	36	72	46
83	»	Lola.	»	82	43	125	91
84	»	Taratara.	»	54	43	97	55
85	»	Woloau.	»	79	41	120	76
86	Tombassian.	Pondau.	»	69	31	100	54
87	»	Ritej.	»	68	52	120	75
88	Romoong.	Romoong atas.	»	77	45	122	80
89	»	Romoong bawa.	»	102	75	177	80
90	Sonder.	Tumpaan.	»	50	41	91	55
91	»	Kapoja.	»	37	23	60	50
92	Tonsawang.	Tonbatu.	»	80	40	120	52
93	»	Mundung.	»	35	29	64	30
94	»	Siljen.	»	54	30	84	51
95	Kawangkoan.	Kanejan.	»	39	21	60	48
96	»	Koreng.	»	39	20	59	50
97	»	Saroinsong.	»	23	22	45	41
98	»	Wuwik.	»	50	50	100	70
99	»	Pinamorongan.	»	31	26	60	50
100	»	Pasalaten.	»	36	17	53	35
101	Kakaskasseng.	Koka.	Negory's	39	7	46	24
102	Tomohon.	Pangolombiau.	»	27	6	33	33
103	»	Kembis.	»	60	20	80	62
104	Tonsea.	Ajermandidi.	»	80	70	150	67
105	»	Toncea lama.	»	48	26	74	62
106	Klabat boven.	Maumbi.	»	80	22	102	34
107	»	Kuwil.	»	33	16	49	29
108	»	Kolongan.	»	69	31	100	49
109	Romdong.	Tawaan.	»	59	33	92	54
110	»	Tenga.	»	59	13	72	29
111	Sonder.	Paku.	»	40	10	50	36
112	Tombarini.	Senduk.	»	35	19	54	50
113	Sonder.	Muntej.	»	19	5	24	13
114	Tombassian.	Maliku.	»	30	20	50	30
115	Sonder.	Puluen.	»	63	40	103	35
116	»	Tankunej.	»	16	5	21	19
117	»	Popontolen.	»	25	16	41	24
118	»	Lelejma.	»	30	12	42	28
119	Tonbariri.	Maasing.	»	18	11	29	20
120	»	Papariu.	»	21	20	41	25
121	Tonpasso.	Pinalin.	»	30	20	50	30
122	Tonsawang.	Lobu.	»	73	52	125	25
123	Likupang.	Kawaruan.	»	46	24	70	46
124	Tompasso.	Popon.	»	34	20	54	15